

Regeringens proposition

1980/81: 122

om åtgärder för vård och bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse;

beslutad den 19 februari 1981.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

JAN-ERIK WIKSTRÖM

Propositionens huvudsakliga innehåll

Ökade statliga insatser föreslås för vård och bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Förslagen bygger i huvudsak på byggnadsvårdsutredningens betänkande (SOU 1979: 17) Kulturhistorisk bebyggelse – värd att vårda. I propositionen betonas att ansvaret för vården av den kulturhistoriska bebyggelsen, liksom hittills, till största delen måste ligga på ägaren. För bebyggelse vars bevarande är ett nationellt intresse, är dock en medverkan från statens sida naturlig.

Staten ger f. n. stöd framför allt till bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla permanentbostäder. Genom förslagen i propositionen kommer statens stöd att kunna omfatta också annan slags bebyggelse av kulturhistoriskt värde såsom kyrkor, magasin, industribyggnader, torp och ladugårdar och dessutom miljöinslag som gatubeläggningar, parker och broar.

För att göra en mer konsekvent tillämpning av byggnadsminneslagen möjlig föreslås att medel ställs till förfogande för dels ökad bidragsgivning, dels ersättning i de undantagsfall en byggnadsminnesförklaring försvarar ägarens användning. Också till vården av bebyggelse som har ett mer regionalt kulturhistoriskt värde föreslås att bidrag skall kunna utgå.

Statsbidraget föreslås i propositionen bli inriktat på sådana kostnader som föranleds av att de kulturhistoriska värdena tas till vara och som inte kan förräntas, s. k. kulturhistoriska överkostnader.

Vidare uttalas att särskilda insatser behöver göras för att restaurera medeltidskyrkorna på Gotland och för att vårda ringmuren och ruinerna i Visby.

De sammanlagda kostnaderna för förslagen i propositionen uppgår för budgetåret 1981/82 till 13,4 milj. kr. Huvuddelen finansieras genom omfördelningar inom kultursektorn. Genom fortsatta omfördelningar inom kultursektorn beräknas ytterligare 5 milj. kr. kunna tillföras stödet under budgetåret 1982/83.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-02-19

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelsohn, Danell, Petri och Eliasson.

Föredragande: statsrådet Wikström

Proposition om åtgärder för vård och bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 18 mars 1976 tillkallades sju sakkunniga¹ för att utreda formerna för stödåtgärder för vård och bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. De sakkunniga, som antog namnet byggnadsvårdsutredningen (U 1976:02), lade i april 1979 fram betänkandet (SOU 1979:17) Kulturhistorisk bebyggelse – värd att vårda. En sammanfattning av betänkandet och de i betänkandet framlagda författningsförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1 och 2*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av *Svea hovrätt, kammarrätten i Göteborg, fideikomissnämnden, fortifikationsförvaltningen, kammarkollegiet, statskontoret, byggnadsstyrelsen, riksrevisionsverket (RRV), riksskatteverket, statens kulturråd, riksantikvarieämbetet och statens historiska museer (RAÄ), arkitekturmuseet, statens naturvårdsverk, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), bostadsstyrelsen* – som överlämnat yttranden från länsarbetsnämnderna i Stockholm, Linköping, Kalmar, Malmö och Härnösand – *statens råd för byggnadsforskning, statens institut för byggnadsforskning, statens industriverk, domänverket, länsstyrelsen i Stockholms län* – som överlämnat yttranden från Stockholms läns landsting, länsbostadsnämnden och länsarbetsnämnden i Stockholm samt Botkyrka, Ekerö, Haninge, Huddinge, Järfälla, Lidingö, Nacka, Sigtuna, Solna, Sundbyberg, Södertälje, Täby, Upplands-Bro, Vaxholms och

¹ Landshövdingen Ragnar Edenman, ordförande, samt riksdagsledamöterna Ingegärd Fraenkel, Åke Green, Ivan Svanström, Karl-Erik Svartberg, Hans Wachtmeister och f. d. riksdagsledamoten Gunvor Ryding.

Värmdö kommuner; Stockholms kommun har avgivit sitt yttrande direkt till utbildningsdepartementet – *Uppsala län* – som överlämnat yttranden från stiftelsen Upplandsmuseet samt Uppsala, Enköpings och Östhammars kommuner – *Södermanlands län* – som överlämnat yttranden från Nyköpings, Eskilstuna, Katrineholms, Flens och Vingåkers kommuner – *Östergötlands län* – som överlämnat yttranden från länsbostadsnämnden, Östergötlands och Linköpings stads museum samt Linköpings och Norrköpings kommuner – *Jönköpings län* – som överlämnat yttranden från Jönköpings läns museum samt Eksjö, Gnosjö och Jönköpings kommuner – *Kronobergs län, Kalmar län* – som överlämnat yttranden från Kalmar läns museum samt Kalmar och Vimmerby kommuner – *Gotlands län* – som överlämnat yttranden från länsarbetsnämnden, Gotlands fornsal och Gotlands kommun – *Blekinge län* – som överlämnat yttranden från Karlskrona, Ronneby, Karlshamns och Sölvesborgs kommuner – *Kristianstads län, Malmöhus län* – som överlämnat yttranden från länsarbetsnämnden, Malmö läns landsting samt Eslövs, Lunds och Vellinge kommuner – *Hallands län* – som överlämnat yttranden från Hallands museum samt Falkenberg, Kungsbacka och Halmstads kommuner – *Göteborgs och Bohus län* – som överlämnat yttranden från Bohusläns museum samt Göteborgs, Lysekils, Mölndals, Orusts och Tanums kommuner – *Älvsborgs län, Skaraborgs län, Värmlands län* – som överlämnat yttranden från Värmlands museum samt Arvika, Filipstads och Karlstads kommuner – *Örebro län* – som överlämnat yttranden från lantbruksnämnden, länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden, landstingets förvaltningsutskott, Stiftelsen Örebro läns museum samt Askersunds, Karlskoga, Lindesbergs och Nora kommuner – *Västmanlands län, Kopparbergs län, Gävleborgs län* – som överlämnat yttrande från Gävle kommun – *Västernorrlands län* – som överlämnat yttranden från Sollefteå, Sundsvalls och Örnsköldsviks kommuner – *Jämtlands län* – som överlämnat yttranden från Jämtlands läns museum samt Bräcke, Härjedalens, Krokoms, Strömsunds och Östersunds kommuner – *Västerbottens län* – som överlämnat yttranden från Umeå, Skellefteå, Lycksele och Vilhelmina kommuner – *Uppsala domkapitel och stiftsnämnd* – gemensamt – *Skara domkapitel* – som överlämnat yttranden från Bitterna, Lidköpings och Mariestads församlingar – *Lunds domkapitel* – som inhämtat yttranden från Dalby, Österslövs och Ronneby församlingar – *domkapitlet i Göteborg* – som överlämnat yttranden från kyrkonämnden i Göteborg, kyrkorådet i Uddevalla och Bäve kyrkliga samfällighet, pastoratskyrkorådet i Gällstads pastorat och kyrkorådet i Morups församling – *domkapitlet i Visby* – som överlämnat yttranden från Fole, Halls, Hejdeby, Hemse, Klinte, Källunge, Lojsta, Lye, Mästerby, Näs, Sjonhems, Stenkyrka, Sundre, Tofta och Visby församlingar samt från Visby församlings byggnadskommitté, arkitekten Jerk Alton och förbundsavdelningen för Visby stift av Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund – *Lunds stiftsnämnd, stiftsnämnden i Luleå*.

stiftsnämnden i Visby, 1976 års fastighetstaxeringskommitté (Fi 1976:05), utredningen (Bo 1978:07) om ny byggnadslagstiftning, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, Akademien för de fria konsterna, Nordiska museet, Riksförbundet för hembygdsvård, Svenska föreningen för byggnadsvård, Svenska museiföreningen, Föreningen Sveriges länsantikvarier, Föreningen Sveriges landsantikvarier, Folkparkernas centralorganisation (FPC), Svenska samernas riksförbund, Fullmäktige i riksbanken, Styrelsen för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska arkitekters riksförbund (SAR), Visby stiftsråd, Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges museimannaförbund, Hyresgästernas riksförbund, Sveriges fastighetsägareförbund, Sveriges industriförbund, Jernkontoret, Lanthbrukarnas riksförbund, Sveriges jordägareförbund och Näringslivets byggnadsdelegation.

Härutöver har skrivelser kommit in från humanistiska sektionsnämnderna vid Göteborgs universitet, Centrum för byggnadskultur i västra Sverige, Föreningen för byggnadskultur i Umeå, Svenska föreningen för byggnadsvård och Hälsinglands krets av Gästrik-Hälsinge Hembygdsförbund.

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

I prop. 1980/81:100 (bil. 12 s. 161) har jag anmält att jag avsåg att utarbeta en särskild proposition om åtgärder för vård och bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, byggd på de förslag som har presenterats av byggnadsvårdsutredningen i betänkandet Kulturhistorisk bebyggelse – värd att vårda. I avvaktan på denna proposition har regeringen föreslagit riksdagen att till RAÄ för budgetåret 1981/82 beräkna dels ett förslagsanslag benämnt Förvaltningskostnader av 33 782 000 kr., dels ett reservationsanslag benämnt Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader av 5 457 000 kr. Jag anhåller nu att få ta upp dessa frågor.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Allmänna överväganden

2.1.1 Bakgrund

Den kulturhistoriska byggnadsvården har sedan länge varit ett statligt intresse. Av tradition har det intresset främst gällt vården av enstaka särskilt värdefulla objekt, dvs. det man brukar kalla monumentvård. Först under de senaste årtionena har man allmänt börjat uppmärksamma de vården som finns bevarade i sammanhållna kulturmiljöer. Denna förskjutning kan ses som en direkt följd av de framför allt under 1960-talet mycket stora förändringar som skett i den fysiska miljön i våra tätorter. Också de

förändringar som orsakats av den fortfarande pågående rationaliseringen av jordbruket har spelat sin roll.

Det nya synsättet har kommit till uttryck bl.a. genom de riktlinjer som riksdagen dragit upp för den statliga kulturpolitiken (prop. 1974: 28, KrU 1974: 15, rskr 1974: 248). Enligt det s. k. bevarandemålet skall kulturpolitiken verka för att äldre tiders kultur tas till vara och görs levande. Kulturminnesvården skall inriktas på att bevara också samlade miljöer vid sidan av den traditionella monumentvården.

Genom den fysiska riksplaneringen har kulturminnesvården kommit in som en faktor i samhällsplaneringen. Länsstyrelsernas nya uppgift som regional myndighet för kulturminnesvården har här passat väl in. Under riksplanearbetet fick kulturminnesvårdens företrädare tillfälle att anmäla sina anspråk på särskild hänsyn till vissa delar av landets fysiska miljö. Ett tusental kulturhistoriska miljöer redovisades under planeringsskedet som riksintressen. Redovisningen, som presenterades i en promemoria från dåvarande civildepartementet hösten 1972 (Förarbeten för fysisk riksplanering, underlagsmaterial nr 23), var dock översiktlig och omfattade inte tätorterna.

I flera län har nu påbörjats en mer detaljerad och systematisk planering. RAÄ och statens planverk har i december 1978 lämnat vägledning till kommuner och länsstyrelser när det gäller program för kulturminnesvården. Enligt denna vägledning kan kommunerna bl.a. välja ut objekt och avgränsa miljöer av särskilt värde och föreslå insatser för den närmaste tidsperioden. Därigenom får kommunerna ett underlag för att rangordna insatserna för byggnadsvård efter angelägenhetsgrad och tillgång på resurser.

Byggnadsvården har för övrigt också internationellt sett kommit i blickpunkten under de senaste åren. Jag vill erinra om Europarådets kampanj med beteckningen Byggnadsvårdsåret 1975. Den markerade kulmen på ett mer än tioårigt arbete med bevarandefrågor i rådets sekretariat. Kampanjen ledde till en rekommendation från rådet som antogs på ett ministermöte i april 1976. Medlemsländerna uppmanades bl. a. att hjälpa ägarna med att restaurera och rusta upp byggnadsminnen genom bidrag, förmånliga lån eller skattelättnader. Bevarandefrågorna ägnas fortlöpande stort intresse från Europarådets sida. Vid en kongress i Bryssel under våren 1980 antogs en resolution som aktualiserade rekommendationen från byggnadsvårdsåret.

I Sverige har vi sedan några år ett finansiellt stöd för bevarandet av kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse. Stödet utgår i form av särskilda lån vid ombyggnad av hus inrättade för permanent boende och är ett komplement till det statliga bostadslånet.

Till vården av andra slag av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse än permanentbostäder har staten genom RAÄ sedan länge kunnat ge stöd genom bidrag från det s.k. vårdanslaget (1980/81:IX B 50 Vård och under-

håll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader). Ämbetet har under de senaste åren kunnat avsätta omkring 1,6 milj. kr. per år av anslaget för bidrag till kommunalt och enskilt ägda objekt.

Behovet av ett stöd till byggnadsvården utanför bostadssektorn har till en del kunnat mötas genom beredskapsarbeten. Nedgången i sysselsättningen i byggnadsbranschen i början av 1970-talet ledde till ett förhållandevis stort tillskott av arbeten på byggnadsvårdens område. Därefter har en kraftig nedgång skett, bl.a. beroende på förändringar i arbetslöshetens storlek och sammansättning och en ökning av beredskapsarbetena inom tjänste- och vårdsektorerna. Det var också i första hand oron inför bortfallet av beredskapsarbeten som gjorde att diskussionen om principerna för statens insatser för byggnadsvården på allvar togs upp. I flera motioner till 1974 års riksdag betecknades situationen för byggnadsvården som mycket svår, på ett håll till och med som krisartad (mot. 1974: 1708). Riksdagen fann frågan mycket väsentlig och anhöll om en översyn av formerna för medelstilldelningen till vård och bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse (KrU 1974: 15, rskr 1974: 248). Med kyrkorna i de små och skattesvaga församlingarna i åtanke begärde 1975 års kyrkomöte en motsvarande översyn.

I anledning härav tillsattes byggnadsvårdsutredningen i mars 1976. Som jag tidigare har nämnt lade utredningen fram sitt betänkande i april 1979.

Byggnadsvårdsutredningens betänkande har fått ett positivt gensvar från så gott som alla remissinstanser.

Som jag strax kommer att utveckla närmare förordar jag att förslag som utredningen har lagt fram inom utbildningsdepartementets område genomförs med de begränsningar som är nödvändiga med hänsyn till den statsfinansiella och samhällsekonomiska situationen. Utredningens förslag berör dessutom frågor inom bostads- och budgetdepartementens områden. I dessa delar har jag samrått med resp. departements chef. Jag kommer längre fram att redovisa resultatet av detta samråd.

2.1.2 Kulturhistoriskt värde

Innan jag går in på de principer efter vilka jag menar att staten skall ta en del av ansvaret för vården och bevarandet av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen i landet, vill jag uppehålla mig något vid begreppet "kulturhistoriskt värde".

Byggnadsvårdsutredningen konstaterar inledningsvis att någon klar och entydig definition av detta begrepp inte kan formuleras. Utredningen redovisar i stället utförligt vilka "egenskaper" hos bebyggelsen som särskilt bör uppmärksammas.

Så gott som alla remissinstanser som har behandlat frågan uttalar tillfredsställelse med den metod och de värderingsgrunder som utredningen har presenterat.

Också jag anser att utredningen på ett lämpligt sätt har tagit fram sådana

kännetecken, som var för sig eller sammantagna ger en byggnad eller en byggnadsmiljö kulturhistoriskt värde. Trots att begreppets innebörd i varje situation givetvis till en del beror på vars och ens personliga uppfattning, förefaller det ändå nu som om enighet har nåtts om vilka objektiva faktorer som skall tillmätas betydelse. Således bör den grundläggande principen vara att objektet har något att berätta om sin tid, dvs. att det genom sitt dokumentvärde förmedlar kunskaper om äldre tiders förhållanden. En byggnads relativa sällsynthet kan också vara ett kännetecken. Detta torde t.ex. gälla för den väl bevarade bebyggelsen från 1700-talet och tidigare. För bebyggelse typer som är vanligare, gäller det att välja ut de objekt som är särskilt representativa. Ursprunglighet kan vara en annan grund för ett kulturhistoriskt värde, medan i andra fall värdet just kan skapas av de förändringar och ombyggnader som gjorts. Inte minst viktig är den bedömning som alltmer blivit gällande, nämligen att vid sidan av objektets eget värde se samspelet med den omgivande bebyggelsen.

I likhet med flera remissinstanser menar jag att utredningens preciseringar, som jag nyss försökt sammanfatta, bör kunna läggas till grund för de kulturhistoriska bedömningarna framöver. Det utesluter givetvis inte att det kan finnas andra mer speciella faktorer efter vilka det kulturhistoriska värdet kan bedömas. Som exempel kan jag peka på begreppet symbolvärde som arkitekturmuseet lyft fram. Museet menar att en kvarliggande enstaka byggnad kan få ett högre kulturhistoriskt värde som en markering just därför att bebyggelsen i omgivningen förändrats eller rivits. Däremot står det nu enligt min mening klart att ett ytterligare sökande efter den enkla och allmängiltiga definition, som efterlysts från några håll inte kommer att bära frukt. Något alternativ till den värderingsmetod som utredningen har redovisat torde alltså inte behöva diskuteras.

2.1.3 Statens ansvar

Ansvar för vården av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen måste av naturliga skäl i huvudsak ligga på ägarna själva. Kommunerna har genom sitt planmonopol det grundläggande ansvaret för bebyggelsemiljöns utformning. Från dessa utgångspunkter har utredningen försökt ange i vilken omfattning staten bör ta en del av ansvaret för byggnadsvården. Utredningen konstaterar att statens ansvar f. n. finns direkt uttryckt bara i byggnadsminneslagen, där ett sedan länge uttalat statligt intresse för de kulturhistoriskt mest värdefulla objekten återspeglas. Utredningen menar dock att staten i samband med den fysiska riksplaneringen har uttalat ett starkt önskemål att också få miljöer av riksintresse utvalda och skyddade. Därav följer enligt utredningen också ett statligt ansvar för bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla miljöer som går utöver vad som omfattas av byggnadsminneslagen.

För att staten bättre skall uppfylla det kulturpolitiska bevarandemålet krävs dock enligt utredningen att statens ansvar ytterligare vidgas. Utred-

ningen menar att staten bör medverka till att också de karakteristiska inslagen i landets olika delar kan bibehållas, också i de fall bevarandet är att betrakta som en mera regional angelägenhet. Statens insatser för de regionalt intressanta kulturvärdena bör enligt utredningen ha till syfte att stimulera och uppmuntra kommuner och enskilda i deras bevarandesträvanden och avlasta vissa kommuner från särskilt betungande bevarandeuppgifter.

En övervägande majoritet av remissinstanserna har ställt sig positiv till utredningens resonemang. Det ligger dock i sakens natur att allmänt hållna programförklaringar av det här slaget är svåra att överföra till en praktisk tillämpning. Det gäller t.ex. när man i ett konkret fall skall försöka bedöma graden av en byggnads kulturhistoriska värde. Flera remissinstanser, bl. a. några länsstyrelser, har hävdad att svårigheterna i praktiken är sådana att man inte bör göra någon uppdelning av bebyggelsen i kategorier av riks- resp. regionalintresse. Som stödberättigad och skyddsvärd hör enligt denna mening i stället anges bara en kategori, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Tillgången på resurser menar man kommer att garantera att endast objekt av största betydelse blir föremål för åtgärder.

Jag är som jag nyss har sagt medveten om att det finns komplikationer på det praktiska planet. Den svårighet jag nu har berört är dock enligt min mening inte så besvärande att det finns skäl att överge det angivna sättet att se bebyggelsen ur ett nationellt resp. regionalt perspektiv. Jag vill påminna om att stödet till den kulturhistoriskt värdefulla bostadsbebyggelsen utgår efter liknande värderingsgrunder. Vidare kan jag peka på den fysiska riksplaneringen som just bygger på att värden av riksintresse skall avgränsas och särbehandlas. Det alternativ som har skisserats av några remissinstanser skulle såvitt jag förstår leda till att statens ansvar över huvud taget inte skulle kunna motiveras.

Jag vill avslutningsvis framhålla att även om det kan finnas utrymme för olika meningar om de praktiska följderna av de anförda principerna om statens ansvar, finns här ändå motiv för anspråk på större statliga insatser än tidigare. Med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna ter sig dock ett strikt och omedelbart åberopande av principerna inte möjligt. Det krävs med hänsyn härtill stor omsorg vid rangordning av insatserna. I vissa fall kan vårdåtgärderna skjutas upp några år utan att ohjälpliga skador uppstår, medan uppskov i andra fall kan innebära total förstörelse.

2.1.4 Stödbehovet

Det är lätt att inse att det inte går att göra någon tillförlitlig beräkning av det totala behovet av stöd till den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelse av allmänt intresse som finns i landet. Varje bevarandeprojekt kan ju sägas vara unikt. Bl. a. beror den ekonomiska kalkylen på byggnadens fortsatta användning och på vilken omsorg som skall läggas ned för att ta byggnad-

dens kulturhistoriska värden till vara. Tidsfaktorn har naturligtvis också viss betydelse. Det totala stödbehovet kan alltså bara uppskattas.

Som utredningen har konstaterat finns det f. n. ingen rikstäckande inventering av all bebyggelse. I samband med den fysiska riksplaneringen har visserligen ett förhållandevis stort inventeringsarbete utförts av kommunerna, men det är bara en liten del av landets byggnadsbestånd som har totalinventerats. Det framgår av den rapport som bostadsdepartementet presenterade i juni 1979 om överväganden för det fortsatta arbetet med den fysiska riksplaneringen (SOU 1979: 55 s. 128).

Utredningen har försökt få underlag för sin bedömning genom att för landsbygdens bebyggelse låta utföra två specialstudier i Jämtlands och Älvsborgs län, där bebyggelsen visat sig vara bäst inventerad. Bebyggelsen i de båda länen har tillsammans bedömts kunna vara godtagbart representativ för landet som helhet. Enligt studierna är mellan 5 och 6% av de bebyggda fastigheterna kulturhistoriskt värdefulla. Antalet byggnader i glesbygd med kulturhistoriskt värde i hela landet har utredningen enligt samma andelstal uppskattat till omkring 60 000, varav 30% har bedömts vara i behov av olika grader av vård. För tätorternas del har utredningen använt sig bl. a. av material från fastighetstaxeringen år 1975 och begränsat bedömningen att gälla ytor i lokalbyggnader uppförda före år 1900.

Utredningen har utgått från att ett behov av stöd föreligger när ett bevarande av kulturhistoriska hänsyn medför kostnader som inte kan förräntas av fastighetens avkastning.

Inkl. ett stöd till vård av kyrkor i skattesvaga församlingar om 7 milj. kr. per år, har utredningen uppskattat det årliga stödbehovet till 120 milj. kr.

Utredningens bedömning av stödbehovet har lämnats utan erinran av de flesta remissinstanser. Från några håll uttalas dock att utredningen underskattat behovet. Flera länsstyrelser, bl. a. de i Östergötlands och Malmöhus län, menar att andelen fastigheter med kulturhistoriskt värde är större än vad utredningen har räknat med. Den starkaste kritiken kommer från kyrkans företrädare. Bl. a. från domkapitlens sida hävdas att det beräknade beloppet för stöd till kyrkobyggnader är klart otillräckligt.

Som jag förut har framhållit är jag fullt medveten om det vanskliga i att försöka beräkna det behov av stöd som kan föreligga för den bebyggelse som det kan vara av allmänt intresse att bevara. Utredningen har också lagt fram sin beräkning med flera reservationer. Utredningens bedömning visar dock att det finns behov av ökade insatser på området.

2.2 Frågan om skydd för den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen

Utredningen har i ett särskilt avsnitt behandlat de möjligheter som nu finns att skydda den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. Utgångspunkten har varit att den bebyggelse som kommer att få statligt stöd också skall vara garanterad ett bevarande för framtiden. Med en genomgång av

de alternativ som bjuds, framhåller utredningen, att de skyddsföreskrifter som utfärdas i samband med en byggnadsminnesförklaring, är den enda tillfredsställande garantin f. n. Utredningen föreslår därför att det på ägarens begäran skall bli möjligt att utfärda motsvarande skyddsföreskrifter också för andra byggnader av allmänt kulturhistoriskt intresse än byggnadsminnen. Tekniskt har utredningen löst detta genom att föreslå ett tillägg till byggnadsminneslagen.

Även jag anser att i regel bara byggnader vars bevarande är tillfredsställande säkrat bör komma i fråga för ett statligt stöd. Utredningens förslag om en kompletterande skyddsform i byggnadsminneslagen tillstyrks av en majoritet av remissinstanserna.

De invändningar som har rests mot förslaget från ett tiotal remissinstanser är av olika slag.

I några yttranden, bl. a. från flera länsstyrelser, uttalas att byggnadsminneslagen kan tillämpas enligt utredningens tankegångar redan i sin nuvarande lydelse. Man hävdar att lagen har fått en vidare tillämpning än tidigare i vissa län, bl. a. som en följd av den breddade syn på kulturminnesvården som utvecklats under de senaste åren. Utredningens förslag om tillägg till byggnadsminneslagen skulle enligt detta synsätt vara obehövligt, eftersom lagen med den tolkning som förordas, ändå rymmer de byggnadskategorier som utredningens förslag tar sikte på.

Dessa yttranden speglar en önskan om att utvidga byggnadsminneslagens gränser. Flera remissinstanser har också anfört önskemål i den riktningen och bl. a. pekat på det förslag till reform som lades fram av 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65) i betänkandet (SOU 1972: 45) Kulturminnesvård. Ett ytterligare återoppat skäl för en översyn är det förslag, (SOU 1979: 65 och 66), Ny plan- och bygglag som har presenterats av utredningen om en ny plan- och byggnadslagstiftning (PBL-utredningen). Förslaget innebär bl. a. att kommunerna i en detaljplan eller genom ett s. k. markförordnande skall kunna föreskriva att en byggnad som är av större värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av sådan karaktär, inte får förvanskas vare sig genom arbeten som rör byggnaden eller marken. Restriktionerna skall enligt förslaget kunna få samma effekter som en byggnadsminnesförklaring. PBL-utredningen har utgått från att byggnadsminneslagen skall fortsätta att gälla, men uttalar att en allmän översyn av lagen är motiverad för att man skall få en lämplig anpassning till en kommande byggnadslagstiftning.

Jag har erfarit att det inom RAÄ pågår en av PBL-arbetet aktualiserad översyn av behovet av ändringar i byggnadsminneslagen, bl. a. rörande frågan om skydd för kulturmiljöer som reservat enligt modell hämtad från naturvårdslagen.

Även om jag anser att det finns skäl som talar för ett införande av den komplettering till lagen som byggnadsvårdsutredningen har föreslagit,

framstår behovet av en kompletterande skyddsform inte som akut. Jag bedömer att den allra största delen av det statliga stödet under en följd av år kommer att utgå till byggnadsminnen och till församlingskyrkor, som också de redan har ett skydd. Ett statligt ställningstagande i frågan bör därför kunna anstå till dess RAÄ redovisat resultatet av sin översyn.

Flera remissinstanser har för övrigt gjort gällande att det skydd som eftersträvas i utredningens förslag redan nu kan tillgodoses genom den gällande planlagstiftningen. RAÄ och statens institut för byggnadsforskning har pekat på de möjligheter kommunerna har att övervaka den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen genom bl. a. 38 § byggnadsstadgan (BS). I dess andra stycke sägs att en byggnad som är av större värde från historisk, kulturhistorisk eller konstnärlig synpunkt inte får förvanskas vare sig genom arbeten på själva byggnaden eller genom bebyggelse i grannskapet. Det har hävdats att skyddet enligt 38 § BS kan förstärkas genom att kommunen på förhand genom t. ex. antagna riktlinjer i en kommunöversikt ger anvisningar om hur man avser att tillämpa denna bestämmelse inom vissa områden. Den uppfattningen har fått stöd genom uttalanden i samband med en nyligen antagen ändring av 38 § BS (prop. 1979/80: 149, CU 1979/80: 30, rskr 1979/80: 374). Genom ett tillägg till första stycket har stadgats att det beträffande en byggnad inom ett bebyggelseområde som utgör en värdefull miljö skall tas särskild hänsyn till områdets egenart. I propositionen (s. 8) bekräftas att miljöer och områden som inom ramen för den fysiska riksplaneringen utpekats antingen i fastställd plan eller genom kommunala beslut om antagande av kommunöversikter, områdesplaner eller bevarandeplaner, i första hand skall komma i fråga för ett vidgat skydd enligt 38 § BS. Det påpekas i propositionen att sådana kommunala beslut inte har någon direkt rättsverkan gentemot den enskilde men att de blir av stor betydelse vid prövningen i varje enskilt byggnadsärende.

Förutsättningarna för att med stöd av byggnadslagstiftningen skydda den befintliga miljön har länge diskuterats. Genom ändringen av 38 § BS har möjligheterna till skydd avsevärt förbättrats. Även sedan detta steg har tagits kvarstår dock vissa problem som byggnadsvårdsutredningen påtalat. Det är då närmast svårigheterna att hindra rivning och att utfärda föreskrifter om en antikvariskt inriktad vård som jag tänker på. Dessa frågor kommer emellertid att behandlas i samband med beredningen av PBL-utredningens förslag till Ny plan- och bygglag, vilket utgör ytterligare ett skäl mot att nu lägga fram något förslag till förbättringar.

2.3 Stödformer

2.3.1 Frågan om ett utvidgat lånestöd

Som jag inledningsvis berörde finns det möjlighet att få förmånliga lån till bevarandet av kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse. Dessa lån utgör ett komplement till det vanliga statliga bostadslånet.

Statligt bostadslån kan lämnas till ny- och ombyggnad av bostäder och bostadskomplement. Till bostadskomplement räknas lokaler, som betjänar ett bostadsområde. Om bostadslån utgår beviljas bottenlån ur den prioriterade sektorn på lånemarknaden.

I normalfallet lämnas bostadslån med en viss procentandel av ett låneunderlag som lånemyndigheten fastställer. Detta får vid ombyggnad inte överstiga den schablonmässigt beräknade byggnadskostnaden för en motsvarande nybyggnad.

Avser ombyggnaden ett kulturhistoriskt värdefullt bostadshus får lån beviljas till ombyggnadskostnader som överstiger den schablonmässigt beräknade byggnadskostnaden (för en motsvarande nybyggnad) om den högre kostnaden kan hänföras till kulturhistoriska bevarandekostnader. Det sålunda förhöjda låneunderlaget får dock inte vara högre än att kostnaderna kan förräntas inom en bruksvärdeshyra. För bostadshus som kan förklaras för byggnadsminnen och där en förräntning inte kan uppnås kan tilläggslån beviljas. Detta är ränte- och amorteringsfritt i tio år. Därefter skall lånet enligt huvudregeln återbetalas. Det stalliga lånestödet begränsas dock till kostnader inom det dubbla låneunderlaget för en motsvarande nybyggnad.

Utredningen har inte haft i uppdrag att se över dessa låneformer. Utredningen har dock funnit att ett lånestöd till lokaler med kulturhistoriskt värde som inte omfattas av bostadslånesystemet kan utformas på ett liknande sätt. Utredningen föreslår därför att det införs ett tilläggslån också vid ombyggnad av lokaler av byggnadsminklass som bevaras för att återanvändas. Vid ombyggnad av lokaler av mera allmänt kulturhistoriskt värde föreslås att staten garanterar att finansieringen får ske inom den prioriterade lånesektorn.

De flesta remissinstanser som behandlat frågan har ställt sig positiva till utredningens förslag om att införa ett lånestöd för lokaler. Fullmäktige för Sveriges riksbank anser dock att systemet, för prioritering av lån på kreditmarknaden, framöver som hittills, av principiella skäl bör innefatta enbart bostadsbyggandet och därtill knutna lokaler. Efter samråd med chefen för bostadsdepartementet har också jag funnit att starka skäl talar emot att i rådande ekonomiska läge införa ett lånestöd med den utformning som utredningen har föreslagit. Det nuvarande statliga lånestödet till lokaler i kulturhistoriskt intressanta byggnader förutsätter att lokalen bedöms fylla ett normalt behov av boendeservice i huvudsak för dem som bor i området. En utvidgning av tillämpningsområdet till att omfatta även sådana lokaler som inte utgör bostadskomplement ökar anspråken på lånemedel betydligt mer än vad som är betingat av de antikvariska bevarandekostnaderna. Sannolikt skulle det också behövas regler som i viss avseenden skiljer sig från dem som används vid långivningen till bostadskomplement.

Jag kan väl inse det angelägna i ett stöd som skulle kunna underlätta för

en ägare att välja ombyggnad och återanvändning av en kulturhistoriskt värdefull lokalbyggnad före rivning och nybyggnad. Som utredningen har pekat på kan det i dag också finnas en risk att man, om man alls väljer att bevara huset, söker lösningar vid projekteringen av en ombyggnad av en lokal med sikte på att komma i åtnjutande av det förmånliga bostadslånet. Denna strävan kan ofta komma i direkt strid med de kulturhistoriska intressena. Även om någon särskild stödform alltså inte bör inrättas, kommer dock lokalbyggnaderna att kunna få stöd inom det bidragssystem som jag strax kommer in på.

Beträffande utredningens förslag om utvidgad tillämpning av lånefonden för kommunala markförvärv kan jag bara hänvisa till riksdagens beslut att av besparingsskäl avveckla denna låneform (prop. 1980/81: 20 bil. 12 s. 4, CU 1980/81: 11, rskr 1980/81: 121).

2.3.2 Tillämpningen av byggnadsminneslagen

Genom lagen (1960: 690) om byggnadsminnen kan staten oberoende av ägarens inställning ge skydd för kommunalt och enskilt ägda kulturhistoriskt synnerligen märkliga byggnader. Hittills har drygt 500 byggnadsminnen registrerats. Det finns inget underlag som gör det möjligt att säkert bedöma det verkliga antalet byggnadsminnesvärda fastigheter i landet. Som en uppskattning brukar siffror mellan 3 000 och 4 000 nämnas. Bland de skyddade byggnaderna dominerar handels- och borgargårdar från 1700-talet vid sidan av slott och herrgårdar. Många viktiga kategorier saknas eller är fåtaligt representerade, såsom t. ex. industrins och folkrörelsernas byggnader eller hyreshus från 1800- och 1900-talen.

Utredningen menar att den huvudsakliga orsaken till denna begränsade tillämpning har varit avsaknaden av pengar. Man konstaterar att det som en följd av detta inte i något fall har skett en byggnadsminnesförklaring mot en fastighetsägares vilja, när det funnits risk för att ersättning för intrång skulle behöva utbetalas. Enligt utredningens mening har det dock framför allt varit de små möjligheter staten har haft att erbjuda fastighetsägarna ett stöd till fortlöpande vård som har haft betydelse. Utredningen framhåller att en konsekvent tillämpning av byggnadsminneslagen är en förutsättning för byggnadsvården. För det ändamålet föreslår utredningen dels att en särskild anslagspost för intrångsersättningar inrättas, dels att möjligheterna att ge bidrag förbättras.

Utredningens ståndpunkt och förslag har fått starkt stöd från remissinstanserna.

Det har alltså inte varit möjligt ge ens de mest värdefulla byggnaderna i vårt land ett systematiskt skydd och stöd. De förhoppningar om motsatsen som uttrycktes när byggnadsminneslagen infördes år 1960 har inte kunnat infrias. Här återspeglas en sedan länge allmänt grundad restriktiv hållning till byggnadsvården. Det staten nu framför allt kan göra är att, med de begränsade resurser som står till förfogande, bidra till lösningar av de

ekonomiska problem som ofta är förknippade med en byggnadsminnesförklaring.

Jag anser i likhet med utredningen att det är väsentligt att föra upp en särskild post för ersättningar för de intrång en byggnadsminnesförklaring kan innebära. Även om jag liksom utredningen förutsätter att ersättningsfallen kommer att bli sällsynta, är det olyckligt om det också i fortsättningen blir så, att ersättningarna måste tas från de medel som i praktiken helt är avsedda för mer konstruktivt inriktad byggnadsvård.

Den ojämeförlikt tyngsta bördan för byggnadsvården har burits och bärs av de enskilda fastighetsägarna. Bl. a. fördyrade värd- och underhållskostnader har gjort det allt svårare för innehavare av kulturhistoriskt värdefulla byggnader att hålla dessa i gott skick. De flesta ägare till sådana byggnader efterlyser därför främst möjligheter att få hjälp till att klara de merkostnader som ofta följer av de skyddsföreskrifter som de förväntas axla. Det är genom att inom ramen för befintliga ekonomiska resurser i görligaste mån möta dessa behov som staten enligt min mening kan verka för en mera konsekvent tillämpning av byggnadsminneslagen. Detta bör lämpligen ske i form av bidrag. I det följande går jag närmare in på olika frågor rörande bidragsgivningen.

2.3.3 Bidragsgivningen

I likhet med utredningen anser jag att staten genom bidragsgivning bör stödja bevarandet också av annan kulturhistoriskt värdefull bebyggelse än byggnadsminnen. Jag delar utredningens mening att man genom ett ekonomiskt stöd kan väcka och bibehålla en positiv inställning till bevarandet hos fastighetsägarna.

Begreppet kulturhistoriska överkostnader

I utredningens direktiv pekades på den tanke som har förts fram i debatten om ett statligt stöd till byggnadsvården, nämligen att stödet skulle avse de merkostnader som betingas av hänsynen till det kulturhistoriska värdet. Utredningen har tagit upp denna tanke och har byggt förslaget om ett bidragssystem på begreppet "kulturhistoriska överkostnader".

Utredningen konstaterar att överkostnadsbegreppet är diffust och att det kan ges olika innebörd, från utebliven exploateringsvinst till klart påvisbara kostnader för exempelvis konserveringsåtgärder. Enligt utredningen försvåras definitionen av att de antikvariska önskemålen i själva verket ofta minskar kostnaderna i stället för att öka dem. Att behålla och restaurera en rikt utsmyckad putsfasad från 1800-talets slut anförs som ett exempel på en billigare åtgärd än s. k. hyvling. Utredningen vill dock ge begreppet en preciserad innebörd och räknar upp ett antal faktorer och åtgärder som kan medföra överkostnader.

Remissinstanserna är överens om att utredningen på ett hanterbart sätt har förmått bestämma innebörden av begreppet kulturhistoriska överkostnader. Även jag kan ansluta mig till utredningens beskrivningar.

Reglering av bidragsgivningen

Som jag tidigare nämnt har RAÄ sedan länge disponerat ett anslag som delvis har kunnat användas för att ge bidrag till byggnadsvård. Utredningen menar att denna bidragsgivning, som har fungerat enligt vissa oskrivna principer, bör tjäna som förebild för den formella reglering som man nu anser vara nödvändig. Remissinstanserna har tillstyrkt denna ordning.

Även jag anser att den praxis som har utbildats hos RAÄ bör utgöra stomme för den fortsatta bidragsgivningen. Som jag tidigare har nämnt skall en förutsättning för bidrag vara att bebyggelsen skyddas mot rivning eller annan förstörelse. Som en naturlig huvudprincip bör gälla att bidragsgivningen främst inriktas på byggnadsminnen och andra riksintressen. Sannolikt kommer som jag har framhållit dessa kategorier, församlingskyrkorna inbegripna, under flera år framöver att helt ta resurserna i anspråk. För dessa objekt bör det i undantagsfall vara möjligt att ge bidrag som täcker hela den kulturhistoriska överkostnaden, med avdrag för det ökade bruksvärde som ägaren får genom åtgärden. Det bör då gälla objekt som saknar varje praktiskt värde för ägaren själv, dvs. ägaren skall inte vid en försäljning kunna tillgodogöra sig värdet av det statliga bidraget. En ytterligare förutsättning för stödet bör annars vara ett krav på viss egen insats från ägarens sida. Denna egeninsats ger den nödvändiga kontrollen av projektets kostnader. Som regel bör bidrag därför inte utges med mer än högst 90 % av överkostnaderna.

I den mån resurserna medger bör bidrag också kunna ges till vad som i lånesammanhang brukar benämnas övrig kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, dvs. de byggnadskategorier där statens insats mera är tänkt att stimulera ägaren till egna insatser. Bidragen bör då inte överstiga 50 % av överkostnaderna. I enstaka fall när en stiftelse eller förening av ideell karaktär bildats endast för att bevara ett särskilt objekt bör även på denna nivå bidrag kunna komma i fråga upp till hela överkostnaden.

Som jag tidigare har nämnt bör det vara möjligt att ge bidrag också till lokaler som byggs om för att återanvändas. Jag avser då arbeten som syftar till att bevara ur antikvarisk synpunkt särskilt skyddsvärda delar. Likaså kan bidrag komma i fråga för ett bostadshus när motsvarande arbeten har den karaktären att något bostadslån inte kan utgå. För dessa kategorier där det således finns en avkastning bör särskild försiktighet iakttas vid bidragsgivningen. I likhet med vad som gäller inom bostadssektorn är det av stor vikt att subventioner inte ges till fastighetsägare som kan finansiera åtgärderna genom en anpassning av hyrorna. Vad som framstår som en kulturhistorisk överkostnad vid ett tillfälle kan på litet längre sikt få full täckning genom hyran. Detta kan särskilt antas gälla för lokaler där hyressättningen i princip är helt fri. Fastigheter med kulturhistoriska värden är för övrigt inte sällan så attraktiva att det redan från början är möjligt att få full kostnadstäckning vid en restaurering.

Det är sannolikt att anspråken på bidrag liksom hittills konstant kommer

att överstiga de tillgängliga medlen. Jag vill betona vikten av att bidragen också i fortsättningen fördelas så att största möjliga positiva effekter uppnås för byggnadsvårdens del totalt sett. En fördelning som innebär att många smärre bidrag ges ut, framför att ett fåtal stora arbeten gynnas, måste enligt min mening vara det bästa sättet att nå detta syfte. Faktorer som fastighetsägarens ekonomiska förutsättningar och vilja att utföra andra samtidiga arbeten anser jag dessutom bör vara av betydelse vid bidragsgivningen.

Den mera formaliserade bidragsgivning som jag här har angett grunderna för, kräver ett särskilt ansökningsförfarande. Det ankommer på RAÄ att på lämpligt sätt informera fastighetsägarna om bidragssystemet.

Den stödform jag här har beskrivit riktar sig mot enskilda fastigheter. Det följer som en självklarhet av det system för registrering av fastigheter som vi har i det här landet. Därav följer dock inte som några remissinstanser velat göra gällande, att själva stödet skulle utgå enbart med den enskilda fastigheten i synfältet. Givetvis skall det förhållandet, att en byggnads värde till stor del är beroende av omgivningen, spela en betydande roll vid urvalet av de individuella fastigheter som skall bli föremål för bidrag. På det sättet blir bidragsgivningen ett stöd till bevarandet av samlade miljöer.

Beredskapsarbeten på byggnadsvårdens område

De första åren under 1970-talet innebar ett kraftigt uppsving för byggnadsvården. För att motverka den då höga arbetslösheten bland byggnadsarbetarna användes arbeten inom byggnadsvårdssektorn för att skapa sysselsättning. Förändringar i arbetslöshetens sammansättning har sedan dess gjort det nödvändigt att i ökad grad inrikta beredskapsarbetena på andra områden, främst tjänste- och vårddyrken. Det har medfört att byggnadsvårdens andel av beredskapsarbetena har krympt till en betydligt lägre nivå.

Utredningen konstaterar att de byggnadsvårdande beredskapsarbetena har gett ett gott resultat. Man menar att det emellertid inte kan vara rimligt att byggnadsvården generellt görs beroende av sysselsättningsläget, bl. a. därför att behovet av insatser då inte kan tillgodoses på rent kulturhistoriska grunder och risk finns för att en snedfördelning uppstår. Utredningen slår dock fast att det också i fortsättningen kommer att vara behövligt och angeläget att beredskapsarbeten kommer till stånd inom byggnadsvårdssektorn.

Inte heller jag anser att det är lämpligt att helt förlita sig på beredskapsarbeten som grund för det statliga engagemanget på byggnadsvårdens område. Statens ambitioner bör i stället komma till uttryck den vanliga anslagsvägen. Det är dock önskvärt att beredskapsarbeten också i fortsättning kan användas för att tidigarelägga planerade byggnadsvårdsprojekt när det är motiverat med hänsyn till sysselsättningsläget. Ett i en särskild förordning fast reglerat system för det ordinarie anslaget användning

kommer som utredningen har påpekat att bli en underlättande faktor i det avseendet.

2.3.4 Skattefrågor

I enlighet med direktiven har utredningen övervägt om skattelindringar kan fungera som en form för stöd åt byggnadsvården. Utredningen har i första hand granskat reglerna för inkomstskatten, eftersom lättnader i denna kan förväntas stimulera fastighetsägarna till faktiska vårdinsatser. Utredningen säger sig inte ha kunnat konstatera att skattereglerna allmänt motverkar byggnadsvårdande syften. Som ett exempel på motsatsen nämner man situationen i Danmark, där en fastighetsägare inte med avdragsrätt kan reparera skador eller förslitningar som uppstått under tidigare ägares innehav. Vissa ändringar i skattelagarna anser utredningen ändå motiverade, som närmare framgår av sammanfattningen (bil. 1). Utredningen har samtidigt pekat på de nackdelar som skattemässiga särregler för den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen kommer att medföra. Ett redan nu komplicerat skattesystem skulle bli ännu mer invecklat. Vidare skulle effekterna i väsentlig grad bli beroende av den enskilde fastighetsägarens inkomster och skatter i övrigt. Vid en samlad bedömning har utredningen dock funnit att fördelarna med de föreslagna ändringarna har vägt över.

Utredningens skatteförslag har mött stark kritik från många remissinstanser. Avstyrkanden har kommit bl. a. från kammarrätten i Göteborg, riksskatteverket och flera länsstyrelser med hänvisning främst till de komplikationer som skulle tillföras det redan i dag svårtillgängliga skattesystemet.

Efter överläggningar med chefen för budgetdepartementet har också jag funnit att övervägande skäl talar mot ett genomförande av utredningens skatteförslag. Jag har därvid särskilt fäst mig vid de svårigheter vid tillämpningen som förslagen skulle medföra. Det rimmar illa med den nu särskilt starka strävan att begränsa krånglet i samhället. Effekterna av skattelindringar blir vidare svåröverskådliga.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört är jag alltså inte beredd att förorda de föreslagna skattelättnaderna som stöd till byggnadsvården.

En annan sak är att byggnadsminnen och vissa därmed jämställda byggnader intar en särställning som motiverar andra hänsynstaganden. Jag vill här nämna att fr. o. m. 1981 års allmänna fastighetstaxering gäller mer enhetliga regler för värdering av byggnadsminnen m. m. Så finns t. ex. i 7 kap. 13 § fastighetstaxeringslagen en specialregel för bestämmandet av markvärdet för dessa fastigheter. Till bilden hör också att drift- och underhållskostnaderna för kulturhistoriskt värdefulla byggnader kan vara osedvanligt höga. Här har riksskatteverket utarbetat föreskrifter och anvisningar om bl. a. värderingen av vissa särskilt underhållskrävande byggnader.

2.3.5 Restaureringsarbeten på Gotland

Byggnadsvårdsutredningens uppdrag var inriktat på att finna generella stödformer för alla slag av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inkl. församlingskyrkorna. Gotland med sina små församlingar och 92 medeltida kyrkor utgör dock ett särskilt problem i sammanhanget. Regeringen uppdrog därför åt utredningen att mot bakgrund av en undersökning som hade utförts av riksdagens revisorer överväga särskilda åtgärder för vården av Gotlandskyrkorna.

Utredningen har föreslagit att en s.k. byggnadshytta inrättas på Gotland. Byggnadshytan bör enligt utredningen ha som främsta uppgift att ta hand om de mest krävande restaureringsproblemen, i första hand de mest utsatta kyrkorna.

Jag delar, liksom en bred remissopinion, utredningens uppfattning att problemet med Gotlandskyrkornas vård och restaurering kräver särskilda insatser. Jag vill erinra om att regeringen genom beslut i september 1978 medgett att Gotlandskyrkorna – i avvaktan på de beslut som kan komma att föranledas av byggnadsvårdsutredningens förslag – under budgetåren 1978/79 och 1979/80 har fått restaureras som statliga beredskapsarbeten, dvs. med 100 % statsbidrag, i den mån det krävs för att motverka arbetslöshet för lokalt bunden arbetskraft. Genom beslut i juni 1980 har detta medgivande förlängts för vissa kyrkorestaureringsprojekt att gälla även under budgetåret 1980/81. En fortsatt satsning på restaureringen av Gotlandskyrkorna innebär således att staten fullföljer den ambition som har markerats genom regeringens beslut åren 1978 och 1980. Jag kan dock inte biträda utredningens förslag om att med statligt arbetsgivaransvar inrätta en byggnadshytta på Gotland.

Enligt min mening bör det löpande underhållet av kyrkorna även fortsättningsvis skötas av församlingarna. För mer omfattande byggnadsåtgärder i syfte att säkra kyrkornas fortbestånd kan dock särskilda medel behövas ställas till förfogande. Även vården av ringmuren och ruinerna i Visby, en uppgift som staten sedan länge delvis har utfört genom beredskapsarbeten, torde förutsätta särskilda insatser.

Utredningen har föreslagit vissa principer för fördelning av kostnaderna för kyrkorestaureringar mellan församlingarna och staten. Jag delar den uppfattning som RAÄ har fört fram att man vid fördelningen av kostnaderna i första hand bör ta hänsyn till församlingens ekonomiska resurser och kostnaderna för de aktuella åtgärderna. Behovet av mer tydliga regler för kostnadsfördelningen bör prövas sedan man har fått erfarenheter efter några år av hur restaureringsverksamheten har utvecklats.

RAÄ har goda insikter i Gotlandsproblemen genom långvarig praktisk erfarenhet. Med hänsyn härtill finner jag det lämpligt att restaureringsresurserna ställs till RAÄ:s förfogande. Jag förutsätter att fördelningen av resurser sker i samråd med bl. a. församlingarna, kommunen och länet. Det bör ankomma på RAÄ att finna lämpliga former för en långsiktig planering

av insatserna och för samverkan vid genomförande av restaureringsarbetena. På sikt kan andra organisationsformer bli aktuella, vilket bör övervägas sedan arbetena har varit i gång några år. I det sammanhanget är det givetvis inget som hindrar att man prövar att stödja uppbyggandet av en byggnadshytta i lokal regi.

Som jag närmare kommer att redovisa i samband med anslagsberäkningarna för budgetåret 1981/82 har jag vid beräkningen av den totala medelsfördelningen på byggnadsvårdsområdet beaktat behovet av de särskilda vårdinsatser på Gotland som jag här har berört. Omfattningen av dessa särskilda insatser bör bestämmas av RAÄ.

Jag räknar vidare med att det särskilda stöd till Gotlandskyrkorna m. m. som jag här har föreslagit skall kunna kompletteras genom att vissa projekt kan utföras som beredskapsarbeten med av arbetsförmedlingen anvisade arbetslösa, när det är påkallat av sysselsättningskäl.

2.3.6 Byggnadshytta i Bergslagen m. m.

Enligt utredningen bör man överväga att inrätta en byggnadshytta även i Bergslagen. Denna hytta skulle kunna inriktas på utbildningsverksamhet i högre grad än vad som har föreslagits gälla för Gotlandshyttan. Med hänsyn till det uppdrag som regeringen har givit statens industriverk att göra en översyn av hantverkets situation anser utredningen att frågan om inrättande av en byggnadshytta i Bergslagen bör vara en uppgift för industriverket att utveckla vidare i samarbete med bl. a. de kulturminnesvårdande myndigheterna.

Industriverket har i sitt yttrande anfört att verket kommer att ytterligare behandla frågan om inrättande av en byggnadshytta inom ramen för det uppdrag som verket har fått. Jag finner det därför naturligt att, såsom utredningen har föreslagit, frågan om en eventuell byggnadshytta i Bergslagen bereds av industriverket i samråd med bl. a. myndigheter och institutioner på kulturminnesvårdsområdet. I en särskild skrivelse den 1 oktober 1980 har länsstyrelsen i Västmanlands län redovisat en av länsstyrelsen företagen utredning om förutsättningarna för att inrätta en byggnadshytta i Bergslagsområdet med inriktning på utbildning av hantverkare i äldre byggnadsteknik. Länsstyrelsen hemställer att en byggnadshytta förläggs till Karmansbo som en försöksverksamhet under 4–5 år. Enligt länsstyrelsens förslag bör skolöverstyrelsen bli huvudman för utbildningen.

Genom beslut den 3 december 1980 har regeringen överlämnat länsstyrelsens skrivelse till statens industriverk för att tas under övervägande inom ramen för verkets hantverksutredning.

När det gäller frågan om utbildning på byggnadsvårdsområdet vill jag erinra om att skolöverstyrelsen fastställer tim- och kursplaner för specialkurser inom gymnasieskolan. Skolöverstyrelsen har därigenom möjlighet att beakta utbildningsbehovet. Jag vill också erinra om att inom lågfrekventa yrkesområden erbjuds möjlighet till lärlingsutbildning inom gymnasieskolans ram.

2.4 Handläggning av bidragsfrågor m. m.

Utredningen har föreslagit att ansökan om bidrag bör prövas av RAÄ, som också bör förfoga över hela det belopp för direkt statlig bidragsgivning som föreslås utgå. Prövningen bör enligt utredningen regleras i en särskild bidragsförordning. Jag har tidigare redovisat min uppfattning om grunderna för en sådan förordning (avsnitt 2.3.3).

Enligt utredningen bör en decentralisering av bidragsprövningen till länsstyrelserna kunna komma i fråga i ett senare skede. Redan nu bör dock enligt utredningen RAÄ verka för att samtliga regioner i landet garanteras viss del av det årliga anslaget.

Ett antal remissinstanser, bl. a. flera länsstyrelser, har uttalat att bidragsmedlen och handläggningen bör ligga på länsstyrelsen. Därvid har bl. a. anförts att det är angeläget att bidragsgivningen kan samordnas med kulturminnesvården i övrigt på länsnivå så att tillämpningen av lagstiftningen, upprättande av vårdplaner och kulturminnesvårdsprogram samt samordning med fysisk planering och planering för t. ex. fritid och turism kan beaktas vid bidragsgivningen. Från denna utgångspunkt förordar vissa remissinstanser en decentralisering av bidragsgivningen. Man menar dock att RAÄ bör disponera viss del av medlen för större projekt.

Det ankommer på regeringen att besluta om handläggnings- och beslutsordning i sådana ärenden som det är fråga om här. För riksdagens kännedom vill jag dock redan i detta sammanhang nämna att jag när bidragsförordningen skall utfärdas kommer att ansluta mig till den modell för bidragsgivning som utredningen har föreslagit. Skälen härtill är följande. Som utredningen har påpekat är det angeläget att en fast praxis utvecklas för handläggningen av bidragsärendena. En sådan praxis bör lämpligen utvecklas på central nivå. RAÄ:s kompetens och erfarenhet är därvid en given förutsättning för en enhetlig och rättvis fördelning av bidragen inom landet.

I likhet med vad som gäller i fråga om de bidrag som handläggs av statens kulturråd bör talan mot RAÄ:s beslut enligt bidragsförordningen inte kunna föras.

För att man skall kunna uppnå en samordning med den regionalt förankrade kulturminnesvården finner jag det angeläget att RAÄ samråder med länsstyrelsen. Som länsstyrelsen i Gävleborgs län har föreslagit kan en lämplig form för samråd vara att ansökan ställd till RAÄ inlämnas till länsstyrelsen som med eget yttrande vidarebefordrar ansökan.

Ett genomförande av de stödåtgärder som jag har föreslagit kommer som nämnts också att beröra länsstyrelser och läns museer. Jag tänker främst på uppgifter i anslutning till rådgivning, överläggningar om skyddsformer, granskningar av iståndsättningsförslag samt dokumentation, kontroll och avsyning. Samrådsförfarande i samband med bidragsgivning och en ökad tillämpning av byggnadsminneslagen är andra frågor som berör dessa institutioner.

Jag vill erinra om att statsbidraget till de regionala museerna förutsätter att museerna skall biträda RAÄ, länsstyrelserna och kommunerna inom sitt verksamhetsområde med kulturminnesvårdande uppgifter. Det bör ankomma på RAÄ att komma överens med länsstyrelserna om de närmare formerna för deras medverkan i detta avseende. Länsstyrelserna har sedan budgetåret 1977/78 erhållit särskilda medel för utarbetande av kulturminnesvårdsprogram. För innevarande budgetår har länsstyrelserna tilldelats totalt 1,4 milj. kr. för detta ändamål.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna de grunder för statsbidrag till vård och bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som jag har förordat.

I fråga om anslagsberäkningar för budgetåret 1981/82 återkommer jag i det följande.

4 Anslagsberäkningar för budgetåret 1981/82

I prop. 1980/81: 100 (bil. 12 s. 161) upptogs anslagen B 51. Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader och B 52. Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader med oförändrat belopp i avvaktan på förevarande särskilda proposition. Slutliga förslag till medelsanvisningar kan nu föreläggas riksdagen.

B 51. Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader

1979/80 Utgift	35 438 841
1980/81 Anslag	33 782 000
1981/82 Förslag	38 827 000

Myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer omfattar riksantikvarieämbetet (RAÄ), historiska museet, kungl. myntkabinettet, medelhavsmuseet, en teknisk institution och Vitterhetsakademiens bibliotek. Myndighetens förvaltningskostnader upptas under två anslag på statsbudgeten. Från detta anslag bestrids förvaltningskostnaderna för RAÄ och Vitterhetsakademiens bibliotek.

RAÄ svarar för myndighetens kulturminnesvårdande uppgifter. Det åligger ämbetet särskilt att verka för en övergripande planering av kulturminnesvården, bevaka kulturminnesvårdens intressen vid bebyggelse- och annan samhällsplanering, leda arbetet med att planmässigt inventera och

	1980/81	Beräknad ändring 1981/82	
		Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer	Före- draganden
Personal			
<i>Riksantikvarieämbetet</i>			
Handläggande personal	66	+16,5	of.
Övrig personal	51,5	+ 6,5	+ 1
<i>Vitterhetsakademiens bibliotek</i>			
Handläggande personal	3	+ 1	of.
Övrig personal	6	+ 1	of.
	126,5	+25	+ 1
Anslag			
Lönekostnader	16 077 000	+ 4 629 000	+2 275 000
Riksantikvarieämbetet	(15 117 000)	(+ 4 315 000)	(+2 172 000)
Vitterhetsakademiens bibliotek	(960 000)	(+ 314 000)	(+ 103 000)
Sjukvård	29 000	+ 3 000	+ 3 000
Riksantikvarieämbetet	(27 000)	(+ 3 000)	(+ 3 000)
Vitterhetsakademiens bibliotek	(2 000)	(of.)	(of.)
Reseersättningar	413 000	+ 114 000	+ 21 000
Riksantikvarieämbetet	(410 000)	(+ 113 000)	(+ 21 000)
därav utrikes resor	(27 000)	(of.)	(of.)
Vitterhetsakademiens bibliotek	(3 000)	(+ 1 000)	(of.)
Lokalkostnader	9 742 000	+ 2 568 000	+2 573 000
Expenser	1 002 000	+ 906 000	+ 43 000
därav engångsutgifter	(380 000)	(of.)	(- 380 000)
Riksantikvarieämbetet	(952 000)	(+ 902 000)	(+ 41 000)
därav engångsutgifter	(370 000)	(of.)	(- 370 000)
Vitterhetsakademiens bibliotek	(50 000)	(+ 4 000)	(+ 2 000)
därav engångsutgifter	(10 000)	(of.)	(- 10 000)
Information och utbildning (riksantikvarieämbetet)	631 000	+ 1 274 000	+ 35 000
därav engångsutgifter	(200 000)	(- 200 000)	(- 200 000)
Fornminnesinventering (riksantikvarieämbetet)	4 540 000	+ 882 000	+ 364 000
Konserverings- och foto- verksamhet (riksantikvarie- ämbetet)	1 176 000	+ 508 000	+ 146 000
Bokinköp och bokvård (Vitterhetsakademiens bibliotek)	259 000	+ 124 000	+ 21 000
Bidrag till organisationer och föreningar	263 000	+ 25 000	of.
Besparingar	-	- ¹	- 786 000
	34 132 000	+11 033 000	+4 695 000
Anslag enligt statsbudgeten	33 782 000	+11 383 000	+5 045 000

¹ RAÄ:s förslag till besparingar ingår i de redovisade beloppen under resp. anslagspost.

dokumentera kulturminnen och kulturmiljöer samt handlägga frågor om vård och bevarande av kulturminnen och kulturmiljöer. Ämbetet skall också utarbeta råd och anvisningar, främja utbildning och information rörande kulturminnesvården samt följa den regionala kulturminnesvården och biträda länsstyrelserna i ärenden som rör denna. Ämbetet är indelat i fyra byråer, nämligen kulturminnesbyrån, dokumentationsbyrån, byrån för vård och förvaltning samt administrativa byrån.

Vitterhetsakademiens bibliotek skall svara för biblioteksservice åt myndigheten samt på lämpligt sätt hålla sina samlingar tillgängliga för forskning och studier inom myndighetens verksamhetsområde.

Rikantikvarieämbetet och statens historiska museer

1. Pris- och löneomräkning m. m. 4 898 000 kr.
2. Besparingarna enligt huvudalternativet innebär för ämbetets del en ambitionssänkning beträffande den ekonomi- och personaladministrativa servicen till myndighetens samlade verksamhet. För fornminnesinventeringen innebär besparingen ambitionssänkningar beträffande databearbetning och informationsservice. Vidare innebär huvudalternativet försämrade resemöjligheter. (– 497 000 kr.)
3. RAÄ behöver en förstärkning med 19,5 nya tjänster, varav sex tjänster till kulturminnesbyrån, fyra tjänster till dokumentationsbyrån, sju tjänster till vårdbyrån och två och en halv tjänster till administrativa byrån. Tjänsterna behövs till stor del för att kunna genomföra den reform av byggnadsvården som byggnadsvårdsutredningen har föreslagit. Vidare begärs att medel för två och en halv tjänster avseende projektet "Det Medeltida Sverige" förs över till ämbetet från humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådets anslag. Medel begärs också för en personlig tjänst. Därutöver begärs som engångsanslag medel för central arbetsledning vid RAÄ:s Gotlandsundersökningar. (+ 3 940 000 kr.)
4. De begärda personalökningarna innebar även ökat behov av medel till reseersättningar (+ 115 000 kr.).
5. De under anslagsposten till expenser begärda ökningarna avser bl.a. ersättning av försliten inredning och utrustning, ökade fasta kostnader för ny växel, mikrofilmning av ritningar och kartor samt fotoutrustning (+ 618 000 kr., varav för engångsanvisningar 370 000 kr.).
6. Under anslagsposten till information och utbildning föreslås ökade resurser för bl.a. publiceringsverksamhet, extern- och internutbildning samt för information till bl.a. länsstyrelser, kommuner och allmänhet (+ 1 086 000 kr.).
7. Höjningen av medlen till fornminnesinventering avser bl.a. projektverksamhet och upprättande av ett stadshistoriskt register (+ 593 000 kr.).
8. Under anslagsposten för konserverings- och fotoverksamhet begärs bl.a. medel för forsknings- och utvecklingsarbete inom stenkonservering, måleri på trä, metall- samt textilkonservering (+ 427 000 kr.).

9. Vitterhetsakademiens bibliotek begär två nya tjänster samt ökade resurser för bokinköp och bokvård samt fortsatt inredning av bibliotekslokalerna (+ 222 000 kr., varav för engångsanvisningar 10 000 kr.).

Byggnadsvårdsutredningen

Utredningen föreslår att byggnadssektionen inom ämbetets kulturminnesbyrå förstärks med två eller tre handläggare för att kunna klara av det ökade antalet låne- och bidragsärenden. För projektering av ökat antal beredskapsarbeten bör vårdbyrån förstärkas, främst med tekniker. Utvecklingssektionen vid vårdbyrån måste tillföras personal och projektmedel.

Föredraganden

För nästa budgetår bör medel för riksantikvarieämbetets (RAÄ) verksamhet beräknas med utgångspunkt i ämbetets huvudförslag, dvs. med en besparing på 2% av innevarande års anslag uppräknat med löne- och prisomräkning. Besparingen uppgår till sammanlagt 786 000 kr. Det bör ankomma på ämbetet att i anslutning till att myndigheten redovisar sina förslag till regleringsbrevsbestämmelser för budgetåret 1981/82 föreslå hur besparingen skall fördelas på förevarande anslag och anslaget Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

Jag har beräknat medel för en personlig tjänst för en tjänsteman, som i samband med myndighets omlokalisering har garanterats fortsatt anställning i Stockholm (s. k. NOM-garant).

RAÄ och Vitterhetsakademien har under ett antal år disponerat engångsanvisningar till ett sammanlagt belopp av 580 000 kr. för bl. a. fotorestaurering, mikrofilmning av ritningar och kartor, inredning och utrustning samt för information och externutbildning. Jag räknar med att detta belopp i fortsättningen skall tillföras anslaget för att bl. a. bestrida de löpande kostnaderna för ifrågavarande ändamål.

Jag har i det föregående redovisat mina överväganden i anledning av byggnadsvårdsutredningens förslag om åtgärder för vård och bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Jag beräknar behovet av medelförstärkning under förevarande anslag till totalt 300 000 kr. för nästkommande budgetår. Detta belopp bör göra det möjligt för RAÄ att anlita konsulter och expertis inom byggnadsvårdsområdet.

Med hänvisning i övrigt till sammanställningen föreslår jag att anslaget för nästa budgetår förs upp med 38 827 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till Riksantikvarieämbetet: *Förvaltningskostnader* för budgetåret 1981/82 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 38 827 000 kr.

B 52. Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader

1979/80 Utgift	5 126 178	Reservation	1 997 822
1980/81 Anslag	15 456 000		
1981/82 Förslag	18 207 000		

¹ Av anslaget disponerar riksantikvarieämbetet 5 107 000 kr. till följd av att den i statsbudgeten för budgetåret 1980/81 upptagna besparingen har fördelats mellan förvaltningsanslaget och förevarande anslag.

Ur anslaget utgår bidrag till vård, undersökning och iståndsättning av kulturhistoriskt värdefulla fasta fornlämningar och byggnader, inbegripet kyrkor, med undantag av statliga byggnadsverk som avses i 18 § kungörelsen (1920: 744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet (18 § ändrad senast 1967: 331). Från anslaget utgår även ersättning till domänverkets fond för upplåten mark på Björkö.

Ersättning enligt 5 och 7 §§ lagen (1960: 690) om byggnadsminnen (omtryckt 1976: 440) får bestridas från anslaget.

Stöd till kulturminnesvården utgår också av särskilda lotterimedel efter ansökningar från kommuner, hembygdsföreningar, m. fl. Under budgetåret 1979/80 fördelades sammanlagt 665 000 kr. som bidrag till restaureringsarbeten, inköp av fastigheter m.m.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer

Prisomräkning m. m. 511 000 kr. Besparingar enligt huvudalternativet innebär minskade resurser för utrednings- och utvecklingsarbete (- 375 000 kr.).

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) föreslår att den uppdelning av anslaget i program som redovisats i tidigare anslagsframställningar nu permanentas genom en uppdelning av anslaget på fem nya reservationsanslag.

1. För Bidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse begärs 40 milj. kr. Medlen är avsedda för statsbidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i enlighet med byggnadsvårdsutredningens förslag, för bidrag till underhåll av församlingskyrkor och för bidrag till konservering av kyrkliga inredningar och inventarier.

2. För Ersättning enligt byggnadsminneslagen begärs 5 milj. kr. En byggnadsminnesförklaring ger under vissa omständigheter ägaren rätt till intrångsersättning. Då ämbetet hittills saknat medel för att ge denna ersättning har byggnadsvårdsutredningen föreslagit att särskilda medel för ersättning m. m. ställs till ämbetets förfogande.

3. För Bidrag till undersökning av fast fornlämning begärs 2 milj. kr. Bidrag från detta anslag skall utgå enligt de regler som finns i 9 § fornminneslagen. Inom det begärda anslagsbeloppet beräknas också medel för att under en femårsperiod häva den eftersläpning med rapporter som uppstått vid undersökningsverksamheten.

4. För RAÄ:s förvaltning av fastigheter och vård av fornlämningar inkl. byggnadshytta på Gotland begärs 7419000 kr. Ämbetets fastighetsförvaltning måste bedrivas på ett sådant sätt att den kan vara normbildande för övrig kulturminnesvård. I det begärda beloppet är inberäknat medel för de akuta vårdåtgärderna. Medel begärs också för uppförande av en servicebyggnad vid Eketorps borg. För vården av fornlämningar krävs också ekonomiska insatser från ämbetets sida på grund av minskade beredskapsmedel samt i samband med skador på fornlämningar och för vårdarbeten och åtgärder i syfte att göra fornlämningarna lättare tillgängliga.

Byggnadsvårdsutredningen föreslår att en byggnadshytta med ämbetet som huvudman inrättas på Gotland för vården och bevarandet av de gotländska kyrkorna och ruinerna. Ämbetet biträder förslaget och har i ovannämnda belopp inberäknat en årlig driftkostnad för byggnadshyttan på 2,5 milj. kr.

5. Ämbetet begär Medel för utrednings- och utvecklingsarbete med sammanlagt 1.4 milj. kr. Projektmedel behövs bl. a. för utredningar och bevarandeplanering, byggnadsinventeringar, byggnadstekniska utredningsprojekt samt för rationaliserings- och utvecklingsprojekt avseende metoder för arkeologiska undersökningar. För utvecklingsarbete inom fornminnesvården begärs bl. a. medel till uppföljning och metodstudier av fornvårdsarbeten. För slutförande av arbetet med råd och anvisningar till lagen om fornminnen begärs särskilda medel.

Byggnadsvårdsutredningen

Utredningen beräknar att behovet av direkta bidragsmedel uppgår till 40 milj. kr. Dessutom föreslår utredningen att särskilda medel för ersättningar ställs till förfogande och att ämbetet anvisas projektmedel för utvecklingsarbete. Kostnader för inrättande av en statlig byggnadshytta på Gotland har av utredningen beräknats till 1,5 milj. kr. för första verksamhetsåret och till 1,4 milj. kr. för andra året, samtliga kostnader i 1977 års prisnivå.

Föredraganden

Som jag har berört i budgetpropositionen 1981 (1980/81: 100 bil. 12 s. 7) bör medelsökningarna för budgetåret 1981/82 för en reform för byggnadsvården beräknas till totalt 13,4 milj. kr. För budgetåret 1982/83 räknar jag med att ytterligare 5 milj. kr. skall kunna avsättas för ändamålet genom omprioriteringar inom kultursektorn.

Av den föreslagna ökningen för nästa budgetår har 300000 kr. beräknas under riksantikvarieämbetets (RAÄ) förvaltningsanslag. Medelsökningarna i övrigt, 13,1 milj. kr., bör tillföras förevarande anslag.

Med hänvisning till vad jag tidigare (avsnitt 2.3.3) har förordat bör RAÄ förfoga över medel för bidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. För detta ändamål har jag beräknat ett belopp av 12,2 milj. kr. Häri

ingår även de medel som bör göra det möjligt för ämbetet att göra särskilda insatser för att restaurera kyrkorna m. m. på Gotland. Bidragsgivningen bör regleras på det sätt som jag tidigare (avsnitt 2.3.3) har förordat.

Jag har beräknat 900 000 kr. för ersättningar i samband med byggnadsminnesförklaringar. Det bör därigenom bli möjligt att tillämpa byggnadsminneslagen i större utsträckning än f. n.

De medel som redan finns på anslaget jämte de förstärkningar som jag här har föreslagit bör under budgetåret 1981/82 fördelas på programmen bidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, ersättning enligt byggnadsminneslagen, bidrag till undersökning av fast fornlämning, fastighetsförvaltning och vård av fornlämningar samt utrednings- och utvecklingsarbete. Varje program (anslagspost) bör betraktas som särskilt reservationsanslag. Det ankommer på regeringen att besluta om fördelningen av medel på de olika programmen.

Jag vill erinra om vad jag har anfört under föregående anslag angående förslag till fördelning av myndighetens besparing.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader* för budgetåret 1981/82 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 18 207 000 kr.

5 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning av betänkandet (SOU 1979: 17) Kulturhistorisk bebyggelse — värd att vårda

Byggnadsvårdsutredningen har sammanfattningsvis anfört följande:

1 Bakgrund

Som ett allmänt mål för den statliga kulturpolitiken gäller bl.a. att den skall garantera att äldre tiders kultur tas till vara och görs levande. Bevarandet skall omfatta hela samhällets historia och inte bara den s.k. högre ståndskulturen. Också arvet från det gamla bondesamhället, den framväxande industrialismen och de tidiga folkrörelserna måste föras vidare.

Statens ekonomiska insatser för att förverkliga detta brett formulerade bevarandemål har på bebyggelsevårdens område hittills inriktats på den kulturhistoriskt värdefulla bostadsbebyggelsen. Stödet för denna kategori inrättades år 1974 och utgår vid ombyggnad som ett komplement till det vanliga bostadslånet. För kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse i allmänhet kan, med hänsyn till de extra kostnader som en iståndsättning av sådan bebyggelse vållar, ett större bostadslån ges än normalt. Lånets storlek bestäms efter vad bruksvärdeshyran kan förränta. För ombyggnad av bostadshus av byggnadsminneskaraktär kan dessutom utgå ett tilläggs-lån, avsett att täcka de speciella kostnader som uppkommer vid restaurering av de kulturhistoriskt mest värdefulla byggnaderna. Tilläggslånet är amorterings- och räntefritt under tio år, varefter det normalt skall börja betalas tillbaka.

För sådan vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som inte innebär en större ombyggnad av permanentbostad, finns f. n. ingen statlig stödform ordnad. Riksantikvarieämbetet (RAÄ) disponerar visserligen sedan mycket länge ett reservationsanslag, det s.k. vårdanslaget, som får användas för bidrag till vård, undersökning och iståndsättning av bl.a. enskilt och kommunalt ägda byggnader av kulturhistoriskt värde. RAÄ har dock kunnat avsätta endast obetydliga belopp för detta ändamål eller omkring 1,5 milj.kr. för vart och ett av de senaste åren. Bidragen har huvudsakligen fördelats till arbeten på byggnadsminnen samt församlingskyrkor med mycket stort kulturhistoriskt värde.

Det senaste årtiondet — och särskilt då den första hälften — har för byggnadsvårdens del ändå varit en relativt gynnsam period. I början av 1970-talet ökade nämligen intresset kraftigt för att finna arbeten inom byggnadsvårdens område som kunde motverka den uppkomna stora arbetslösheten bland byggnadsarbetarna. Tack vare en generös tillämpning av bidragsreglerna steg antalet beredskapsarbeten inom byggnadsvårdens

område brant uppåt. Under budgetåren 1971/72–1973/74 låg kostnaderna för de kommunala och enskilda arbetena på en genomsnittlig nivå om ca 37 milj. kr. per år med statliga bidrag om drygt 21 milj. kr. Sedan bidragsprocenten fr.o.m. budgetåret 1973/74 börjat bestämmas mera återhållsamt har arbetena minskat i omfattning.

Vid sidan av de statliga insatserna görs stora vårdinsatser av kommunerna. De har som ett led i den fysiska riksplaneringen upprättat bevarandeprogram och bevarandeplaner. Framför allt de större kommunerna vinnlägger sig också om att försöka förverkliga bevarandeplanerna. En viss tveksamhet kan dock spåras i kommunernas fortsatta agerande på bevarandesidan. De flesta kommuner har en pressad ekonomi som inte gör ett engagemang i kostnadskrävande bevarandeuppgifter möjligt.

2 Statens ansvar

Uppgiften att vårda de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna och miljöerna i landet ligger givetvis i första hand på ägarna själva. Genom att formulera det s.k. bevarandemålet har emellertid staten uttryckt en vilja att ta en del av ansvaret för byggnadsvården. I dag återspeglas statens ansvar för bebyggelsen bara i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen, vars tillämpning förutsätter ekonomiskt stöd från det allmänna. I samband med den fysiska riksplaneringen har staten dock markerat ett vidare intresse, genom att inom sektorn kulturminnesvård uttala ett starkt önskemål om säkerställande av miljöer av riksintresse. Staten har därmed enligt vår mening tagit på sig ett vidgat ekonomiskt ansvar för bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse utöver vad som följer av byggnadsminnelagen. Detta stämmer väl överens med det inledningsvis redovisade bevarandemålet.

Om det antagna bevarandemålet helt skall kunna uppnås måste emellertid statens ansvar sträcka sig längre än så. Även om det är kommunerna som vid sidan av ägarna har det grundläggande ansvaret för kulturminnesvården bör staten ekonomiskt stödja kommunerna i deras arbete med bevarandet av bebyggelsen med mera regionalt kulturhistoriskt värde. Staten kan därmed medverka till ett bibehållande av de karakteristiska bebyggelseinslagen i landets olika delar. Statens insatser bör på denna nivå ha till syfte att stimulera och uppmuntra i första hand kommunerna men också enskilda i deras bevarandesträvanden.

3 Stödbehovet

För att kunna bestämma vilka statliga ekonomiska insatser som kommer att följa av det uttryckta ansvarstagandet, är det nödvändigt att känna det

totala behovet av stöd. För det ändamålet måste det byggnadsbestånd som bör bevaras väljas ut. Det blir då nödvändigt att försöka definiera begreppet kulturhistoriskt värde. Någon klar och entydig bestämning av detta begrepp är knappast möjlig. Vissa kännetecken kan dock anföras. En grundläggande princip bör t.ex. vara att byggnaden har något att berätta om sin tid, dvs. förmedlar kunskaper om äldre tiders näringsliv, samhällsmiljö, byggnads- och bostadsskick, arbetsförhållanden, sociala villkor och estetiska ideal.

Ett behov av stöd har bedömts föreligga när ett bevarande medför kostnader som framkallas av hänsynen till det kulturhistoriska värdet och dessa kostnader inte kan förräntas av fastighetens – faktiska eller tänkta – avkastning, s.k. kulturhistoriska överkostnader. Det kan t.ex. vara kostnader för arbeten som kräver medverkan av konservator eller annan specialist.

Det samlade behovet av stöd för annan kulturhistoriskt värdefull bebyggelse än permanentbostäder har uppskattats till 120 milj. kr. per år. Ett behov som skall mötas genom gemensamma insatser från stat, kommun och enskild.

4 Förslag

4.1 Skyddsföreskrifter

Som föremål för statliga stödåtgärder föreslår vi bebyggelse av sådant kulturhistoriskt värde att den ur allmän synpunkt bör bevaras för framtiden. Ett villkor för en statlig stödinsats bör i konsekvens härmed vara att ett fortsatt bevarande också är garanterat. Den enda tillfredsställande garantin i den vägen kan i dag ordnas genom en byggnadsminnesförklaring. Därvid kan föreskrivas de två viktigaste skyddsmomenten, nämligen att byggnaden inte får rivras och att den skall vårdas på ett kulturhistoriskt riktigt sätt. En byggnadsminnesförklaring är knuten till själva objektet och är giltig också mot framtida ägare, den har s.k. sakrättsligt skydd. Villkor som föreskrivs i avtal med objektets ägare har sin största brist i detta hänseende. Sådana villkor kan inte göras gällande mot en ny ägare. De förlorar också sin verkan om lånet eller bidraget betalas tillbaka.

Genom ett tillägg till byggnadsminneslagen vill vi ge möjlighet för ägare till andra kulturhistoriskt värdefulla byggnader än byggnadsminnen att själva begära att skyddsföreskrifter meddelas, för att de därmed skall uppfylla villkoret för ett statligt stöd. De frivilliga skyddsföreskrifterna skall som föremål ha den s.k. övriga kulturhistoriska bebyggelsen, dvs. bebyggelse vars bevarande är av allmänt intresse utan att för den skull vara byggnadsminnesvärd.

Genom att medverka till att skyddsföreskrifter knyts till fastigheten tar ägaren på sig och sina efterträdare ett framtida vårdansvar som blir en påtaglig motprestation till den statliga stödinsatsen.

4.2 Ramen för bostadslån med förhöjt låneunderlag och/eller tillägglån

Den ram som fastställts för dessa båda låneformer (25 milj.kr. för år 1978) har de senaste åren i det närmaste helt tagits i anspråk. Bl.a. den fortsatta upprustningen av Gamla Stan i Stockholm och den planerade av Haga i Göteborg kommer att medföra ökade anspråk på lån. Vi vill erinra om att det här rör sig om en förhållandevis lätthanterlig stödform med byggnader av mycket högt kulturhistoriskt värde som föremål. Sedd i jämförelse med den vanliga bostadslånegivningen är långivningen till kulturhistoriskt värdefulla bostadshus försvinnande liten. Några prioriteringar inom låneramen som skulle kunna få till följd att vissa bostadshus av byggnadsminneskaraktär slås ut förefaller knappast tänkbara. Vi föreslår därför låneramen alltid anpassas så att den rymmer de efter hand dokumenterade behoven för denna byggnadskategori.

4.3 Lån till ombyggnad av lokaler av kulturhistoriskt värde

Vissa lokaler kan redan i dag få lån genom lånesystemet för bostäder om de utgör bostadskomplement. Vi har dock funnit ett behov av ett generellt lånestöd till lokaler av kulturhistoriskt värde som skall byggas om och återanvändas. För lokaler av byggnadsminneskaraktär föreslår vi ett ränte- och amorteringsfritt lån på samma villkor som det nu existerande tillägglånet för byggnadsminnen med bostäder. Det föreslagna tillägglånet bör alltså vara ränte- och amorteringsfritt i tio år och utgå för sådana antikvariska överkostnader som inte kan förräntas av den marknadshyra som kan förutsättas utgå för lokaler med avsett ändamål. Gränserna för statens engagemang bör utformas på samma sätt som för lånet till bostäder.

För att uppfylla vår grundläggande målsättning att i görligaste mån få en enhetlig behandling av alla bebyggelsekategorier i riket av kulturhistoriskt värde, har vi funnit det nödvändigt att finna en stödform också för sådana lokaler som utan att vara av byggnadsminneskaraktär ändå har ett betydande kulturhistoriskt värde sett ur regional eller lokal synpunkt. Vi föreslår här att det statliga stödet utformas som en garanti för att finansieringen får ske inom den prioriterade lånesektorn. Det på detta sätt utgående lånet får inte bli högre än vad som kan förräntas inom ramen för den beräknade marknadshyran.

4.4 Utvidgad tillämpning av lånefonden för kommunala markförvärv

Fonden inrättades under år 1968 och hade ursprungligen som ändamål att underlätta för kommunerna att förvärva mark för i första hand bostadsbyggande och då främst mark utan samlad äldre bebyggelse. Numera kan

lån utgå också till förvärv av fast egendom som behöver rustas upp. Det finns således redan möjlighet för kommuner att få statliga lån till förvärv av äldre bebyggelse, i första hand bostadsbebyggelse. Det förefaller som om lånevillkoren hittills inte bedömts så förmånliga att de uppväger de påfrestningar för den kommunala ekonomin, som förvärv för bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse medför.

Det är angeläget att stimulera kommunerna till nya initiativ på bevarandområdet. Ett sätt att uppnå denna effekt har vi bedömt vara lättnader i villkoren för lån i form av ränte- och amorteringsfrihet under fem år för förvärv i bevarandesyfte. Finns särskilda svårigheter förknippade med ett kommunalt förvärv bör förlängning av tidsfristen kunna ske med två år.

4.5 Ökad tillämpning av byggnadsminneslagen

Byggnadsminneslagen har tillämpats i ringa utsträckning hittills. Vi menar att lagen nu måste börja användas på det sätt som en gång var avsett. Det måste således bli möjligt att ersätta väsentliga inskränkningar i pågående användning av byggnad eller markområde, även om de rena ersättningsfallen torde bli sällsynta. Vi föreslår att särskilda medel för ersättning nu ställs till förfogande.

Viktigare är dock att staten visar sig beredd att direkt stödja vården av i första hand byggnadsminnen, men också av annan bebyggelse av allmänt kulturhistoriskt intresse. Detta kan bäst ske genom bidragsgivning i en helt annan utsträckning än tidigare. En reglering av riksantikvarieämbetets vårdanslag blir därmed nödvändig. De föreslagna reglerna innebär inte annat än att bidragsärendena skall bedömas på i princip samma sätt som informellt gjorts tidigare, med kulturhistoriska överkostnader som bidragsunderlag. Vi vill ge detta begrepp dess mest påtagliga betydelse. Sådana faktorer och åtgärder som kan medföra överkostnader enligt vår mening är följande.

1. Medverkan av konservator eller annan specialist. Det kan t.ex. gälla konservering av en väggmålning eller en äldre tapet.

2. Bibehållande av befintligt material vid exempelvis restaurering av en rikt utformad panelarkitektur.

3. Krav på samma typ av fasad eller spån, på särskild ytbehandling, t.ex. trätjära eller kalkfärg, eller på samma teknik och detaljutformning, t.ex. understruket tegel på öppen läkt.

4. Bibehållande av byggnadsdelar som saknar faktisk funktion, t.ex. torn och skorstenar.

5. Bevarande av byggnader och anläggningar, som helt eller delvis saknar funktion och ofta värde för ägaren, de s.k. överloppshusen.

7. Medverkan av antikvarisk expertis till förprojektering, kontroll och dokumentation samt i vissa fall mer omfattande byggnadshistoriska undersökningar.

Bidrag skall kunna utgå för underhåll och iståndsättning, men också för undersökning, projektering och kontroll. För byggnadsminnen och annan kulturhistoriskt märklig bebyggelse föreslår vi att bidrag skall kunna utgå till hela den kulturhistoriska överkostnaden, för övrig kulturhistorisk bebyggelse till högst 50% härav.

4.6 Bidrag till beredskapsarbeten inom byggnadsvårdens område

Det är angeläget att också i fortsättningen beredskapsmedel kommer att användas för att tidigarelägga byggnadsvårdsprojekt. Genom den bidragsförordning vi föreslår kommer byggnadsvårdande beredskapsarbeten att få samma tilldelning av statliga medel som om de utförts i vanlig ordning. Detta betyder att det blir RAÄ som, genom att tillämpa den föreslagna förordningen, i remiss kommer att bestämma efter vilka grunder bidrag skall utgå.

4.7 Stöd genom ändrade beskattningsregler

Det torde inte bli möjligt att genom direkta insatser tillgodose hela stödbehovet. Genom ändrade beskattningsregler menar vi att en kompletterande stödform kan skapas för den del av det kulturhistoriska byggnadsbeståndet som inte kan få stöd på annat sätt. De svenska skattereglerna är dock redan i dag gynnsamma sett ur direkt byggnadsvårdande synpunkter. Vi har därför bara funnit utrymme för smärre ändringsförslag.

Genom en särskild anvisning för fastighetstaxeringen bör från riksskatteverket framhållas att sådana faktorer som t.ex. höga underhållskostnader skall beaktas vid värderingen av byggnadsminnen.

Som en allmän stimulans för en ökad tillämpning av byggnadsminneslagen menar vi att en befrielse från beskattning av garantibeloppet för byggnader skyddade enligt byggnadsminneslagen kan tjäna.

Vad gäller inkomstbeskattningen har vi konstaterat att s. k. schablontaxerade fastigheter inte kan medges avdrag för kostnader för reparation och underhåll. Kulturhistoriskt värdefulla byggnader har dock i allmänhet här en tyngre kostnadsbörda än normalhuset. Vi föreslår därför att en särskild schablonmetod skall kunna tillämpas för småhus med skydd enligt byggnadsminneslagen. Intäkten skall också i fortsättningen vara schablonberäknad – med viss höjning – medan avdrag skall medges för faktiska reparations- och underhållskostnader.

Sådana avdrag medges redan för byggnader på jordbruksfastighet. Byggnad som av någon anledning inte längre används i driften riskerar dock att bli särtaxerad som annan schablontaxerad fastighet med därmed mistad avdragsrätt. Bildar byggnader på jordbruksfastighet en enhetlig kulturhistoriskt värdefull miljö föreslår vi att de oavsett driftsförhållandena skall kunna taxeras som jordbruksfastighet.

Vi har också pekat på möjligheten till ett ändrat synsätt beträffande rätten till avdrag för kostnader för stomarbeten på de byggnader som skall stå kvar för överskådlig framtid.

4.8 Organisations- och anslagsfrågor

Vi har uppskattat behov av stöd till 120 milj. kr. per år, med stödbehovet för bostadsbebyggelsen undantaget. Därav skulle för statens del 10 milj. kr. kunna tillgodoses genom en särskild ram för tilläggslån för lokaler. Lånefonden bör hanteras av bostadsstyrelsen.

För direkt statlig bidragsgivning har 40 milj. kr. beräknats behöva avsättas. Anslaget, som skall styras av den föreslagna bidragsförordningen, föreslås bli hanterat av RAÄ tills vidare.

Statens bidrag till beredskapsarbeten inom byggnadsvårdens område är bl.a. beroende på sysselsättningsläget inom byggnadsbranschen. Det är dock inte osannolikt att bidragsdelen på nytt kommer att uppgå till 20 milj. kr. per år.

Till dessa direkta bidrag kommer det mera svårberäknade stöd som de föreslagna ändringarna i skattereglerna kan ge.

4.9 Byggnadshytta på Gotland

Vårt arbete har i enlighet med direktiven inriktats på att finna generella stödformer för alla slag av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Också kyrkobyggnader har vi bedömt skall inordnas i det allmänna stödsystemet. Bl.a. genom en undersökning som gjorts av riksdagens revisorer har emellertid framkommit att de små gotländska församlingarna med svag skattekraft inte längre förmår att själva ta hand om de i flera fall illa utsatta kyrkorna. De 92 medeltidskyrkorna på Gotland utgör tillsammans med Visby stad och den äldre profanbebyggelsen på ön ett unikt kulturarv både i svenskt och europeiskt perspektiv. Vi föreslår att en statlig byggnadshytta inrättas på Gotland. Begreppet byggnadshytta går tillbaka till medeltiden och var en levande realitet ännu under 1800-talet. Byggnadshyttorna var lag av arbetsledare och hantverkare, som i nära samverkan utförde alla förekommande byggnadsarbeten. Liknande funktioner bör den föreslagna gotländska byggnadshyttan få. Dess främsta uppgift måste vara att ta hand om de mera krävande restaureringsproblemen, i första hand de mest eftersatta kyrkorna. Den föreslagna organisationen kan i flera avseenden betraktas som en fortsättning och utveckling av den verksamhet som arbetsmarknadsstyrelsen tidigare bedrivit på Gotland. Den samlade kostnaden för första verksamhetsåret beräknas till ca 1,5 milj. kr. (1977 års pris- och löneläge).

Byggnadsvårdsutredningens författningsförslag

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1960: 690) om byggnadsminnen, dels att rubriken till lagen skall ändras till lag (1960: 690) om byggnadsminnen m. m.

dels att 2, 3, 4, 5, 6, 11, 13, 15, 16, 18 och 19 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

I samband med att byggnad förklaras för byggnadsminne skall genom skyddsföreskrifter angivas i vilka delar byggnaden icke må ändras samt i vilka hänseenden och på vad sätt byggnadens ägare har att sörja för vården av byggnaden. Då så erfordras, må föreskrifterna jämväl innehålla, att byggnaden kringliggande område skall hållas i sådant skick, att byggnadens utscende och karaktär icke förvanskas.

Skyddsföreskrifter skola i görligaste mån utformas i samförstånd med byggnadens ägare till kringliggande område. Genom skyddsföreskrifter må ägaren ej åläggas mera omfattande skyldigheter än som för bibehållande av byggnadsminnets kulturhistoriska värde är oundgängligen nödvändigt. Hänsyn skall tagas till byggnadens användning och ägarens skäliga önskemål.

Motsvarande föreskrifter skall på ägarens framställan meddelas även för annan byggnad som har sådant kulturhistoriskt värde att dess bevarande är av allmänt intresse.

3 §

Om ändring av *byggnadsminne* i strid mot meddelade skyddsföreskrifter finnes nödvändig för att byggnaden skall vara till nytta eller sådan ändring eljest kan anses påkallad av särskilda skäl, må länsstyrelsen meddela tillstånd därtill.

3 §

Om ändring av *skyddad byggnad* i strid mot meddelade skydds-föreskrifter finnes nödvändig för att byggnaden skall vara till nytta eller sådan ändring eljest kan anses påkallad av särskilda skäl, må länsstyrelsen meddela tillstånd därtill.

4 §

Försummar ägare av *byggnadsminne* den vård, som enligt meddelade skydds-föreskrifter åligger honom, äger länsstyrelsen förelägga honom att inom viss skälig tid vidtaga erforderliga åtgärder. Sådana

4 §

Försummar ägare av *skyddad byggnad* den vård, som enligt meddelade skydds-föreskrifter åligger honom, äger länsstyrelsen förelägga honom att inom viss skälig tid vidtaga erforderliga åtgärder. Så-

Nuvarande lydelse

åtgärder som med hänsyn till byggnadens användning och omständigheter i övrigt äro oskäligt betungande må dock ej åläggas honom. Fullgöres icke föreläggandet, må länsstyrelsen låta utföra åtgärderna på ägarens bekostnad.

5 §

Medföra skyddsföreskrifter att pågående användning av byggnad eller område avsevärt försvåras, äro fastighetsägaren och innehavare av särskild rätt till fastigheten berättigade till ersättning av staten för den skada de därigenom lida.

Ersättning, varom i första stycket sägs, må om så finnes lämpligt bestämmas att utgå med visst årligt belopp med rätt för sakägaren eller staten att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden.

6 §

Ansökan att byggnad skall förklaras för byggnadsminne skall innehålla uppgift om den fastighet varå byggnaden är belägen och om fastighetens ägare ävensom beskrivning av byggnaden. I ansökningen bör även angivas vilka omständigheter som åberopas för att byggnaden bör förklaras för byggnadsminne.

11 §

Är fastighetsägaren enligt 5 § tillkommande ersättning bestämd att utgå på en gång och har fastigheten genom den åtgärd som föranlett rätten till ersättning undergått sådan minskning i värde att den kan antagas ej utgöra full säkerhet för borgenär, som då rätten till ersättning uppkom hade panträtt i fastigheten, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen.

Föreslagen lydelse

dana åtgärder som med hänsyn till byggnadens användning och omständigheterna i övrigt äro oskäligt betungande må dock ej åläggas honom. Fullgöres icke föreläggandet, må länsstyrelsen låta utföra åtgärderna på ägarens bekostnad.

5 §

Medföra skyddsföreskrifter för byggnadsminne att pågående användning av byggnad eller område avsevärt försvåras, äro fastighetsägaren och innehavare av särskild rätt till fastigheten berättigade till ersättning av staten för den skada de därigenom lida.

Ersättning, varom i första stycket sägs, må om så finnes lämpligt bestämmas att utgå med visst årligt belopp med rätt för sakägaren eller staten att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden.

6 §

Ansökan att byggnad skall förklaras för byggnadsminne eller att skyddsföreskrifter skall meddelas enligt 2 § tredje stycket skall innehålla uppgift om den fastighet varå byggnaden är belägen och om fastighetens ägare ävensom beskrivning av byggnaden. I ansökningen bör även angivas vilka omständigheter som åberopas för att byggnaden bör förklaras för byggnadsminne eller för att skyddsföreskrifter skall meddelas.

11 §

Är fastighetsägaren enligt 5 § tillkommande ersättning bestämd att utgå på en gång och har fastigheten genom den åtgärd som föranlett rätten till ersättning undergått sådan minskning i värde att den kan antagas ej utgöra full säkerhet för borgenär, som då rätten till ersättning uppkom hade panträtt i fastigheten, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen.

Nuvarande lydelse

Om borgenär som avses i första stycket lider förlust till följd av att nedsättning ej skett, har han rätt till ersättning av staten för förlusten mot avskrivning å fordringshandlingen. Detsamma gäller om borgenär lider förlust därigenom att ersättning blivit för lågt beräknad och ersättningen till följd av överenskommelse mellan staten och den ersättningsberättigade eller av annan anledning ej blivit prövad av domstol. Talan om ersättning enligt detta stycke skall väckas vid fastighetsdomstolen.

13 §

Länsstyrelsen skall för anteckning i fastighetsboken ofördröjligen underrätta inskrivningsmyndigheten, då fråga väckts om byggnadsförklarande för byggnadsminne, så ock då genom lagakraftgående beslut byggnad förklarats för byggnadsminne, ansökan därom avslagits eller beslut därom hävts.

15 §

Kommer byggnads bibehållande såsom byggnadsminne att framstå som ändamålslost eller medföra oskälig kostnad, skall länsstyrelsen förordna, att den icke vidare skall vara byggnadsminne.

16 §

Regeringen må häva beslut om byggnadsförklarande för byggnadsminne eller jämka därav föranledda skyddsföreskrifter:

Föreslagen lydelse

Om borgenär som avses i första stycket lider förlust till följd av att nedsättning ej skett, har han rätt till ersättning av staten för förlusten mot avskrivning å fordringshandlingen. Detsamma gäller om borgenär lider förlust därigenom att ersättning blivit för lågt beräknad och ersättningen till följd av överenskommelse mellan staten och den ersättningsberättigade eller av annan anledning ej blivit prövad av domstol. Rätt till ersättning föreligger även om borgenär lidit förlust genom skyddsföreskrifter enligt 2 § tredje stycket.

Talan om ersättning enligt detta stycke skall väckas vid fastighetsdomstolen.

13 §

Länsstyrelsen skall för anteckning i fastighetsboken ofördröjligen underrätta inskrivningsmyndigheten, då fråga väckts om byggnadsförklarande för byggnadsminne, så ock då genom lagakraftgående beslut byggnad förklarats för byggnadsminne, ansökan därom avslagits eller beslut därom hävts. Länsstyrelsen skall även underrätta inskrivningsmyndigheten om att skyddsföreskrifter meddelats enligt 2 § tredje stycket eller beslut därom hävts.

15 §

Kommer byggnads bibehållande såsom byggnadsminne eller fortsatta skydd enligt 2 § tredje stycket att framstå som ändamålslost eller medföra oskälig kostnad, skall länsstyrelsen förordna, att den icke vidare skall vara skyddad.

16 §

Regeringen må häva beslut om byggnadsförklarande för byggnadsminne eller jämka eller upphäva skyddsföreskrifter:

Nuvarande lydelse

om genomförandet av stadsplan eller byggnadsplan hindras:

om ändamål, för vilket beviljats expropriation av byggnaden eller kringliggande område hindras; eller

om eljest företag av större allmän eller enskild nytta hindras eller avsevärt försvåras.

18 §

Har *byggnadsminne* ändrats i strid mot föreskrift, som meddelats med stöd av denna lag, och kan ändringen återställas, äger länsstyrelsen vid vite ålägga ägaren att vidtaga åtgärder härför.

Överexekutor äger meddela handräckning för att avbryta pågående förstörelse av *byggnadsminne* eller återställa *detta* eller om eljest så erfordras till efterlevnad av denna lag. Ansökan om handräckning må göras av länsstyrelsen eller allmän åklagare. Begär utmättningsman att kostnad för förrättningen skall förskjutas, må det ske av allmänna medel. I övrigt gälla enahanda bestämmelser, som äro stadgade för det i 191 § utsökningslagen avsedda fallet.

19 §

Tillträde till byggnad, som *förklarats såsom byggnadsminne* eller beträffande vilken fråga väckts om *sådan förklaring*, må ej vägras myndighet, på vilken tillämpningen av denna lag ankommer. Sådan myndighet äger ock företaga de undersökningar beträffande byggnaden, som finnas erforderliga för lagens tillämpning.

Föreslagen lydelse

om genomförandet av stadplan eller byggnadsplan hindras;

om ändamål, för vilket beviljats expropriation av byggnaden eller kringliggande område hindras, eller

om eljest företag av större allmän eller enskild nytta hindras eller avsevärt försvåras.

18 §

Har *skyddad byggnad* ändrats i strid mot föreskrift, som meddelats med stöd av denna lag, och kan ändringen återställas, äger länsstyrelsen vid vite ålägga ägaren att vidtaga åtgärder härför.

Överexekutor äger meddela handräckning för att avbryta pågående förstörelse av *skyddad byggnad* eller återställa *denna* eller om eljest så erfordras till efterlevnaden av denna lag. Ansökan om handräckning må göras av länsstyrelsen eller allmän åklagare. Begär utmättningsman att kostnad för förrättningen skall förskjutas, må det ske av allmänna medel. I övrigt gälla enahanda bestämmelser, som äro stadgade för det i 191 § utsökningslagen avsedda fallet.

19 §

Tillträde till *skyddad byggnad*, eller beträffande vilken fråga väckts om *byggnadsminnesförklaring*, må ej vägras myndighet, på vilken tillämpningen av denna lag ankommer. Sådan myndighet äger ock företaga de undersökningar beträffande byggnaden, som finnas erforderliga för lagens tillämpning.

Förslag till

Förordning om ändring i förordningen (1960: 961) om byggnadsminnen

Härigenom förordnas i fråga om förordningen (1960: 961) om byggnadsminnen m. m.

dels att rubriken till förordningen skall ändras till förordning (1960: 961) om byggnadsminnen m. m.,

dels att 1, 2 och 7 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

1 §

Innan länsstyrelsen i ärende enligt lagen (1960: 690) om byggnadsminnen fattar beslut som kan föranleda ersättningsskyldighet eller annat beslut av vikt, skall länsstyrelsen samråda med riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

I ärende om byggnads förklarande för byggnadsminne skall länsstyrelsen, såvida ej är fråga om ansökan som är uppenbart ogrundad, inhämta yttrande av byggnadsnämnden.

Länsstyrelsen bör vid tillämpningen av lagen om byggnadsminnen samråda med statens planverk i frågor av allmän betydelse för planläggning av bebyggelse och för byggnadsväsendet samt med Nordiska museet i spörsmål av vikt för kännedom om landets äldre byggnadskultur. Samråd bör i förekommande fall även ske med andra myndigheter och sammanslutningar, vilkas verksamhet angår kulturminnesvård.

2 §

Vid ansökan om tillstånd att ändra byggnadsminne i strid mot meddelade skyddsföreskrifter skola fogas ritning och arbetsbeskrivning, utvisande arten och omfattningen av det arbete ansökningen avser.

Föreslagen lydelse

1 §

Innan länsstyrelsen i ärende enligt lagen (1960: 690) om byggnadsminnen *m.m.* fattar beslut som kan föranleda ersättningsskyldighet eller annat beslut av vikt, skall länsstyrelsen samråda med riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

I ärende om byggnads förklarande för byggnadsminne *eller om meddelande av skyddsföreskrifter enligt 2 § tredje stycket lagen om byggnadsminnen m.m.* skall länsstyrelsen, såvida ej är fråga om ansökan som är uppenbart ogrundad, inhämta yttrande av byggnadsnämnden.

Länsstyrelsen bör vid tillämpningen av lagen om byggnadsminnen *m.m.* samråda med statens planverk i frågor av allmän betydelse för planläggning av bebyggelse och för byggnadsväsendet samt med Nordiska museet i spörsmål av vikt för kännedom om landets äldre byggnadskultur. Samråd bör i förekommande fall även ske med andra myndigheter och sammanslutningar, vilkas verksamhet angår kulturminnesvård.

2 §

Vid ansökan om tillstånd att ändra *skyddad byggnad* i strid mot meddelade skyddsföreskrifter skola fogas ritning och arbetsbeskrivning, utvisande arten och omfattningen av det arbete ansökningen avser.

Nuvarande lydelse

Länsstyrelsen bör noggrant följa arbeten, som avse ändring av *byggnadsminne*.

7 §

Underrättelse enligt 18 § förvaltningslagen (1971:290) om beslut varigenom länsstyrelsen avgjort ärende om byggnadsminne skall lämnas inom en vecka från den dag då beslutet meddelades. Bestämmelserna i 18 § förvaltningslagen skola tillämpas även i fråga om beslut under ärendets handläggning.

Avskrift eller kopia av beslut som avses i första stycket skall inom en vecka från den dag då beslutet meddelades tillställas riksantikvarieämbetet och statens historiska museer samt byggnadsnämnden.

Föreslagen lydelse

Länsstyrelsen bör noggrant följa arbeten, som avse ändring av *skyddad byggnad*.

7 §

Underrättelse enligt 18 § förvaltningslagen (1971:290) om beslut varigenom länsstyrelsen avgjort ärende om byggnadsminne *eller om meddelande av skyddsföreskrifter enligt 2 § tredje stycket lagen (1960:690) om byggnadsminne m.m.* skall lämnas inom en vecka från den dag då beslutet meddelades. Bestämmelserna i 18 § förvaltningslagen skola tillämpas även i fråga om beslut under ärendets handläggning.

Avskrift eller kopia av beslut som avses i första stycket skall inom en vecka från den dag då beslutet meddelades tillställas riksantikvarieämbetet och statens historiska museer samt byggnadsnämnden.

Förslag till**Förordning om ändring i kungörelsen (1968: 227) om markförvärvslån till kommun**

Härigenom förordnas att 7 § kungörelsen (1968:227) om markförvärvslån till kommun skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

7 §

Markförvärvslån skall amorteras med lika stora belopp varje år. Amorteringstiden är sju år räknat från halvårsskiftet närmast efter den dag då lånet betalades ut. Amorteringsfrihet kan medges för de två första åren av sjuårsperioden.

Om lånet utgår för förvärv som sker för att bevara kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan ränte- och amorteringsfrihet medges under fem år. Föreligger särskilda skäl

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

kan tidsfristen förlängas med två år. Efter tidsfristens utgång skall lånet löpa med ränta och amorteras enligt de vanliga lånevillkoren.

Förslag till

Förordning om statsbidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

1 § Till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse vars bevarande är av allmänt intresse kan statsbidrag beviljas enligt denna förordning.

2 § Bidrag utgår för

1. undersökning, projektering och kontroll som fordras för att det kulturhistoriska värdet skall kunna tillvaratagas

2. underhåll eller istandsättning som krävs för det kulturhistoriska värdet inte skall gå förlorat, dock inte för sådana arbeten som ger ett påtagligt ökat bruksvärde.

3 § Förutsättning för bidrag är att bebyggelsens framtida bevarande tillfredsställande säkrats.

4 § För byggnadsminne och annan kulturhistoriskt märklig bebyggelse får bidrag lämnas till hela den godkända kostnaden.

För övrig kulturhistoriskt värdefull bebyggelse utgår bidrag med högst 50% av godkänd kostnad, om inte särskilda skäl föranleder annat.

5 § Ansökan om bidrag prövas av riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

6 § Bidrag betalas ut av riksantikvarieämbetet och statens historiska museer i efterskott efter hand som arbetet fortskrider.

7 § Sedan arbetet som avses med bidraget har utförts skall det avsynas av person som riksantikvarieämbetet och statens historiska museer utser.

Har åtgärd vidtagits som minskat det kulturhistoriska värdet skall bidraget krävas åter.

8 § Talan mot riksantikvarieämbetet och statens historiska museers beslut förs hos regeringen genom besvär.

9 § Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer utfärdar närmare regler om tillämpningen av denna förordning.

Förslag till

Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370)

Härigenom förordnas i fråga om kommunalskattelagen (1928: 370) dels att 25 § 3 mom. 1 st. och anvisningarna till 7 § 1 p. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att till 47 § respektive anvisningarna till 19 § skall läggas ett nytt stycke med nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

25 § 3 mom. 1 st.

I fråga om fastighet, för vilken intäkten skall beräknas enligt 24 § 2 eller 3 mom., må avdrag icke göras för andra omkostnader än för ränta å lånat, i fastigheten nedlagt kapital samt tomträttsavgäld eller liknande avgäld.

Föreslagen lydelse

25 § 3 mom. 1 st.

I fråga om fastighet, för vilken intäkten skall beräknas enligt 24 § 2 eller 3 mom., må avdrag icke göras för andra omkostnader än för ränta å lånat, i fastigheten nedlagt kapital samt tomträttsavgäld eller liknande avgäld. År byggnad på fastighet, för vilken intäkten skall beräknas enligt 24 § 2 mom., skyddad enligt lagen (1960:690) om byggnadsminnen m.m. får, under en minsta tid av fem år, avdrag göras också för omkostnader för reparation och underhåll av byggnaden. Till intäkten skall därvid årligen läggas ytterligare en procent av taxeringsvärdet.

Anvisningar till 7 §

1. Om å ägorna till en jordbruks-egendom anlägges en fabrik eller uppföres en till uthyrning avsedd byggnad, skola de områden, som för sådant ändamål tagas i anspråk, tillika med anläggningarna anses såsom annan fastighet, medan egendomen i övrigt hänföres till jordbruksfastighet. Användes sådan byggnad delvis till uthyrning eller dyl. och delvis för ändamål, som bör föranleda byggnadens hänförande till jordbruksfastighet, får den huvudsakliga användningen vara avgörande. Likaledes skall, om visst område av en jordbruks-egendom utnyttjas för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk, detta område anses såsom annan fastighet. En torvmosse, som tillgodo-göres i ett torvindustriellt före-

Anvisningar till 7 §

1. Om å ägorna till en jordbruks-egendom anlägges en fabrik eller uppföres en till uthyrning avsedd byggnad, skola de områden, som för sådant ändamål tagas i anspråk, tillika med anläggningarna anses såsom annan fastighet, medan egendomen i övrigt hänföres till jordbruksfastighet. Användes sådan byggnad delvis till uthyrning eller dyl. och delvis för ändamål, som bör föranleda byggnadens hänförande till jordbruksfastighet, får den huvudsakliga användningen vara avgörande. Likaledes skall, om visst område av en jordbruks-egendom utnyttjas för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk, detta område anses såsom annan fastighet. En torvmosse, som tillgodo-göres i ett torvindustriellt före-

Nuvarande lydelse

tag, skall således taxeras såsom annan fastighet, likaledes ett på arrende upplåtet sten- eller kalkbrott osv.

Föreslagen lydelse

tag, skall således taxeras såsom annan fastighet, likaledes ett på arrende upplåtet sten- eller kalkbrott osv. *Byggnader på del av jordbruksegendom som skall taxeras såsom annan fastighet, men som ingår i en kulturhistorisk värdefull miljö vars bevarande är av allmänt intresse, skall på ägarens begäran hänföras till jordbruksfastigheter.*

47 § (nytt st.)

Garantibelopp beräknas ej heller för fastighet eller den del därav som är skyddad enligt lagen (1960:690) om byggnadslagen m.m.

Anvisningar till 19 § (nytt st.)

Statsbidrag, som utgår till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, är inte skattepliktig inkomst, men avdrag får å andra sidan inte göras för kostnad till vilken bidrag utgått.

Sammanställning av remissyttranden över byggnads- vårdsutredningens betänkande (SOU 1979: 17) Kultur- historisk bebyggelse — värd att vårda

1 Allmänna synpunkter

Flertalet remissinstanser uttrycker sin tillfredsställelse över att frågan om vården av landets kulturhistoriskt värdefulla bebyggelse blivit föremål för utredning. Många betonar att utredningen på ett förtjänstfullt sätt analyserat byggnadsminnesvårdens situation och de flesta stöder i allt väsentligt byggnadsvårdsutredningens förslag. Remissinstanserna uttrycker på olika sätt den stora betydelse de tillmäter utredningen. Så påpekar exempelvis de flesta länsstyrelser särskilt hur viktigt de anser det vara att byggnadsvårdsutredningen i enighet kunnat konstruera en modell för statsbidrag till vård och underhåll av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. *Länsstyrelsen i Hallands län* framhåller att utredningen övertygande har visat att byggnadsvården f. n. hämmas starkt av bristande ekonomiska resurser och att Sverige vid en internationell jämförelse är dåligt utvecklat på detta område. Om förslagen genomförs och en bidragsförordning fastställs har man enligt *länsstyrelserna i Södermanlands, Kopparbergs m. fl. län* löst ett av kulturminnesvårdens svåraste problem. En kraftfull statlig insats, som för enskilda och kommuner gör det ekonomiskt försvarbart eller åtminstone möjligt att bevara den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen, är enligt länsstyrelserna nödvändig. *Riksantikvarieämbetet (RAÄ)* framhåller att utredningen lagt fram ett förslag av allra största betydelse för svensk kulturminnes- och miljövård. *Svenska kommunförbundet* anser att utredningen utgör en för den svenska kulturminnesvården betydelsefull händelse. *Riksförbundet för hembygdsvård* finner förslagen synnerligen betydelsefulla.

Föreningen Sveriges landsantikvarier hälsar utredningen med största glädje och ser i den ett länge efterlängtat stöd för de bevarandesträvanden de dagligen är engagerade i. *Föreningen Sveriges stadsarkitekter* menar att förslagen om nya stödformer samt det statliga stödets omfattning kan få en avgörande betydelse för den svenska byggnadsvården. *Sveriges museimannaförbund* framhåller att förslagen har allra största betydelse för svensk kulturminnesvård. Förverkligas dessa skulle det sedan länge och från många håll starkt uttalade kravet på väsentlig förbättring av byggnadsminnesvårdens villkor uppfyllas. *Föreningen för byggnadskultur i Umeå* understryker att det angelägna ändamål som kulturminnesvården är måste få ett starkt stöd. Den påtalar hur missmodet sprider sig när äldre byggnader av ekonomiska skäl rivs i oförminskad takt trots allt intresse och engagemang för att bevara dem.

Kulturminnesvårdens tillvaratagande och vård av äldre bebyggelse möts i dag enligt *statens kulturråd* av ett starkt positivt gensvar från stora medborgargrupper. Intresset har sin grund i en förändrad historiesyn; värdet av den kunskap som skapats av gångna generationer tillmäts en allt större betydelse. Det ökade historieintresset har inriktat sig på glömda minnen från de samhällsklasser som haft minst makt och inflytande. Priset för energi och byggnadsråvara innebär att äldre bebyggelse måste bevaras i en helt annan omfattning än vad som bedömts möjligt och riktigt under de närmast föregående decennierna. Mot den här bakgrunden anser kulturrådet det vara en samhällsangelägenhet av största vikt att skapa goda ekonomiska förutsättningar för bevarandet av äldre bebyggelse.

Från några remissinstanser kommer kritiska kommentarer särskilt när det gäller utredningens avgränsningar. *Statens naturvårdsverk* anser att utredningen hade vunnit på om också värden av statlig bebyggelse behandlats så att storleken på det totala vårdbehovet och därtill erforderliga medel klarlagts. *Statens institut för byggnadsforskning* anser utredningens problemanalys och metodiska insats alltför enkla. *Svenska samernas riksförbund* framhåller att utredningen inte behandlat samernas kulturhistoriska bebyggelse. Förbundet anser det vara av stor vikt att en inventering av byggnads- och byggnadsmiljöproblem inom det samiska området kommer till stånd. *Landsorganisationen i Sverige (LO)* ställer sig positiv till förslagen men anser att en bred lösning på vårdområdet hade krävt ett annat angreppssätt. LO anser att frågorna borde ha studerats mer ur fördelningspolitisk synvinkel och utifrån den naturliga utgångspunkten att de kulturhistoriska värdena är en för hela folket gemensam egendom. *Sveriges fastighetsägareförbund* anser att de åtgärder som föreslagits är otillräckliga för att genomföra de bevarandeinsatser som erfordras.

Flera remissinstanser menar att man särskilt måste beakta sambandet mellan utredningens förslag och förslaget till ny plan- och bygglag (SOU 1979: 65, 66). *Statens institut för byggnadsforskning* och *Föreningen Sveriges stadsarkitekter* anser att utredningen inte tillräckligt beaktat direktiven om samordning med fysisk riksplanering och pågående bygglagsarbete. Den nya bygglagens verkan på det stödsystem som utredningen har föreslagit har ej berörts anser nämnda remissinstanser.

Några remissinstanser, bl. a. *Sveriges arkitekters riksförbund (SAR)*, påtalar att utredningen betonar vikten av att bevara hela miljöer av kulturhistoriskt värde men att den föreslagna lagstiftningen och bevarandestödet är inriktat på enstaka byggnader.

Några remissinstanser anser att betänkandet innehåller många förtjänstfulla förslag men anser att vissa frågor bör utredas ytterligare. *Svenska föreningen för byggnadsvård* anser att utredningens förslag kan ses som ett viktigt steg mot en god byggnadsvård men anser att man måste se över byggnadsminneslagen i syfte att åstadkomma en samordning av den lagstiftning som styr byggnadsvården i dess helhet. Föreningen föreslår att

museiväsendets uppgift som expertorgan för den kulturhistoriska bebyggelsen utreds vidare. *Sveriges jordägareförbund* framhåller att förslagen endast påverkar en mindre del av byggnadsvårdsbehovet. De anser det angeläget att ytterligare åtgärder vidtas för att stimulera till enskilda initiativ för byggnadsvården.

2 Begreppet kulturhistoriskt värde

Utredningen har inte ansett det möjligt att göra någon klar och entydig bestämning av begreppet "kulturhistorisk värdefull bebyggelse". Utredningen anger i stället några egenskaper som bör uppmärksammas när man skall ta ställning till vilka byggnader eller bebyggelsemiljöer som bör ligga inom det statliga ansvarsområdet. För att bedöma stödbehovet har utredningen utgått från en definition av begreppet kulturhistoriskt värde som i princip innebär att en byggnad är värd att bevara om den har något att berätta om sin tid. Det betyder att den måste kunna säga något om äldre tiders samhällsmiljö, byggnads- och bostadsskick, arbetsförhållanden, sociala villkor, näringsliv och estetiska ideal. Ett systematiskt och enhetligt inventeringsunderlag är en nödvändig förutsättning för att kunna göra ett så objektiva urval som möjligt. Uppfattningen om vad som är kulturhistoriskt värdefullt har skiftat under tidernas lopp. Det är inte möjligt, anser utredningen att sätta någon tidsgräns. Utredningen föreslår i stället att som regel skall gälla att byggnaden bör ha en sådan ålder att ett kulturhistoriskt perspektiv kan anläggas. Varje objekt måste förutom från rikssynpunkt också bedömas ur regional eller lokal synpunkt. Bedömningsgrunderna i övrigt har indelats efter begreppen sällsynthet – representativitet, ursprunglighet – förändring samt objekt – miljö.

Flera remissinstanser däribland *statens institut för byggnadsforskning, arkitekturmuseet, byggnadsstyrelsen, Föreningen Sveriges länsantikvarier, SAR, Vitterhetsakademien* samt *länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län* anser att utredningen gjort en värdefull analys av begreppet kulturhistoriskt värde och instämmer i definitionerna. Några av länsstyrelserna menar att utredningen lyckats åstadkomma en beskrivning som ligger nära praxis. Särskilt viktigt anser *Föreningen Sveriges länsantikvarier* och *SAR* det vara att bebyggelsen från vårt eget sekel inte glöms bort. *Folkparkernas centralorganisation* (FPC) understryker den grundläggande principen att byggnaden har något att berätta om sin tid. FPC betonar att denna inte endast bör gälla byggnader utan även hela miljöer. Enligt *Nordiska museet* har utredningen klargjort att ytterligare generalisering av begreppet kulturhistoriskt värde ej är fruktbart. *Kyrkorådet i Gällstad* efterlyser däremot en klar definition av

vad som är det kulturhistoriska värdet hos ett objekt och *Göteborgs domkapitel* ser det som önskvärt att en inventering kunde göras av samtliga kyrkan tillhöriga byggnader i vårt land. I samband därmed kunde fastställas vilka byggnader och inventarier som under alla omständigheter måste bevaras. *Byggnadsstyrelsen* anser att begreppet kulturhistoriskt värde beskrivits uttömmande men menar att man i texten inte tagit hänsyn till konstnärliga kvaliteter. I andra sammanhang har både konstnärliga och arkitektoniska kvaliteter ansetts lika angelägna att vårda som kulturhistoriska. Detta bör enligt byggnadsstyrelsen beaktas då gränserna mellan kulturminnesvårdslagstiftningen och byggnadslagstiftningen dras upp. *Arkitekturmuseet* vill tillföra begreppet symbolvärde. Museet anser att den betydelse man tillmäter "hela miljöer" vid bedömning av det kulturhistoriska värdet ibland överbetonas. I åtskilliga fall i den kommunala bevarandeplaneringen har enstaka kvarliggande byggnader värderats lågt därför att omgivningen förändrats eller rivits. I många fall kan det omvända gälla enligt arkitekturmuseet. Det kulturhistoriska värdet höjs genom att en byggnad står kvar. Den utgör en markering av bebyggelsens historia – ett kulturhistoriskt symbolvärde. *Länsstyrelsen i Stockholms län* vill lägga till en social faktor, nämligen objektets tillgänglighet och värde i förhållande till andra intressen och dess betydelse för samhällsplaneringen i ett övergripande sammanhang. Denna faktor har tillmätts stor betydelse vid de bebyggelseinventeringar som gjorts sedan år 1966.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser att definitionen kommer att ge upphov till tolkningsproblem. Som exempel nämns den föreslagna lydelsen av 2 § byggnadsminneslagen – "annan byggnad som har sådant kulturhistoriskt värde att dess bevarande är av allmänt intresse". För att tillämpningen av lagen skall bli likformig anser länsstyrelsen att det är av vikt att riksantikvarieämbetet utfärdar anvisningar eller rekommendationer för tolkningen av dessa begrepp. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser det särskilt viktigt att bebyggelsen från tiden före 1800-talet poängterats. Det finns så litet bevarat från den tiden att alla hus med ursprunglig karaktär bör anses som kulturhistoriskt värdefulla.

3 Statens ansvar

Våra kulturminnen måste bevaras och det måste finnas garantier för att äldre tiders kultur tas till vara och görs levande. Bevarandet skall omfatta hela samhällets historia – arvet från det gamla bondesamhället, den framväxande industrialismen etc. och inte bara den s. k. högre ståndskulturen. Det målet har staten ställt upp för kulturpolitiken och därmed har den enligt utredningen också tagit på sig ansvar för byggnadsvården. I första hand är det ägarna och kommunerna som har ansvar för kulturminnesvården men staten måste bidra med ekonomiskt stöd, oppmuntran och stimu-

lans. Hittills har statens ansvar när det gäller bebyggelsevård inriktat sig på bostadsbebyggelse och inte omfattat kulturhistoriskt värdefulla lokaler etc.

Utredningen anser att staten måste ta ett större ekonomiskt ansvar för våra kulturhistoriska byggnader utöver vad som följer av byggnadsminneslagen i dess nuvarande lydelse. Detta för att garantera att äldre tiders kultur bevaras och för att oersättliga kulturvärden inte skall gå till spillo. Nästan *alla remissinstanser* delar denna uppfattning. *Fideikommissnämnden* betonar att det här är fråga om åtgärder av en sådan angelägenhetsgrad att det är hög tid att samhället tar ekonomiskt ansvar i en helt annan omfattning än hittills. *Länsstyrelserna i Hallands, Kalmar, Malmöhus och Kristianstads län m.fl.* anser att bristerna inom byggnadsvården rimmar illa med de nya mål som staten formulerat i samband med den fysiska riksplaneringen. Statsmakterna har i det sammanhanget påpekat hur viktigt det är att kulturminnesvärden inriktas på att bevara samlade miljöer, i första hand de av s. k. riksintresse. Ett väsentligt ökat statligt ansvar är enligt remissinstanserna en förutsättning för att dessa mål skall kunna uppfyllas.

Statens planverk, statens institut för byggnadsforskning, Landstingsförbundet, Föreningen Sveriges landsantikvarier, LO, länsstyrelserna i Älvsborgs, Jämtlands och Södermanlands län anser att den av utredningen föreslagna ansvarsfördelningen mellan stat och kommun för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse av riksintresse resp. av regionalt intresse är oklar. *Föreningen Sveriges landsantikvarier* anser att det inte finns några möjligheter att dela upp bebyggelsen i riks- och regionalintressen, som utredningen föreslår. Den anser i stället att man bör arbeta med en glidande prioritering, från de mest värdefulla till de gradvis allt mindre värdefulla byggnaderna. *Länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands och Södermanlands län* anser att utredningen inte redovisar några motiv för uppdelningen i riks- och regionalintressen och anser den olycklig. Om det blir möjligt att ge statsbidrag för vård av äldre bebyggelse så kommer det inom överskådlig framtid inte att vara möjligt att ge bidrag till annat än de mest värdefulla byggnaderna. Det vore enligt länsstyrelsernas mening en stor fördel om man i såväl stödformer som lagstiftning kunde uppta endast en kategori – kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Tillgången på medel och handläggarsatser kommer ändå att garantera att endast objekt av största betydelse blir föremål för åtgärder. *LO* anser att en samlad bedömning av kulturlandskapets historiska innehåll bör ske och den bör göras regionalt och motsätter sig därför uppdelningen av den kulturhistoriskt intressanta bebyggelsen i två grupper. *LO* anser att uppdelningen är omotiverad och att den medför en onödig och dyrbar byråkrati.

4 Stödbehovets storlek

För att kunna bedöma hur stort det statliga stödet behöver vara för värden av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen är det nödvändigt med en rikstäckande inventering. Då någon sådan ännu inte finns har utredningen givit riksantikvarieämbetet i uppdrag att tillsammans med resp. länsmuseum inventera bebyggelsen i Älvsborgs och Jämtlands län. Dessa län har utredningen bedömt ha det bästa inventeringsunderlaget. De representerar olika bebyggelsestrukturer och de har ansetts kunna ge en någorlunda tillförlitlig bild av läget i landet. Utredningen har bedömt att behov av stöd till bevarande finns när hänsyn till det kulturhistoriska värdet medför kostnader som inte kan förräntas av fastighetens – faktiska eller tänkta – avkastning, s. k. kulturhistoriska överkostnader. Det kan t. ex. vara kostnader för arbeten som kräver medverkan av konservator eller krav på bibehållande av samma typ av fasad eller takmaterial som det befintliga.

Det samlade behovet av stöd för annan kulturhistorisk bebyggelse än permanentbostäder har utredningen uppskattat till 120 milj. kr. per år. Beräkningarna har fördelats på bebyggelse i glesbygd (60 000 byggnader) resp. tätort (1,75 milj. m²) samt på Svenska kyrkans byggnader (900 församlingar).

Flera remissinstanser, däribland *länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Kalmar och Älvsborgs län, Vitterhetsakademien, Föreningen Sveriges länsantikvarier, SAR och Föreningen Sveriges stadsarkitekter* anser det värdefullt att ett försök till beräkning av stödbehovet har gjorts. Dessa remissinstanser anser, med några invändningar, att beräkningarna är realistiska och i stort sett kan accepteras och ligga till grund för beräkning av det statliga stödet. *Upplandsmuscet* anser dock inte att Uppsala län kan jämföras med vare sig Älvsborgs eller Jämtlands län. Muscet framhåller att Uppsala län rymmer ett ovanligt stort antal kulturhistoriskt värdefulla byggnadsobjekt, bl. a. den omfattande bruksbebyggelsen, som kräver snara underhållsinsatser och den äldre stadsbebyggelsen i främst Uppsala, Östhammar och Öregrund. Länsstyrelsen anser vidare att man framdeles kan få ett säkrare bedömningsunderlag genom att göra flera inventeringar som direkt syftar till analys av vårdbehov och kostnadsbedömningar. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser utredningens framräknade 60 000 kulturhistoriskt intressanta byggnader i glesbygd för hela riket i underkant. Annars skulle Stockholms läns andel utgöra mer än en tredjedel av hela beståndet. Länsstyrelsen tillstyrker ändå utredningens beräkningar som en rimlig målsättning för ett långsiktigt bevarande. *Sveriges stadsarkitekters förening* och *Svenska kommunförbundet* påtalar de höga kostnaderna för upprustning av äldre stadskärnor. Enligt en utredning som Stockholms kommun har gjort kommer enbart grundförstärkningskostnaderna vid en upprustning av Gamla Stan att uppgå till 100 milj. kr. Många remissinstanser såsom *RAÄ, statens institut för byggnadsforskning, statens planverk,*

länsstyrelserna i Östergötlands, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Örebro och Jämtlands län, domkapitlen i Uppsala, Lund, Göteborg och Visby, Nordiska museet, Svenska samernas riksförbund, LO och Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund anser att det framräknade behovet är för lågt.

LO anser att kartläggningen är väl genomförd men att den inte återspeglar de verkliga vårdbehoven. Dessa är betydligt mer omfattande om industrialismen och arbetets historia skall sättas i förgrunden. Efter att i huvudsak ha ägnat sig åt att dokumentera det gamla ståndssamhället måste man nu snarast lägga fram och genomföra en plan för hur industrialismens historia skall bevaras. Härvid blir man tvungen att prioritera samlade miljöer, exempelvis industrilandskap och inte enstaka byggnader som utredningen enligt LO gör. *Arkitekturmuseet* instämmer i behovet av starka insatser för industriminnesvården. Även *länsstyrelsen i Örebro län* menar att man särskilt bör beakta de akuta stödbehov som finns när det gäller industriminnen. Detta därför att den strukturförändring som näringslivet genomgått under senare år varit negativ för bevarandefrågorna.

Den folkliga träarkitekturen på landsbygden och i tätorterna utgör enligt *Nordiska museet* en viktig del av vår byggnadskultur såväl nationellt som internationellt. Museet anser dock att denna del fått en alltför undanskymd framställning i utredningen. Museet menar att de olika regionernas traditionellt betonade bebyggelse i timmer och korsvirke samt industrialismens folkliga bebyggelsemiljöer utgör den historiska bakgrunden för den största delen av landets befolkning. I bevarandesammanhang har den gamla trähusbebyggelsen oftast förts till gruppen "miljöhus" som man i regel inte har byggnadsminnesförklarat trots att de är kulturhistoriskt och samhällshistoriskt "synnerligen märkliga". *Föreningen Sveriges landsantikvarier* anser också att vårdbehovet är för lågt uppskattat särskilt med hänsyn till den märkliga timmerbebyggelsen i glesbygd.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser inte heller att det framgår av utredningen att huvuddelen av den skyddsvärda bebyggelsen i Sverige är timmerhus och annan träbebyggelse och att merparten av denna finns på jordbruksfastigheter och i de mindre städerna. Länsstyrelsen menar att det totala vårdbehovet i glesbygd vida överstiger utredningens beräkningar. Man menar vidare att avvägningen gentemot andra konstaterade behov bör korrigeras och att glesbygden bör tillföras en större andel av de föreslagna vårdinsatserna. Hänsyn måste tas till att i glesbygden finns huvuddelen av den svenska timmerbebyggelsen, vårt svenska bidrag till den internationella byggnadskulturen och sannolikt den mest förstörelsehotade delen av vår äldre bebyggelse.

Arkitekturmuseet konstaterar att utredningen inte kunnat finna någon tillförlitlig grund för beräkning av stödbehovet i tätort. Detta beror enligt museet på det helt otillräckliga statistik- och inventeringsunderlaget när det gäller bebyggelse.

Statens institut för byggnadsforskning och statens naturvårdsverk menar att utredningen i sin beräkning av stödbehovet borde tagit mer hänsyn till den fysiska riksplaneringen. Byggnadsforskningsinstitutet menar att utredningen kan ha underskattat kostnaderna för att komma upp till de bevarandemål man ställt upp när det gäller överloppshus. Naturvårdsverket föreslår att kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom de primära rekreationsområdena samt inom de områden som i den fysiska riksplaneringen utpekats som riksintressanta för friluftslivet och/eller för den vetenskapligt-kulturella naturvården, bör prioriteras. Länsstyrelsen i Örebro län vill utifrån de erfarenheter den har vunnit genom riksplaneringsarbetet uppskatta den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen till närmare 15–20 %. Denna siffra är realistisk inte bara för bergslagsdelen utan även för hela länet.

Svenska samernas riksförbund påpekar att utredningen inte alls tagit upp samisk kulturhistorisk bebyggelse. Sveriges äldsta bevarade kyrkstad med kåtor och härbren i Arvidsjaur härstammar från 1700-talet. Förbundet anser det vara av stor vikt att en utredning av byggnads- och byggnadsmiljöproblem inom det samiska området kommer till stånd.

När det gäller de ca 900 församlingar som utredningen bedömer vara i behov av stöd så uppskattar Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund det årliga medelsbehovet till 20 000–30 000 kr. per församling och år. Med hänsyn till de osäkra beräkningarna anser förbundet att det finns skäl att göra en inventering för att fastställa det faktiska behovet. Även Vitterhetsakademien anser att uppskattningen av de årliga kostnaderna till 15 000 kr. är väl optimistiska.

RAÅ påpekar särskilt när det gäller kyrkornas stödbehov att beståndet av äldre bemålade träinventarier på kort tid har skadats mycket allvarligt på grund av uttorkning. Enligt en nyligen genomförd provinventering framgår att 78 % av träinventarierna med ursprunglig ytbehandling har sådana skador att de måste konserveras. Länsstyrelserna i Kristianstads, Malmöhus och Örebro län anser att det är av särskild vikt att de problem som hänger samman med vården av kyrkobyggnader särskilt betonas. Kyrkorna har en unik ställning i vårt bebyggelsearv och förvaltar ett enastående föremålsbestånd. Göteborgs domkapitel anser att utredningens uttalande om att inte särbehandla svenska kyrkans byggnader framför andra trossamfund är svårförståeligt. Domkapitlet menar att det kulturhistoriska värdet som just dessa byggnader representerar är unikt och menar också att stödbehovet är för lågt beräknat. Skara domkapitel som också anser att stödbehovet är för lågt beräknat menar att också prästgårdarna ofta är mycket gamla och att deras kulturhistoriska värde borde utredas. De allra flesta församlingarna och samfälligheter delar domkapitelns åsikt att stödbehovet för landets kyrkor är för lågt beräknat.

Sveriges jordägareförbund slutligen anser att kostnaderna för byggnads-

vården behöver utredas ytterligare. Förbundet anser att det finns anledning att tro att kostnaderna är avsevärt högre än de utredningen har beräknat.

5 Utredningens förslag

5.1 Stödsystemets uppbyggnad

Statens ekonomiska stöd till byggnadsvården i landet har hittills tagit sig egentligt uttryck bara i form av de förmånliga lånen till den kulturhistoriskt intressanta bostadsbebyggelsen. Det har varit naturligt att se lån som den naturliga stödformen för bostadsbebyggelse. Användningen är självklar och avkastningen kan med stor säkerhet förutsägas. Samma enkla förutsättningar kan inte sägas gälla för övrig bebyggelse. Utredningen föreslår att förmånliga lån med modell efter bostadslånen ges till de lokaler av byggnadsmminneskaraktär, som genom ombyggnad bevaras i syfte att användas på ett sätt som direkt eller indirekt ger avkastning. Remissutfallet redovisas i avsnitt 5.3. Vidare föreslår utredningen att den bebyggelse som inte kan komma i fråga för lånestöd skall kunna bli föremål för mer direkta stödåtgärder. Utredningen ser bidrag till s.k. kulturhistoriska överkostnader som den bästa stödformen.

Utredningen föreslår dessutom några former av stöd skattevägen. Remissutfallet i denna del redovisas i avsnitt 5.7.

Utredningen har också funnit skäl att stimulera kommunerna till större insatser på bevarandeområdet. Lån på förmånliga villkor ur lånefonden för kommunala markförvärv för förvärv i bevarandesyfte skulle kunna fungera som en sådan stimulans. Remissutfallet redovisas i avsnitt 5.3.

Allt talar enligt utredningen för att byggnadsvården också i framtiden måste ses i ett arbetsmarknadspolitiskt sammanhang. Som en följd av utredningens förslag att en förordning om bidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse knyts till RAÄ:s bidragsanslag kan bidragens storlek etc. göras oberoende av om arbeten utförs den ordinarie vägen eller tidigareläggs som beredskapsarbeten.

Ett villkor för statliga stödsatser bör enligt utredningen vara att ett fortsatt bevarande är garanterat. Detta skulle kunna ske genom en komplettering av byggnadsmminneslagen så att ägare till andra kulturhistoriskt värdefulla byggnader än byggnadsmminnen ges möjlighet att begära att skyddsföreskrifter meddelas.

Många remissinstanser bl. a. *fideikomissnämnden, fortifikationsförvaltningen, kammarkollegiet, statens kulturråd, RAÄ, arkitekturmuseet, statens naturvårdsverk, bostadsstyrelsen, Föreningen Sveriges länsantikvarier, LO, Sveriges museimannaförbund* och *Jernkontoret* stöder utredning-

ens förslag till stödsystem genom lån och bidrag och anser liksom utredningen att ett villkor för statligt stöd bör vara att garantier skapas för att bebyggelsen bevaras.

Statens kulturråd som tillstyrker att stödsystemet byggs upp med en kombination av olika subventioner anser att dessa främst bör vara lån och bidrag. Rådet anser också att det är av stort intresse att kommunerna stimuleras till ökade insatser genom fördelaktiga lån ur fonden för kommunala markförvärv. *Fideikomissnämnden* finner stödformerna värdefulla och i allt väsentligt väl avvägda. Nämnden anser dock inte att de föreslagna åtgärderna erbjuder ett tillräckligt skydd. Nämnden syftar närmast på behovet av att i uppkommande krissituationer kunna säkra beståndet av de för vårt kulturarv särskilt betydelsefulla bebyggelsemiljöerna. Man refererar till att problemet uppmärksammas utomlands och ger som exempel National Trust i England.

Jernkontoret välkomnar särskilt de ökade stödinsatserna för annan kulturhistoriskt värdefull bebyggelse av allmänt intresse än bostadsbebyggelse. De stödsystem i form av lån, bidrag samt beredskapsmedel som utredningen föreslår anser Jernkontoret vara en stark och välkommen förstärkning av byggnadsminnesvårdens nuvarande resurser. *De flesta länsstyrelserna* tillstyrker i allt väsentligt också utredningens förslag. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att förslaget att låta bidraget knytas till de kulturhistoriska överkostnaderna torde vara den enda möjligheten att skapa ett i praktiken fungerande bidragssystem. Länsstyrelsen påpekar dock att man med överkostnader avser även kostnader som inte kan förräntas emedan en byggnad helt eller delvis kan sakna funktion. Många av länsstyrelserna ifrågasätter starkt uppdelningen i bebyggelse av riksintresse och övrig kulturhistorisk värdefull bebyggelse.

RAÄ är positivt till många delar i utredningens förslag, men ställer sig tveksamt till att ett ökat statligt stöd skulle motivera en utvidgning av byggnadsminneslagen. Ämbetet anser i stället att det skall ses som ytterligare ett skäl till att snarast möjligt förstärka kommunernas otillräckliga styrmedel för att säkra den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen för framtiden.

Statens råd för byggnadsforskning är positivt till utredningens förslag och anser att de finansiella stödformerna är väl valda. Rådet anser dock inte att frågan är långsiktigt löst. Rådet ställer sig tveksamt till förslaget att byggnadsminneslagen skall vidgas och tror att plan- och bygglagutredningen kommer att ge ytterligare belysning åt frågan om lämpliga styrmedel.

Statens planverk anser att det behövs ett starkt stöd för bevarande av den kulturhistoriskt intressanta bebyggelsen. Inte minst av den anledningen att förfallet av det intressanta äldre byggnadsbeståndet har fått tillta under mycket lång tid.

Domänverket instämmer i utredningens förslag i fråga om stödsystem men anser liksom planverket att ramarna för lån och bidrag är för snävt tilltagna.

5.2 Utökat skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Utredningen föreslår att bebyggelse av sådant kulturhistoriskt värde att den ur allmän synpunkt bör bevaras för framtiden skall få statligt stöd. Ett villkor för en statlig stödinsats bör enligt utredningen vara att den bebyggelse som får statligt stöd också skall vara garanterad ett bevarande. Den enda tillfredsställande garantin f. n. är de skyddsföreskrifter som utfärdas i samband med en byggnadsminnesförklaring. Genom en sådan kan föreskrivas att en byggnad inte får rivras och att den skall vårdas på ett kulturhistoriskt riktigt sätt. En byggnadsminnesförklaring är giltig också mot framtida ägare eftersom den är knuten till själva objektet. Utredningen föreslår att ett tillägg görs till byggnadsminneslagen. Detta skulle utformas så att ägare till andra kulturhistoriskt värdefulla byggnader än byggnadsminnen ges möjlighet att själva begära att skyddsföreskrifter meddelas. På detta sätt skulle villkoret för statligt stöd uppfyllas och ägaren tar på sig och sina efterträdare ett framtida vårdansvar som blir en motprestation till den statliga stödinsatsen.

Utredningen anser således att det finns behov av att skydda den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelse som f. n. inte omfattas av byggnadsminneslagen. Utredningen menar att det inte är uteslutet att det kommer att visa sig att en ny plan- och bygglagstiftning inte är ett lämpligt instrument för att tillgodose de enskilda bebyggelseinslagens intressen. Detta bl. a. med tanke på den tröghet som med nödvändighet präglar allt planarbete. Ett statligt stödssystem måste också enligt utredningen motsvaras av skyddsmöjligheter som inte är beroende av kommunal bevarandevilja.

Samtliga remissinstanser ansluter sig till vad utredningen anger som villkor för statligt stöd nämligen att ett fortsatt bevarande är garanterat. Det råder dock delade meningar om utredningens förslag om tillägg till byggnadsminneslagen. Många remissinstanser bl. a. *Svea hovrätt, kammarkollegiet, arkitekturmuseet, statens planverk, flera länsstyrelser bl. a. i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Kronobergs, Malmöhus och Skaraborgs län, Svenska kommunförbundet, Vitterhetsakademien, Konstakademien* och *FPC* tillstyrker dock utredningsförslaget.

Arkitekturmuseet anser att skyddsföreskrifter för sådan kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som får statligt stöd skall förankras i en utvidgad byggnadsminneslag och inte endast i kommunala planbeslut.

Svenska kommunförbundet anser att förslaget till ändring i lagen om byggnadsminnen kan komma till stånd, men att ytterligare översyn kan erfordras i samband med det fortsatta arbetet med den nya plan- och bygglagen.

Vitterhetsakademien tillstyrker livligt lagändringen. Akademien anser att om detta förslag fastställs skulle kommunerna få en viss möjlighet att skydda större kulturhistoriskt värdefulla miljöer. *Länsstyrelsen i Stockholms län* tillstyrker förslaget men anser att skyddsföreskrifter enligt bygg-

nadsminneslagen endast bör vara ett komplement till andra vägar att nå samma garantier. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* biträder utredningens förslag men vill erinra om att en utökning av byggnadsminneslagen innebär nya arbetsuppgifter för länsstyrelsen. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser liksom utredningen att nuvarande skyddsmöjligheter är otillräckliga. Länsstyrelsen framhåller särskilt den osäkerhet som råder inom kommunernas byggnadsnämnder beträffande tillämpningen av 38 § 2 st. byggnadsstadgan (1959: 612)*. Erfarenheter visar tydligt att paragrafen inte ger det avsedda skyddet. Därför är det enligt länsstyrelsen viktigt att i den kommande byggnadslagstiftningen förstärka skyddet för sådan kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som inte omfattas av byggnadsminneslagen. Man önskar också en fastare knytning av bevarandefrågorna till kommunernas fysiska planering. Länsstyrelsen anser att en förstärkning av byggnadsminneslagen är önskvärd oavsett hur den kommande plan- och byggnadslagstiftningen kommer att vara formulerad. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser att normalfallet bör vara att en byggnad som får bidrag samtidigt förklaras som byggnadsminne. FPC anser att förslaget att bygga ut möjligheterna att komma i åtnjutande av statligt stöd genom att fastighetsägaren själv begär skyddsföreskrifter kan vara ett steg i rätt riktning. Det får dock inte innebära att samhället frånhänder sig initiativ och ansvar för att bebyggelse av allmänt intresse bevaras. Det får enligt FPC inte överlåtas till privata fastighetsägares godtycke att avgöra huruvida en bebyggelse skall bevaras eller inte. Ett stort ansvar ligger på kommunerna att bevaka den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* finner det särskilt värdefullt att samma skyddsföreskrifter som uppställs för byggnadsminnen föreslås gälla även för andra byggnader som har ett sådant kulturhistoriskt värde att deras bevarande är av allmänt intresse. RAÄ bör enligt länsstyrelsen få i uppdrag att utarbeta råd och anvisningar så att bedömningarna ute i landet blir mer enhetliga. Det är också viktigt att ämbetet klargör skillnaderna mellan byggnadsminnen och andra objekt av sådant kulturhistoriskt värde att de kan få skyddsföreskrifter. Länsstyrelsen anser även att man måste uppmärksamma frågan om skydd åt gatuummet, t. ex. fasader, gatubeläggning, trottoarer och gatubelysning.

De invändningar som görs mot förslaget är av olika slag. Flera remissinstanser anser att det tillägg till byggnadsminneslagen som utredningen föreslår är överflödigt. Detta anför bl. a. *länsstyrelserna i Södermanlands, Jämtlands och Västmanlands län*. Även RAÄ, RRV, *statens institut för byggnadsforskning*, *Nordiska museet m. fl.* anser att det skydd som eftersträvas för den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen kan tillgodoses genom den gällande byggnadsminneslagen och planlagstiftningen.

* "Byggnad av större värde av historisk, kulturhistorisk eller konstnärlig synpunkt må icke förvanskas vare sig genom arbeten å själva byggnaden eller bebyggelse i grannskapet."

RAÄ och RRV pekar på kommunernas möjlighet att övervaka den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen enligt 38 § byggnadsstadgan (1959:612). RAÄ och RRV menar att det kan diskuteras om inte detta skydd, i kombination med kommunens detaljplanering eller kommunfullmäktiges riktlinjer för bevarandeplanering, är godtagbart. Båda remissinstanserna framför också farhågor för att det föreslagna tillägget till byggnadsminneslagen kan tas som uttryck för en vilja att vidga statens tillsynsansvar. RAÄ beskriver i sitt yttrande hur ett garantisystem skulle kunna utformas utan ändring av vare sig byggnadsminneslagen eller byggnadslagstiftningen. Byggnadsminnesförklaringar bör enligt ämbetet konsekvent genomföras i samband med bidragsprövningen då bebyggelsens kulturhistoriska värde motiverar det. I övriga fall bör huvudregeln vara att fastställd detaljplan för bevarande skall utgöra villkor för statligt bidrag. Om den aktuella bebyggelsen inte ligger inom detaljplanerat område bör kommunfullmäktiges riktlinjer för bevarande i den översiktliga planeringen i kombination med tillsyn enligt 38 § byggnadsstadgan kunna anses som ett godtagbart bidragsskydd. Den väsentliga fördelen med utredningens förslag jämfört med ämbetets gäller de byggnader som inte omfattas av detaljplaner. En förutsättning för att ge kommunerna ett huvudansvar för att garantera bevarande av stödberättigad bebyggelse är enligt ämbetet därför att byggnadslagstiftningens instrument förbättras. *Statens institut för byggnadsforskning* avstyrker förslaget om ändring av byggnadsminneslagen. Man anser att det i praktiken skulle skapa två klasser av skyddade byggnader med olika skyddsgrad, något som man i Sverige alltid velat undvika. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* anser att byggnadsminneslagen redan i nuvarande utformning täcker de behov utredningen för fram. Den praxis som utarbetats i länet efter år 1976 överensstämmer med den vida tolkning av lagen som utredningen eftersträvar. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att man genom en omformning av lagens första paragraf och en utvidgning av tillämpningen kan uppnå samma syften. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* delar utredningens uppfattning om att det finns behov av skyddsföreskrifter för sådan kulturhistorisk bebyggelse som inte omfattas av byggnadsminneslagen. Länsstyrelsen menar dock att detta skydd helst bör skapas genom kommunal planering och inte genom ökat statligt tillsynsansvar. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* anser tillägget till byggnadsminneslagen onödigt. De byggnader som kräver skydd bör kunna få det genom byggnadsminnesförklaring. Med hänsyn till att länsstyrelsen ändå måste göra prövningen av byggnadens kulturhistoriska värde bör det föreslagna tillägget enligt länsstyrelsen utgå. Länsstyrelsen förordar att man ändrar byggnadsminneslagens 1 §. Bl. a. bör ordet "synnerligen" utgå och nämnd paragraf inledas med orden "Byggnad eller byggnadsmiljö...". *Länsstyrelsen i Jönköpings län* anser att man får en indelning av byggnadsminnena i två klasser, alltefter graden av deras kulturhistoriska värde. Det kan bli problem när det skall omprövas var gränser mellan

första och andra klass går. Länsstyrelsen anser också att det kan diskuteras om inte formuleringen "allmänt intresse" i den föreslagna ändringen ger en onödigt stor skyddskrets. *Nordiska museet* menar att kulturminnesvärden inte är betjänt av att laborera med ett vidare begrepp "kulturhistoriskt värde" än som i praktiken nu sker vid byggnadsminnesförklaringar. Att vissa byggnadstyper – bl. a. timmer- och annan träbebyggelse och den folkliga bebyggelsen – inte kommer med bland byggnadsminnen anser museet beror mer på RAÄ:s och länsstyrelsernas svaga resurser att driva frågorna. Museet understryker vikten av att byggnader som får ekonomiskt stöd från staten måste vara garanterade fortbestånd men detta kan enligt museet ske genom nuvarande lag.

Flera remissinstanser tar upp sambandet med plan- och bygglagstiftningen. Några har redan berörts. *Statens råd för byggnadsforskning* ställer sig tveksam till förslaget att byggnadsminneslagen skall vidgas och anser att plan- och bygglagutredningen kommer att ge ytterligare belysning åt frågan om lämpliga styrmedel. Rådet anser att en ökad användning av byggnadsminneslagen kan bidra till att en skarp gräns uppstår mellan vad som är värt att bevara och vad som inte är värt att bevara och som är mindre väl definierad än den tidigare avgränsningen mot den synnerligen värdefulla bebyggelsen. *Svenska museiföreningen* anser att det eftersträvade skyddet hellre borde tillgodoses i samband med den pågående bearbetningen av byggnadslagstiftningen. *Föreningen Sveriges länsantikvarier* anser att det bör övervägas om inte de skyddsinstrument som föreslås i förslaget till ny plan- och byggnadslag också bör anses utgöra garanti för bevarande och motivera statligt stöd. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* tar också upp sambandet med den nya bygglagen i sitt yttrande. Länsstyrelsen menar att det är väsentligt att det kommer att finnas möjligheter att knyta bidrag också till den bebyggelse som kan komma att skyddas enligt bygglagen. Man anser att detta är av stor betydelse eftersom bevarandet av hela miljöer därigenom skulle underlättas. Länsstyrelsen anser att byggnadsminneslagen även i sin nya utformning är inriktad på enskilda objekt. Länsstyrelsen anser dock att utredningens förslag kan genomföras snarast utan att avvakta en ny bygglag och menar att de olika skyddsinstrumenten kan komplettera varandra.

RAÄ, statens planverk, arkitekturmuseet samt länsstyrelserna i Stockholm och Malmöhus län menar att det är viktigt att skyddskravet kan omfatta hela kulturhistoriskt intressanta miljöer och anser inte att ett sådant skydd ingår i utredningens förslag. Dessa miljöer måste därför säkerställas genom kommunala åtgärder med stöd av byggnadslagstiftningen.

SAR slutligen anser att inte bara ägarna utan också brukarna av miljöerna bör ha ett inflytande. Hur detta skall tillgodoses bör enligt *SAR* beaktas i arbetet med ny plan- och bygglagstiftning.

5.3 Utvidgat lånestöd

5.3.1 Ramen för bostadslån med förhöjt låneunderlag och/eller tilläggs lån

Utredningens förslag att ramen för beslut om tilläggs lån alltid anpassas så att den rymmer de efter hand dokumenterade behoven har i regel inte föranlett några erinringar från remissinstanserna. Till dem som tillstyrker förslaget hör bl. a. RAÄ, Svenska museiföreningen, Sveriges Fastighetsägareförbund och ett stort antal länsstyrelser. Länsstyrelsen i Stockholms län betonar att låneramarna är klart otillräckliga. Anspråken är särskilt uttalade i Stockholms kommun där enbart kommunens bolag AB Stadsholmen har dokumenterat behov av tilläggs lån till 80 milj. kr. inom den närmaste fyraårsperioden. Även i kranskommunerna är anspråken stora och kommer med all sannolikhet att växa betydligt. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anför liknande synpunkter och hänvisar till de erfarenheter som erhållits beträffande stadsdelen Haga i Göteborg.

Svenska museiföreningen menar att det bör vara möjligt att utan dröjsmål ändra denna ram med ledning av erfarenhetsmässigt påvisade behov. RAÄ framhåller att det ökade antalet framställningar om lånemedel annars kommer att tvinga kulturminnesvärden till en svår prioritering mellan sinsemellan likvärdiga objekt. En anpassning till behoven skulle också ge granskningsmyndigheterna på länsplanet bättre möjligheter att lämna fastighetsägarna preliminära besked om utsikterna att få särskilt lånestöd.

Bostadsstyrelsen anför att man tar hänsyn till det aktuella behovet av medel i sin anslagsframställning till regeringen. Styrelsen pekar också på att när det gäller långivningen fastställer riksdagen årligen dels en gemensam ram för beslut om förhöjt låneunderlag för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och tilläggs lån, dels en kostnadsram för de antikvariska myndigheternas tillstyrkan av ombyggnader som bör komma i fråga för denna långivning. Bostadsstyrelsen föreslår att låneramen avskaffas då den måste vara sekundär i förhållande till kostnadsramen.

5.3.2 Statligt lånestöd också till ombyggnad av byggnader med lokaler av kulturhistoriskt värde

Utredningens förslag att införa ett statligt tilläggs lån till lokaler av byggnadsminneskaraktär tillstyrks av ett stort antal remissinstanser däribland nästan samtliga länsstyrelser. Endast Sveriges Jordägareförbund framför kritiska synpunkter och menar att det bästa vore om statliga bidrag och lån inte behövdes.

Bostadsstyrelsen finner att det är en uppenbar brist att staten inte har tagit större ekonomiskt ansvar för bevarande av annan kulturhistorisk bebyggelse än bostäder. Begränsningen av kulturstödet till bostadsbebyggelsen har lett till att bostäder med sedvanliga standardkrav har projekterats in i varje kulturhistoriskt värdefull byggnad där det över huvud taget

är möjligt. Detta har medverkat till lösningar som inte är bra vare sig för bostadens utformning eller för bevarande av byggnadens historiska värden. *Stockholms kommun* har framfört liknande synpunkter och anser att reformen är så angelägen att den bör gälla ombyggnader som påbörjas redan år 1980.

Statens kulturråd ger hög prioritet åt utredningens förslag bl. a. mot bakgrunden av den viktiga uppgiften att bevara äldre industrimiljö. *Svenska museiföreningen* menar att denna nya stödförhållande har avgörande betydelse inte minst inför uppgiften att bevara representativa byggnader från industrisamhällets uppbyggnadsperiod med anknytning såväl till näringslivet som till folkrörelserna och föreningslivet i övrigt.

FPC anser att reformen är viktig för att ge möjlighet att utöver bostäder bevara såväl arbetsplatser som nöjes- och fritidslokaler.

Beräffande stödets utformning pekar *länsstyrelsen i Stockholms län* på att de svårigheter som torde komma att uppstå i samband med hyressättning, beräkningsmetoder för lånen och kreditgivning bör kartläggas och förtydligas utöver vad som framgår av förslaget. *Sveriges Fastighetsägareförbund* understryker vikten av att behandlingen av dessa låneärenden effektiviseras och att handläggningstiderna förkortas. För att lösa problemet med de långa handläggningstiderna bör ett förfarande som möjliggör någon form av förhandsbesked övervägas.

Några remissinstanser har tagit upp behovet av statligt stöd på andra områden. *Stockholms kommun* menar att en viktig förutsättning för ett bevarande många gånger kan utgöras av att underhållet av byggnader sköts på ett tillfredsställande sätt. Ett statligt stöd för underhållsåtgärder skulle kunna rädda betydande kulturhistoriska värden och ofta göra upprustningen billigare. *Bostadsstyrelsen* pekar på att utredningen inte särskilt behandlat frågan om lån till sådana samlingslokaler som avses i kungörelsen om statligt stöd till allmänna samlingslokaler. *Jernkontoret* hade gärna sett att utredningen även diskuterat frågan om framtida förvaltningsformer för kulturhistorisk bebyggelse.

Flertalet av de remissinstanser som har yttrat sig är också positiva till förslaget om statligt stöd i form av prioriterade bottenlån till lokaler som utan att vara av byggnadsminneskaraktär ändå har ett kulturhistoriskt värde sett ur regional och lokal synpunkt. *RAÄ* tillstyrker förslaget men förutsätter att intyg om byggnadens eller anläggningens kulturhistoriska värde kommer att lämnas av regionalt kulturminnesvårdsorgan. *Landsförbundet* tillstyrker också men är samtidigt tveksam till den åtskillnad i lånevillkoren som utredningen gjort mellan bebyggelse av byggnadsminneskaraktär och byggnader av betydande regionalt intresse. Enligt förbundet bör även den regionalt intressanta bebyggelsen komma i åtnjutande av det statliga lånet.

Förslaget avstyrks av *fullmäktige i riksbanken* som anser att prioriteringssystemet, framöver och som hittills, bör vara ett prioriteringssystem

enbart för bostadsbyggandet och därtill anknutna lokaler. Om denna gräns genombryts och prioriteringssystemet öppnas för nya ändamål, kommer allt fler krav på vidgning av systemet att resas. Ett tillmötesgående skulle leda till att systemet blev alltför komplicerat för att kunna fungera och skulle försvåra den allmänna kreditpolitiken. Fullmäktige menar att finansieringen av dessa lokaler lämpligen skulle kunna ordnas på ett sätt liknande det som utredningen förordar för lokaler av byggnadsminneskaraktär, där det nuvarande statliga tilläggslånet tas till förebild. Det gäller främst att på lämpligt sätt avgränsa subventionsinslaget i detta lån. Några skäl för en principiellt olikartad finansiering av de båda slagen av lokaler synes inte föreligga. Även *Stadshypotekskassan* framför vissa betänkligheter och erinrar om att för stadshypoteksinstitutionen gällande bestämmelser lägger hinder i vägen för bottenlångivning avseende sådana ändamål om inte det statliga stödet utgår i form av bostadslån eller lån för anordnande av allmän samlingslokal.

5.3.3 Utvidgat utnyttjande av lånefonden för kommunala markförvärv

I princip samtliga remissinstanser som har uttalat sig är positiva till utredningens förslag att stimulera kommunerna till ökade förvärv i bevarandesyfte genom lättnader i villkoren för markförvärvslånen. Flera remissinstanser bl. a. *RAÄ* och *länsstyrelserna i Södermanlands och Väster-norrlands län* framhåller att förbättrade möjligheter för kommunerna behövs bl. a. för att genomföra bevarandeplaner och förhindra hotande rivning. *Föreningen Sveriges länsantikvarier* menar att särskilt i fråga om tillämpningen av bestämmelserna om rivningsförbud enligt 35 a § byggnadslagen kan förslaget förväntas få stor betydelse då kommunerna härigenom kan tillförsäkras ekonomiska medel att i större utsträckning än nu föra förhandlingar om rivningshotade fastigheter till ett positivt resultat. Enligt föreningens mening bör vidare övervägas om inte långivningen ur fonden bör förbindas med krav att de fastigheter som förvärvas också erhåller skydd genom byggnadsminnesförklaring eller genom kommunala skydds-instrument. Synpunkter om att garantier samtidigt måste skapas för att bevarandesyftet fullföljs framförs också av bl. a. *RAÄ*, *länsstyrelserna i Uppsala och Kronobergs län* samt *Föreningen Sveriges landsantikvarier*.

Enligt flera remissinstanser, däribland *länsstyrelsen i Hallands län*, är det tveksamt om de föreslagna lättnaderna är tillräckliga för att syftet skall kunna uppnås. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* framhåller att för vissa kommuner, främst glesbygdskommuner, kommer förslaget sannolikt ändå inte att medföra något mer påtagligt ökat kommunalt engagemang i bevarandefrågor.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ifrågasätter om inte ränte- och amorteringsfriheten bör vara tio år i stället för fem år. *Svenska kommunförbundet* har inte något att erinra mot förslaget om fem ränte- och amorteringsfria år men påminner om att förbundet tidigare till bostadsdeparte-

mentet hemställt om att amorteringstiden för markförvärvslån utsträcks från sju till 15 år. *Bostadsstyrelsen* föreslår att samma regler införs i kommunala förvärv av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som gäller förvärv för turism och rekreatiönsändamål.

5.3.4 Administration av lånen

Utredningens förslag att de föreslagna låneformerna för kulturhistoriskt värdefulla lokaler bör hanteras av bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna stöds av samtliga remissinstanser som har uttalat sig i denna fråga. *Bostadsstyrelsen* framhåller att i det fall styrelsen kommer att handlägga tilläggslånen bör i enlighet med utredningens förslag bostadsstyrelsen förstärkas med en handläggare.

Ett stort antal remissinstanser däribland flera länsstyrelser understryker att den nuvarande handläggningsordningen är onödigt tungrodd och menar liksom utredningen att handläggningstiderna kan förkortas och beslutanderätten flyttas till länsbostadsnämnderna. *Statens kulturråd* vill för sin del främst stödja sig på den statliga kulturpolitikens mål, att planering, beslut och ansvarstagande bör decentraliseras. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser att åtskillig tid kan sparas i handläggningen om besluten delegeras, samtidigt som sökanden på ett tidigt stadium kan få besked. *Länsstyrelsen i Örebro län* har erfarit att flera sökanden av tidskäl, som haft samband med anbudsförfarandet, avstått från att fullfölja ansökningar om lån på grund av den nuvarande långa handläggningen genom olika instanser.

Enligt *länsstyrelsen i Stockholms län* bör det dock utrönas hur länsbostadsnämndernas resurser kan möta den ökande ärendemängden. *Bostadsstyrelsen* redovisar att de länsbostadsnämnder som blivit anmodade att yttra sig över utredningen samtliga har ansett att handläggningen bör ske på nämnderna. Styrelsen framhåller emellertid att länsbostadsnämnderna redan i dag är hårt ansträngda och att personalförstärkningar är en förutsättning om utredningens förslag om tilläggslån för lokaler genomförs.

5.4 Ökad tillämpning av byggnadsminneslagen

Byggnadsminneslagen har enligt utredningen hittills tillämpats i ringa utsträckning. Utredningen anser att en nödvändig förutsättning för svensk byggnadsvård över huvud taget är att lagen kan börja tillämpas på det sätt det en gång varit avsett. Utredningen föreslår därför att särskilda medel för ersättning avsätts och att riksantikvarieämbetets vårdanslag höjs och regleras.

5.4.1 Medel för ersättning

Utredningen hävdar att en ökad tillämpning av byggnadsminneslagen står och faller med de ekonomiska satsningar som kan göras. Lagen

innehåller ett tvångsmoment som innebär att det är möjligt att mot ägarens vilja genomföra en byggnadsminnesförklaring.

Det motsvaras av en rätt till ersättning för väsentliga inskränkningar i pågående användning av en byggnad eller markområde. Utredningen bedömer att rena ersättningsfall kommer att bli relativt sällsynta. Utredningen föreslår att särskilda medel för ersättning ställs till förfogande.

RAÄ, arkitekturmuseet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Kronobergs, Hallands, Kalmar, Örebro och Jämtlands län, Landstingsförbundet, Vitterhetsakademien, Nordiska museet, Svenska museiföreningen, Föreningen Sveriges landsantikvarier och Lantbrukarnas riksförbund stöder utredningens uppfattning att byggnadsminneslagen måste börja tillämpas och anser att det största hindret hittills varit brist på medel. Några av dessa remissinstanser anser att en fungerande tillämpning kan ske endast genom att man fullt ut genomför en decentralisering till länsstyrelserna. Det finns enligt länsstyrelsen i Jämtlands län och Föreningen Sveriges landsantikvarier ingen anledning att länsstyrelsen skall vara mindre självständig i förhållande till RAÄ inom byggnadsvården än inom fornminnesvården.

Vitterhetsakademien menar liksom utredningen att om lagen skall bli till verklig nytta för byggnadsminnesvården så krävs det särskilda medel till såväl ersättning som bidrag. Akademien anser att bidragsgivningen bör ske genom RAÄ men ifrågasätter om inte medlen till ersättning bör handläggas av regeringen. Nordiska museet understryker det angelägna i att medel för intrångsersättning tillskapas och anser det olyckligt att särskilda medel inte ansågs nödvändiga då lagen infördes år 1960. Bristen på pengar har varit den främsta orsaken till den ringa tillämpningen av lagen, men museet anser också att den tidigare mycket långsamma handläggningen av byggnadsminnesärenden medförde att inte ens ärenden där ägaren själv var positiv blev genomförda. För att byggnadsminneslagen skall kunna tillämpas mer effektivt krävs enligt Svenska museiföreningen bl. a. fler kvalificerade handläggare för byggnadsminnesärenden samt bättre ekonomiska resurser för såväl arbetsinsatser som ersättningar. RAÄ anser det nödvändigt att ett särskilt anslag förs upp i statsbudgeten för ersättningar i samband med byggnadsminnesförklaringar. Ämbetet anser det också viktigt att ersättnings- och bidragsfrågor hålls isär så att medel för ersättning inte behöver tas från ämbetets bidragsanslag. Ämbetet föreslår att en årlig ram på 5 milj. kr. ställs till regeringens disposition. Arkitekturmuseet bedömer att det byggnadsbestånd som hittills skyddats genom byggnadsminnesförklaring understiger tiondelen av det antal som rimligen borde vara byggnadsminnen. Museet delar helt utredningens mening att särskilda medel måste anvisas för ersättningar. Detta är i flertalet fall en förutsättning för att byggnadsminnesförklaring skall kunna göras. Länsstyrelsen i Kronobergs län tillstyrker utredningens förslag men vill framhålla att även i andra sammanhang där kulturhistoriska aspekter kan medföra ersättnings-

anspråk saknas ekonomiska resurser. Som exempel nämner länsstyrelsen tillämpningen av byggnadslagens 86 §. *Länsstyrelsen i Kalmar län* anser att det f. n. endast i undantagsfall är möjligt att ingripa mot en planerad rivning av en kulturhistoriskt märklig byggnad. Länsstyrelsen pekar på att man under den senaste tiden i två fall tvingats ge upp berättigade byggnadsminnesförklaringar där fastighetsägaren kunnat påvisa ersättningsrätt. Det har gällt 1600-talsstadsdelen Kvarnholmen i Kalmar som enligt länsstyrelsen bör jämföras med Gamla Stan i Stockholm. Även *länsstyrelsen i Uppsala län* biträder utredningens förslag och framhåller att i Uppsala län har, under de tjugo år som byggnadsminneslagen gällt, endast nio byggnader eller byggnadsmiljöer förklarats som byggnadsminnen.

Svea hovrätt och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ställer sig tveksamma till om utredningens redogörelse för ersättningsreglerna stämmer överens med innebörden i gällande rätt. Länsstyrelsen vänder sig bl. a. mot tolkningen av begreppet "pågående användning av byggnad och område" i 5 § byggnadsminneslagen och anser att detta måste ha samma innebörd som motsvarande begrepp i byggnads-, naturvårds- och väglagstiftningen. Man anser det av ytterlig vikt för rättstillämpningen att utredningens tolkningar noggrant granskas.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser inte att den ringa tillämpningen av byggnadsminneslagen i första hand beror på brist på pengar för in-trångsersättning, utan på bristen på handläggare. Länsstyrelsen menar att en utökad bidragsgivning till skyddade byggnader enligt utredningens förslag och personell förstärkning hos länsstyrelsen skulle innebära en snabbt ökad tillämpning av byggnadsminneslagen. *Föreningen Sveriges stadsarkitekter* är positiv till utredningens förslag om utökad tillämpning av byggnadsminneslagen. Föreningen ifrågasätter dock om den antikvariska expertis som har funnits inom stat, länsstyrelser och kommuner kommer att klara dessa utökade uppgifter. Föreningen menar att arbetssättet kan bli för tidsödande och resurskrävande för att t. ex. huvuddragen skall kunna säkras i ett större sammanhängande bevarandeområde. *Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund* vill inte instämma i utredningens konstaterande att byggnadsminneslagen inte har några andra brister än pengar.

5.5 Reglering av riksantikvarieämbetets vårdanslag

Staten måste enligt utredningen vara beredd att direkt stödja vården av i första hand byggnadsminnen men också av annan bebyggelse av allmänt kulturhistoriskt intresse. Detta kan enligt utredningen bäst ske genom bidragsgivning i en helt annan utsträckning än tidigare. RAÄ har sedan en lång tid tillämpat ett bidragssystem efter vissa fasta principer. Erfarenheterna har varit enbart goda. Den stora svårigheten har varit den bristande tillgången på medel. Utredningen föreslår att RAÄ:s vårdanslag höjs och regleras i en speciell bidragsförordning. Det innebär inte annat än att

bidragsärendena skall bedömas på i princip samma sätt som informellt skett tidigare, med kulturhistoriska överkostnader som bidragsunderlag. Utredningen ger exempel på faktorer och åtgärder som kan medföra överkostnader.

Bostadsstyrelsen, många länsstyrelser bl. a. i Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Örebro, Gävleborgs och Jämtlands län, Föreningen Sveriges länsantikvarier och Lantbrukarnas riksförbund tillstyrker utredningens förslag att bidragsgivningen skall ökas och regleras genom en särskild förordning. Några remissinstanser påpekar också särskilt att de anser det lämpligt att RAÄ åtminstone under en övergångsperiod disponerar bidragsmedlen och administrerar förordningen. Föreningen Sveriges länsantikvarier, *länsstyrelserna i Gävleborgs och Östergötlands län* anser dock att bidragsförordningen bör kompletteras med en föreskrift om att ansökan om bidrag skall prövas efter samråd med länsstyrelsen. Man anser också att bidragsberättigat arbete bör kontrolleras och avsynas genom länsstyrelsen. Länsstyrelsen i Älvsborgs län anser det mycket viktigt att bidragsgivningen regleras. Det skulle ge bidragssystemet stadga och möjliggöra införandet av fasta ansökningstillfällen. Det skulle vidare enligt länsstyrelsen ge en tydlig bild av stödbehovet i hela landet.

Nordiska museet, länsstyrelserna i Skaraborgs och Kopparbergs län samt *LO* stöder också utredningens förslag om en ökning och reglering av vårdanslaget men anser att handläggningen skall ske på länsstyrelsen. *LO* pekar på den decentralisering som skedde budgetåret 1976/77 av beslutanderätten när det gäller kulturminnesvårdens speciallagstiftning och att länsstyrelserna då också fick särskilda tjänster för handläggningen av kulturminnesvårdsfrågor (länsantikvarien).

Kulturhistoriska överkostnader

Enligt utredningen har begrepp som "kulturhistoriska överkostnader" ofta förekommit i diskussioner kring bevarande och finansiering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Begreppet är diffust och kan från fall till fall ges olika innebörd. Utredningen vill ge begreppet dess "mest påtagliga betydelse" och anger att följande faktorer och åtgärder är specifika för en ombyggnad eller restaurering och kan medföra överkostnader.

1. Medverkan av konservator eller annan specialist. Det kan t. ex. gälla konservering av en väggmålning eller en äldre tapet.

2. Behållande av befintligt material vid exempelvis restaurering av en rikt utformad panelarkitektur.

3. Krav på samma typ av fasad eller spån, på särskild ytbehandling, t. ex. träjära eller kalkfärg, eller på samma teknik och detaljutformning, t. ex. understruket tegel på öppen läkt.

4. Bibehållande av byggnadsdelar som saknar faktisk funktion, t. ex. torn och skorstenar.

5. Bevarande av byggnader och anläggningar, som helt eller delvis

saknar funktion och ofta värde för ägaren, de s. k. överloppshusen.

6. Medverkan av antikvarisk expertis till förprojektering, kontroll och dokumentation samt i vissa fall mer omfattande byggnadshistoriska undersökningar.

Bidrag skall kunna utgå för underhåll och iståndsättning, men också för undersökning, projektering och kontroll. För byggnadsminnen och annan kulturhistoriskt märklig bebyggelse föreslår utredningen att bidrag skall kunna utgå till hela den kulturhistoriska överkostnaden samt för övrig kulturhistorisk bebyggelse till högst 50 % härav.

Byggnadsstyrelsen, statens kulturråd, RAÄ, arkitekturmuseet, statens planverk, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Gävleborgs och Västernorrlands län, SAR, Sveriges fastighetsägareförbund, Jernkontoret och Lantbrukarnas riksförbund kommenterar och delar utredningens uppfattning om att stöd skall kunna utgå till s. k. kulturhistoriska överkostnader vari s. k. överloppshus inräknas. De menar också liksom utredningen att det grundläggande för allt bevarande måste vara att hus och lokaler som får bidrag används.

Nordiska museet, Föreningen Sveriges landsantikvarier, länsstyrelserna i Jämtlands och Kopparbergs län delar inte utredningens åsikt att stat och kommun aktivt skall verka för en generell återanvändning av de s. k. överloppshusen. *Nordiska museet* anser att det i vissa fall här gäller byggnader som just på grund av sitt kulturhistoriska värde inte tål ett modernt utnyttjande. Detta är enligt museet bland annat fallet med många timmerbyggnader. En bidragsgivning till härbren, loftbodas och lador med högt dokumentationsvärde bör enligt museet inte ses som någon provisorisk lösning. *Föreningen Sveriges landsantikvarier* ser utredningens förslag, om att bidragsgivning till s. k. överloppshus skall betraktas som en provisorisk lösning i avvaktan på att de får en användning, som märkligt. Föreningen delar utredningens uppfattning om att den stora mängden byggnader endast kan överleva om den får en funktion som t. ex. fritidsbostäder. När det gäller den lilla grupp som är mest värdefull och som därför är mest aktuell för bidrag skulle emellertid en användning av byggnaderna ofta radera ut det kulturhistoriska värdet. Som exempel nämner föreningen övergivna mangårdsbyggnader med bevarad inredning, torp, härbren, bastur, sjöbodas m. fl. byggnader. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att bevarandet av de s. k. överloppshusen har en avgörande betydelse för den framtida bidragsgivningen. Dessa byggnader kommer att bli helt beroende av värderingen av kulturarvet och det ekonomiska utrymmet för att vårda detta. Detsamma gäller för gatubeläggningar, parker och stenvalvsbroar. Det finns vidare enligt länsstyrelsen tillfällen då det ligger i kulturminnesvårdens intresse att byggnader förblir outnyttjade fastän ägaren skulle kunna ta dessa i bruk. Det kan gälla t. ex. boningshus med äldre fast inredning, logar, kvarnar m. fl. där de kulturhistoriska värdena

skulle spolieras om de användes. Även dessa byggnader måste betraktas som överloppshus om de skall kunna bevaras. Bidragsgivningen till de mest värdefulla överloppshusen bör därför inte ses som ett provisorium.

5.6 Bidrag till beredskapsarbeten inom byggnadsvårdens område

Utredningen menar att det är troligt att det också i fortsättningen kommer att finnas ett stort behov av beredskapsarbeten även inom byggnadsvårdens område. Det kan dock enligt utredningen inte vara rimligt, att byggnadsvården i så hög grad är beroende av svängningar i sysselsättningen. Stödbehovet måste därför tillgodoses på annat sätt än tidigare och utgå från behovet av faktiska insatser i landet som helhet. Genom bidragsförordningen kommer byggnadsvårdande beredskapsarbeten att kunna få samma tilldelning av statliga medel som om de utförts i vanlig ordning. Det blir RAÄ, som genom att tillämpa den föreslagna förordningen, i remiss kommer att förorda vilka bidrag som skall utgå till byggnadsvårdande beredskapsarbeten.

RAÄ, AMS, bostadsstyrelsen, RRV, LO och flertalet länsstyrelser delar utredningens uppfattning om betydelsen av beredskapsarbeten inom kulturminnesvårdens område. De anser också att byggnadsvårdande beredskapsarbeten bör få samma tilldelning av statliga medel som om de utförts i vanlig ordning.

Länsstyrelsen i Stockholms län framhåller att byggnadsvården i länet inte i någon större utsträckning kan tillgodogöra sig de särskilda medel utredningen föreslår till beredskapsarbeten. Detta därför att beredskapsinsatserna styrs av länets arbetsmarknad och inom Stockholms län är arbetslösheten bland byggnadsarbetare särskilt låg. Länsstyrelsen vill ändå tillstyrka förslaget men betonar att de statliga bidrag som på detta sätt inte kommer länet till del i stället bör ersättas i annan form.

Några remissinstanser såsom RAÄ, AMS, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus och Södermanlands län, Svenska kommunförbundet och Föreningen Sveriges länsantikvarier framhåller problem som har att göra med projektering och långsiktig planering av beredskapsarbeten. Kommunförbundet anser det angeläget att staten ger generösa projekteringsbidrag så att kommunerna ges möjlighet att planera projekt som kan sättas igång när det är lämpligt från sysselsättningssynpunkt. SAR anser inte att de problem med tidsbrist m. m. som ofta uppstår i samband med projektering av beredskapsarbeten har lösts av utredningen. Förbundet anser att en möjlighet vore att i förordningen om statsbidrag skriva in godkänd projektering och antikvarisk kontroll som bidragsvillkor. Beredskapsarbetena måste enligt SAR få en sådan utformning och sådana resurser att en projektering kan genomföras på godtagbara villkor och att man i länen kan hålla en hög beredskap genom i förväg förberedda projekt. Föreningen Sveriges länsantikvarier biträder utredningens uppfattning men vill framhålla behovet

av medel för upprättande av särskilda långsiktiga beredskapsprogram. *RAÄ och länsstyrelsen i Södermanlands län* anser det angeläget att AMS-medel kan utgå på så sätt som föreslagits i bidragsförordningen. Man vill dock framhålla att en långsiktig planering av byggnadsvården är nödvändig för att arbeten skall kunna tidigareläggas. Som ett led i denna planering bör länsstyrelserna få särskilda medel för aktiva insatser i syfte att förbereda beredskapsarbeten inom sektorn. Även *AMS* menar att det är angeläget att det finns en reserv färdigprojekterade snabbt igångsättningsbara arbeten över hela landet, tillräckligt stor för att utjämna sysselsättningen inom byggnads- och anläggningsverksamheten. *AMS* anser att *RAÄ* borde få tillgång till medel för att stimulera tidigareläggning av detaljprojektering.

Arbeten med byggnadsvård kräver ofta tillgång till specialarbetare och antikvarisk expertis. *Länsstyrelsen i Blekinge län* framför i sitt yttrande att det vid beredskapsarbete inom byggnadsvårdens område inte går att anvisa sådan arbets sökande expertis till arbete utanför hemlänet. Länsstyrelsen föreslår därför en översyn av det aktuella regelsystemet så att det kan bli möjligt för dem som inte kan få lämpligt arbete i hemlänet att få beredskapsarbete på annan ort på hemlänets bekostnad.

Svenska museiföreningen delar utredningens uppfattning om beredskapsarbetenas stora betydelse för byggnadsvården. Föreningen vill inte bestrida att beredskapsmedel även i fortsättningen kan vara betydelsefullt men förordar att andelen beredskapsmedel i relation till bidrags- och lånemedel ej blir så stor att den får annat än marginell styreffekt. Föreningen menar att byggnadsvården i allt väsentligt bör ha en annan inriktning än den som bestäms av arbetsmarknadspolitiska hänsyn.

Sveriges fastighetsägareförbund och *Näringslivets byggnadsdelegation* ställer sig mer tveckande till utredningens förslag. Dessa remissinstanser anser att statens stöd till byggnadsvårdande åtgärder i första hand måste kanaliseras till den reguljära byggnadsverksamheten. Man anser inte att byggnadsvården får göras beroende av sysselsättningsläget på det sätt som utredningen föreslår.

5.7 Stöd genom ändrade beskattningsregler

Utredningen har föreslagit vissa ändringar i skattereglerna för att skapa ett kompletterande stöd för det kulturhistoriskt intressanta byggnadsbeståndet.

Förslagen har fått ett delat mottagande under remissbehandlingen. Ett mycket stort antal remissinstanser har inte närmare behandlat skattesidan. De som ställt sig positiva har inte sällan främst bedömt enskildheter i förslaget. En mer genomgripande kritisk inställning finns främst i yttrandena från *RSV*, *RRV*, *en del länsstyrelser*, *Lantbrukarnas riksförbund*, *LO* och *Hyresgästernas riksförbund*.

Kritiken har främst tagit sikte på att det är svårt att överblicka vilka

ekonomiska effekter som följer av förslagen och om stödet verkligen hamnar rätt, att förslagen krånglar till skattesystemet samt att förslagen i vissa hänseenden måste överarbetas.

5.7.1 Garantibesattningen

Enligt 47 § kommunalskattelagen (KL) skall ägare av skattepliktig fastighet vid taxering till kommunal inkomstskatt alltid ta upp ett belopp motsvarande f. n. 1,5 % av taxeringsvärdet. Detta är det s. k. garantibeloppet.

Utredningen föreslår att byggnader som skyddas enligt byggnadsminneslagen skall undantas från garantibesattning. Friheten från garantiskatten har inte konstruerats enligt huvudregeln, dvs. att fastigheten som sådan skall undantas från skatteplikt. I stället bör den äsyftade effekten uppnås genom ett tillägg till 47 § KL. Med denna lösning uppnår man enligt utredningen att fastigheten ej undantas från inkomstbesattning. Fastighetsägaren kan därmed göra avdrag för kostnader hänförliga till fastigheten.

RSV och skattechefen i Stockholms län motsätter sig att förslaget genomförs. Enligt RSV är den metod utredningen valt för skattefrihet främmande för skattelagstiftningen och bör inte accepteras. Skattechefen anser förslaget olämpligt då det här i allmänhet är fråga om fastigheter som brukas för bostadsändamål eller i näringsverksamhet och som fortlöpande skall användas på detta sätt.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län pekar på att det enda undantaget från huvudregeln i 47 § KL är att ideell förening inte skall betala garantiskatt om den är frikallad från skattskyldighet för inkomst av den förvärvskälla som fastigheten ingår i. Att komplicera skattereglerna med ytterligare undantag är inte önskvärt. Enligt länsstyrelsen får garantiskatten anses vara till för att täcka kommunens servicekostnader för fastigheten och kan därför inte anses beröra fastighetsägarens underhållskostnader.

Tveksamma till förslaget är länsstyrelserna i Östergötlands, Malmöhus och Värmlands län. Länsstyrelsen i Östergötlands län anser att motiven för undantag från skatteplikt inte är övertygande. Länsstyrelsen förutspår också en del praktiska problem med förslaget, t. ex. vid uppdelning av taxeringsvärde då byggnadsminne ingår i samma taxeringsenhet som andra byggnader. Enligt länsstyrelsen i Malmöhus län saknas skäl att undanta "skyddade byggnader" från skatteplikt för garantibelopp. Den ytterligare skatt som påförs på grund av garantibesattningen belastar inte byggnadsminnen mera än andra byggnader. Länsstyrelsen pekar dessutom på att den föreslagna skattelindringen inte förutsätter att fastighetsägaren vidtagit någon byggnadsvårdande åtgärd. Länsstyrelsen i Värmlands län framhåller att förslaget leder till att bara de fastighetsägare som redovisar underskott på fastigheten eller som redovisar en nettointäkt som är mindre än 1,5 % av taxeringsvärde får lägre skatt. Däremot får de fastighetsägare

som har högre nettointäkt av fastigheten ingen nytta av förslaget eftersom de då förlorar det s. k. procentavdraget.

Lantbrukarnas riksförbund, som menar att alla de föreslagna ändringarna i skattereglerna kan medföra tillämpningssvårigheter och leda till icke avsedda beskattningseffekter, anser att ett ingrepp i garantibeskattningen kan vålla problem genom att inte alla byggnadsminnen kan antas ha åsatts taxeringsvärde.

5.7.2 Vidgad avdragsrätt för reparations- och underhållskostnader i fråga om byggnader som åtnjuter skydd enligt byggnadsminneslagen

5.7.2.1 Icke schablontaxerade fastigheter

Enligt utredningen kan kulturhistoriskt värdefulla byggnader sägas få en förhållandevis generös behandling i avdragshänseende. Utredningen vill dock få till stånd en ändrad tillämpning i vissa fall. Enligt utredningen tillämpas nämligen avdragsreglerna så att avdrag i allmänhet inte medges för utbyte av delar som ingår i en byggnads bärande konstruktion. Kostnaderna för sådana ingrepp betraktas då i stället som ombyggnadskostnader. Fastighetsägaren får i dessa fall kompensation genom årliga värdeminskningsskattavdrag. Vad gäller grundförbättringar på t. ex. äldre hus i Gamla Stan i Stockholm och på liknande ställen vill utredningen införa den ordningen att ägare av bl. a. byggnadsminne skall få dra av också kostnader för sådana grundförbättringar som reparationskostnader. Inget bör dock hindra att fastighetsägare avstår från att yrka omedelbart avdrag och i stället lägger kostnaderna till avskrivningsunderlaget för byggnaden.

RSV och länsstyrelsen i Värmlands län anser att utredningens synpunkter inte är förenliga med vissa principer inom beskattningen. RSV menar att omedelbart avdrag för kostnader för grundförbättringar är främmande för inkomsttaxeringens vidkommande. Länsstyrelsen anser att värdeminskningen för fastighetsägaren, att antingen göra omedelbart avdrag eller att lägga kostnaderna till avskrivningsunderlaget, strider mot både skattemässiga och bokföringsmässiga principer.

Länsstyrelserna i Kalmar och Skaraborgs län tillstyrker förslaget om utvidgad avdragsrätt men anser att det måste övervägas om inte rätten till årliga värdeminskningsskattavdrag skall slopas så att risken för dubbelavdrag elimineras. Länsstyrelsen i Skaraborgs län kan i vart fall inte godta att fastighetsägaren skall ha frihet att välja hur kostnaderna skall behandlas skattemässigt. En sådan valfrihet skulle enligt länsstyrelsen vålla problem vid realisationsvinstbeskattningen. Också *länsstyrelsen i Malmöhus län* tar upp frågan om vilka begränsningar i rätten till värdeminskningsskattavdrag som föranleds av utredningens förslag. På det material utredningen presenterat anser sig dock länsstyrelsen inte kunna tillstyrka att särskilda regler om kostnader för arbeten på kulturhistoriska byggnaders varaktiga delar tas in i skattelagstiftningen.

Länsstyrelsen i Kronobergs län vill framhålla att utredningen inte har beaktat konsekvenserna för beskattning av andra fastigheter än sådana som har kulturhistoriskt värde.

5.7.2.2. Schablontaxerade fastigheter

För dessa fastigheter medges f. n. inte något direkt avdrag för reparations- och underhållskostnader. När det gäller kulturhistoriskt intressanta byggnader vill utredningen införa en omedelbar avdragsrätt i ett par avseenden.

Utredningen tar först upp s. k. överloppsbyggnader på jordbruksfastighet, dvs. byggnader som inte fyller någon funktion i jordbruksdriften. Utredningen anser det vara negativt ur byggnadsvårdande synpunkt att en byggnad som är belägen på en jordbruksfastighet kan taxeras som annan fastighet vid fastighetstaxeringen och därmed som regel bli schablonbeskattad vid inkomsttaxeringen. För det fall byggnaderna på en jordbruksfastighet genom sitt inbördes samband bildar en enhetlig kulturhistoriskt värdefull miljö av allmänt intresse, ser utredningen det som naturligt att de också behandlas som en enhet i taxeringshänseende. Utredningen föreslår en lagändring av innebörd att en fastighetsägare under vissa förutsättningar skall kunna få samtliga byggnader som bildar en sådan miljö hänföra till jordbruksfastighet.

Utredningen föreslår dessutom att ägare till en schablontaxerad fastighet, där det finns byggnadsminne, skall kunna begära att få fastigheten taxerad enligt särskild schablonmetod. Intäkten skall höjas med 1 % av taxeringsvärdet och avdrag medges för reparations- och underhållskostnader. Intäktshöjningen skall motsvara den reducering för generella reparations- och underhållskostnader som enligt utredningen kan sägas ligga i intäktspocenten för vanliga byggnader. Den fastighetsägare som valt att utnyttja denna form av schablonbeskattning måste enligt förslaget fortsätta med den i fem år.

RSV anser att förslaget inte bör genomföras. Beträffande överloppsbyggnader på jordbruksfastigheter uttalar RSV att en fastighets beskattningsnatur skall bestämmas på objektiva grunder och hänvisar till de överväganden i detta hänseende som gjorts av 1976 års fastighetstaxeringskommitté i det numera genomförda förslaget till fastighetstaxeringslag. Samma uppfattning som RSV rörande överloppsbyggnaderna har *skattechefen i Stockholms län*. Vad gäller förslaget om schablonbeskattade fastigheter i övrigt strider detta enligt skattechefen mot allmänt vedertagna principer. Den ökade underhållsskyldigheten får i stället beaktas vid åsättande av taxeringsvärde.

Några remissinstanser anser att förslaget är svårt att förena med önskemålen att förenkla skattereglerna och det praktiska taxeringsarbetet. I stället uppstår nya besvärliga avvägningsfrågor för skattemyndigheterna. Denna uppfattning företräds av *länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs och Kalmar län*. Vad gäller den särskilda schablonmetod som utred-

ningen presenterat anser länsstyrelserna att orättvisor kan uppkomma vid beskattningen. Länsstyrelsen i Östergötlands län menar att det finns en stor risk för att ägare till kulturhistoriskt värdefulla byggnader kan bli oberättigat gynnade skattemässigt i förhållande till andra fastighetsägare. Länsstyrelsen i Kronobergs län är av den uppfattningen att stödet i full utsträckning bara kommer sådana fastigheter till del som lämnar en god avkastning. Däremot missgynnas fastigheter som visar underskott. Enligt länsstyrelsen i Kalmar län uppstår ojämna effekter genom att den faktiska skattelättnaden blir beroende av fastighetsägarens marginals katt. Sistnämnda länsstyrelse anser dock att avdragsrätten är en smidig och obyråkratisk bidragsform som gör det möjligt att i större utsträckning stödja enskilda bevarandeinsatser än vad som annars skulle vara möjligt. Detta uppväger enligt länsstyrelsen de svårigheter som uppkommer om förslaget genomförs.

Länsstyrelsen i Värmlands län ifrågasätter om inte den föreslagna särskilda schablonregeln till viss del kan komma att motverka sitt eget syfte. Regeln kommer enligt länsstyrelsen att leda till att de ifrågavarande byggnaderna inte kommer att underhållas kontinuerligt. Underhållet kommer i stället att ske då det blir ekonomiskt förmånligt för fastighetsägaren att utnyttja den särskilda schablonregeln.

Länsstyrelsen i Malmöhus län motsätter sig inte i princip ett system med kompensation för överkostnader vid skatteavdrag. En förutsättning anges dock vara att det inte är möjligt att koncentrera samhällsstödet till bidragsgivning eller förmånliga lån. Länsstyrelsen kan dock inte tillstyrka lagstiftning på grundval av den metod som utredningen föreslagit. Länsstyrelsen förordar att frågan utreds ytterligare.

Länsstyrelsen i Örebro län, som avstyrker förslaget, pekar på att utredningen inte berört de frågeställningar som uppkommer om en fastighet byter ägare under en sådan femårsperiod då den särskilda schablonberäkningen skall tillämpas.

Länsstyrelserna i Skaraborgs och Västernorrlands län anser att grundtanken i förslaget enklast tillgodoses genom att byggnadsminnen i stället helt undantas från beskattning enligt schablonmetoden. Inkomstberäkningen skulle då ske enligt den s. k. konventionella metoden där avdragsrätt föreligger i full utsträckning. I likhet med några andra remissinstanser nämner länsstyrelsen i Västernorrlands län att utredningens förslag bara skulle ytterligare komplicera skattelagstiftningen och ställa krav på flera taxeringsblanketter.

5.8 Byggnadshyttor

5.8.1 Byggnadshyttor som värddmodell

Begreppet byggnadshytta har medeltida anor och nära anknytning till uppkomsten av den byggnadstradition som de gottländska kyrkorna repre-

senterar. I princip följde allt byggnadsarbete den medeltida hyttans mönster i Europa ända till 1800-talets mitt. I Sverige även något längre. Byggnadshyttorna var lag av arbetsledare och hantverkare som i nära samverkan utförde alla förekommande byggnadsarbeten. Utredningen föreslår att byggnadshyttor med liknande funktioner inrättas i första hand på Gotland. Utredningen har haft som målsättning att ta fram förslag till stödformer av allmän giltighet. För Gotlands kyrkor har man dock funnit förhållandena så extraordinära att ett särskilt förslag för denna byggnadsgrupp varit nödvändigt. Förslaget om att inrätta en byggnadshytta på Gotland har väckt tankar om liknande hyttor i andra delar av landet. Utredningen finner t. ex. starka skäl för att inrätta en byggnadshytta i Bergslagen men anser inte förhållandena där vara så akuta som på Gotland. Därtill återstår en del frågor att närmare klarlägga. Utredningen vill dock betona att frågan om t. ex. utbildning av hantverkare är angelägen att lösa inom en snar framtid.

Många remissinstanser delar utredningens uppfattning om att utbildningen i äldre byggnadsteknik och andra specialistutbildningar liksom bristen på byggnadsmaterial snarast måste få en lösning. Många ser liksom utredningen de akuta problemen på Gotland som så stora att de tillstyrker förslaget till byggnadshytta där. De anser också att erfarenheten därifrån skall utvärderas innan fler hyttor inrättas. Ett tiotal remissinstanser ser en byggnadshytta även i Bergslagen som mycket angelägen eller föreslår andra områden som angelägna t. ex. Skåne samt Örebro, Skaraborgs och Stockholms län.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser det motiverat att en hytta inrättas i länet. Man ser därigenom en möjlighet att samordna yrkesutbildningen i en sådan byggnadshytta med en renoveringscentral efter modell från Kulturarvet i Falun. Länsstyrelsen tänker sig att man till en sådan institution också skall knyta en "byggnadsdelsbank" dit olika äldre inredningsdetaljer — även virke och annat material — från rivningshus kunde föras för kommande återanvändning. Även *länsstyrelsen i Västernorrlands län* föreslår regionala depåer för att råda bot på det stora slöseri med gammalt byggnadsmaterial som nu sker. *Länsstyrelsen i Uppsala län* menar att förslaget om byggnadshyttor på Gotland och i Bergslagen sannolikt kommer att väcka sakligt välmotiverade anspråk på inrättande av byggnadshyttor på flera håll i landet. Enligt länsstyrelsens uppfattning bör dock verksamheten vid hyttorna på Gotland och i Bergslagen prioriteras och verksamheten där utvärderas innan utbyggnad i landet i övrigt sker. Även *länsstyrelserna i Östergötlands och Gävleborgs län*, *Svenska föreningen för byggnadsvård*, *Sveriges fastighetsägareförbund*, *Föreningen Sveriges länsantikvarier* tillstyrker förslaget om byggnadshyttor i Bergslagen och på Gotland. De anser att erfarenheterna från verksamheten kan få mycket stor betydelse för landets byggnadsvård och ge underlag för att man i framtiden skall kunna inrätta byggnadshyttor även i andra delar av landet. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser det synnerligen angeläget och

brådskande att få till stånd en utbildning enligt den modell som skisserats för de bägge byggnadshyttorna.

Bostadsstyrelsen stöder utredningens förslag om byggnadshyttor med hänsyn till behovet av att upprätthålla yrkeskunnandet för denna typ av reparations- och underhållsverksamhet. *Statens råd för byggnadsforskning* tillstyrker utredningens förslag men menar att den forskning om och utveckling av nya material och metoder som kan ske vid hyttan bör ha nära kontakt med modern material- och teknikutveckling. *Statens institut för byggnadsforskning* anser att byggnadshyttorna har positivt värde från två synpunkter dels skulle ett värdefullt och av förfall hotat byggnadsbestånd, som har få vårdmöjligheter att lita till, kunna få betryggande omvårdnad, dels skulle en försvinnande hantverkskunskap vidmakthållas tills en förbättrad utbildning hinner komma till stånd.

Vitterhetsakademien anser att båda förslagen om byggnadshyttor är väl underbyggda. Akademien framhåller att om dessa visar sig framgångsrika är det motiverat att inrätta liknande hyttor på andra håll i landet, i första hand i Stockholmstrakten där restaureringsverksamheten är livlig och bristen på skickliga erfarna hantverkare växer. Akademien nämner också Skåne eftersom byggnadsteknik och byggnadsmaterial där präglas av andra förutsättningar än i landet i övrigt. Vitterhetsakademien menar slutligen att en icke oviktig social effekt uppnås genom att äldre byggnadsarbetare som inte längre passar för hårt ackordsarbete kunde få en uppskattad användning för sina kunskaper och erfarenheter utan känsla av att genom tillfälliga beredskapsarbeten ligga samhället till last.

Folkparkernas centralorganisation menar att de kunskaper som ännu finns bör tas till vara och föras vidare innan det är för sent. *SAR* anser att byggnadshyttorna skulle kunna vara en viktig del i en specialistutbildning som bygger på samverkan mellan arkitekter, antikvarisk expertis och hantverkare av olika slag. Förbundet stöder tanken att hyttorna bör byggas ut regionalt bl. a. för att föra lokala byggnadstraditioner vidare.

Några remissinstanser anser att rekryterings- och utbildningsfrågorna måste ges en annan lösning. Några föreslår ytterligare utredningar. *Nordiska museet* anser att utbildningsproblemet för hantverkare och andra tekniker måste utredas ytterligare. Enligt museet borde yrkesutbildning och vidareutbildning ske på flera platser i landet eventuellt länsvis. *Svenska föreningen för byggnadsvård* föreslår också att hantverks- och materialsidan utreds vidare och kopplas till nuvarande förslag så att såväl ekonomiska och tekniska förutsättningar finns för byggnadsvård i framtiden. *Svenska museiföreningen* menar att tydliga bristsituationer redan nu kan påvisas exempelvis i Sydsvrige (korsvirkeskonstruktioner, halmtak), i städernas tätbebyggelse av äldre datum (murare, kakelugnsmakare, smeder) och i Nordsverige (timmermän). Föreningen pekar också på de speciella problem som kan uppstå t. ex. i fråga om bevarande av samernas byggnader. *Sveriges museimannaförbund* är positivt till förslaget att inrätta byggnads-

hyttor men menar att detta inte är tillräckligt för att lösa hela problemet. Utbildning i äldre byggnadsteknik måste enligt förbundet även finnas med inom ramen för den vanliga yrkesutbildningen om man på ett antikvariskt tillfredsställande sätt skall kunna klara upprustningen av den kulturhistoriska bebyggelsen. LO anser att hantverksutbildningen måste kopplas till nuvarande utbildningsformer och hyggarbetsmarknadens funktionssätt. LO anser att förslaget om hantverksutbildning behöver vidareutvecklas i samarbete med berörda fackliga organisationer. *Jernkontoret* ser det som utomordentligt angeläget att hantverksutbildningen närmare utreds. Det gäller också den specialistutbildning som krävs av arbetsledare och antikvarier för framtida vård av industribyggnader. *Arkitekturmuseet* betonar vikten av att byggnadsvården inte görs till någon exklusiv verksamhet och isoleras från byggnadsverksamhet utbildning och forskning i allmänhet. Tvärtom, menar man, måste synen på byggnadsvård vara en integrerad del i byggnadskunnandet med räckvidd långt utöver den s. k. kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. Museet tillstyrker byggnadshyttan på Gotland men anser inte att den bör ses som någon generell lösning. Museet ifrågasätter slutligen benämningen byggnadshytta som man anser just understryker det exklusiva i verksamheten. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* känner tveksamhet inför inrättandet av byggnadshyttor. Man anser att risken finns att en stor del av vårdanslaget förs över till de regioner där sådana inrättas. Länsstyrelsen föreslår i stället att man överväger möjligheterna att skapa lämplig utbildning och fortbildning för ingenjörer, arkitekter, byggarbetsledare och hantverkare i landet. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att den för kulturminnesvården väsentliga frågan om utbildningen av hantverkare och tekniker i hela landet inte kan lösas genom de föreslagna byggnadshyttorna. Länsstyrelsen anser att en byggnadshytta på Gotland måste ses som en tillfällig lösning. I stället för byggnadshyttor anser man att möjligheterna att skapa lämplig utbildning och fortbildning bör studeras varvid pågående byggnadsarbeten kan tjäna som praktikplatser. Länsstyrelsen föreslår också byggnadsvårdsutbildning som påbyggnad till de tekniska gymnasierna. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* framhåller att det är nödvändigt att överväga hur gymnasieskolan och högskolan i sin ordinarie verksamhet kan bidra till byggnadsvårdsutbildning. Länsstyrelsen påpekar att det är viktigt att Statens industriverk i sin utredning om hantverkets situation belyser denna aspekt i samarbete med berörda myndigheter. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser att man för att lösa byggnadsvårdens problem på sikt måste genomföra utbildning av hantverkare och tekniker i hela landet. Länsstyrelsen anser att frågan bör tas upp till övervägande i samband med att konservatorsutbildningen omorganiseras. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* anser att frågan om var en byggnadshytta skall förläggas bör utredas vidare. Med hänsyn till de många industriminnena i Bergslagen så kan den föreslagna lokaliseringen dit synas lämplig. Länsstyrelsen menar dock att om man ser till byggnads-

beståndet i stort i landet, när det gäller jordbruksbebyggelse och äldre stadsbebyggelse så kan en lokalisering till Kopparbergs län inte vara utesluten. Man ser Rommedsläget som en lämplig förläggningsplats för byggnadshyttan. *Konstakademien* menar att en god utbildning är en förutsättning för att rådgivning om restaurering skall fungera. Man framhåller också att konsthögskolan under en följd av år begärt medel för att vidga sin utbildning och att man nu inom sina hårt begränsade anslagsramar förbereder en kvalificerad utbildning i restaureringskonst. Den riktar sig till projektörer och antikvariska kontrollanter. *Konstakademien* ser en utveckling av denna verksamhet som nära förbunden med utredningens syften när det gäller utbildningsfrågorna.

5.8.2 *Vården av Gotlandskyrkorna*

Enligt utredningen bör även kyrkobyggnader inordnas i det allmänna stödsystemet. Med hänsyn till att de små gotländska församlingarna inte ekonomiskt orkar med att ta hand om sina medeltidskyrkor föreslås att en statlig byggnadshytta inrättas på Gotland. Dess främsta uppgift skulle vara att ta hand om de mer krävande restaureringarna. Den föreslagna organisationen kan betraktas som en fortsättning och utveckling av den verksamhet AMS tidigare bedrivit på Gotland. Den samlade kostnaden för första verksamhetsåret beräknar utredningen till ca 1,5 milj. kr. i 1977 års pris- och löneläge.

Kammarkollegiet, AMS, byggnadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, statens råd för byggnadsforskning, statens institut för byggnadsforskning, länsstyrelserna bl. a. i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Gotlands och Älvsborgs län, domkapitlen i Skara, Göteborg och Visby, Vitterhetsakademien, Nordiska museet, FPC, SAR, och LO m. fl. anser i likhet med utredningen att extra stödåtgärder för vård och underhåll av Gotlandskyrkorna i hög grad är motiverade.

Länsstyrelsen i Jönköpings län anser det vara av stort allmänt intresse att inrätta en byggnadshytta på Gotland med hänsyn till det oskattbara kulturvärde som kyrkorna där utgör. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anser att förslaget till byggnadshytta på Gotland är väl motiverat. Den är en viktig insats för att rädda det gotländska kulturarvet. Länsstyrelsen bedömer dock inte kostnadskalkylen som realistisk. Man anser inte heller de nödvändiga forskningsinsatserna i sammanhanget t. ex. i fråga om stenkonservering tillräckligt belysta. *Länsstyrelsen i Gotlands län* betonar starkt betydelsen av en byggnadshytta på Gotland och tillstyrker tillsammans med alla regionala remissinstanser förslaget. Länsstyrelsen framhåller särskilt hur viktigt det är att restaureringen av Gotlandskyrkorna kan fortsätta genom byggnadshyttan då möjligheterna att utföra arbeten som beredskapsarbeten med 100-procentiga statsbidrag försvinner. *Domkapitlet i Göteborg* ser inrättandet av byggnadshyttor som en värdefull möjlighet att till rimlig kostnad garantera en hantverksmässig vård anpas-

sad efter de särskilda behov som varje byggnad har. *Domkapitlet i Visby* finner det nödvändigt att en byggnadshytta snarast inrättas på Gotland huvudsakligen i överensstämmelse med utredningens förslag.

Nordiska museet finner frågan om en byggnadshytta på Gotland väl utredd. Museet anser att de mycket speciella vårdproblem som de gotländska kyrkorna utgör därmed fått en lösning som samtidigt ger erfarenheter som kan komma andra delar av landet till godo.

L.O tillstyrker förslaget bl. a. med hänsyn till Gotlands särpräglade byggnadskultur och att det närmast innebär permanentande av en redan uppbyggd organisation.

5.8.3 Byggnadshytta i Bergslagen

Utredningen anser att det finns starka skäl för att också inrätta en byggnadshytta i Bergslagen. Uppläggningsen skulle vara likartad den gotländska men med större inriktning på hantverksutbildning. För att närmare utreda huvudmannaskap och program för utbildningen har länsstyrelsen i Västmanlands län beviljats särskilda medel. Man undersöker där förutsättningarna för att starta och till Karmansbo i Skinnskattebergs kommun förlägga en byggnadshytta. Statens industriverk utreder f. n. hantverkets situation och framtidsutsikter och kommer att bevaka förslaget om hantverksutbildning i byggnadshyttan i Bergslagen. Flera remissinstanser avstår med anledning av dessa utredningar från att yttra sig i fråga om byggnadshyttan i Bergslagen. Ett tiotal remissinstanser stödjer, som tidigare nämnts bägge hyttorna. Några slutligen har valt att endast yttra sig i fråga om Bergslagshyttan. *Fortifikationsförvaltningen* som inte uttalar sig om Gotlandshyttan biträder förslaget till byggnadshytta i Bergslagen och menar att man i samband med inrättandet av hyttan bör beakta situationen vid Rommedsläget vid Borlänge. *Byggnadsstyrelsen* anser det önskvärt att byggnadshyttan snarast kommer till stånd. *Jernkontoret* menar att förslaget till byggnadshytta kräver mer ingående överväganden än de som framgår av utredningen. Jernkontoret ser Karmansbo bruk som ett angeläget bevarandeobjekt men menar att den frågan inte får vara avhängig av om där inrättas en byggnadshytta eller ej. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser det angeläget att påpeka att byggnadsbeständer inom Bergslagen är allmängiltigt för stora delar av vårt land. Länsstyrelsen menar att de erfarenheter som skulle vinnas vid en byggnadshytta i Bergslagen är direkt överförbara till liknande objekt på andra håll. Länsstyrelsen anser också att en satsning på hantverksutbildning tillsammans med de åtgärder i övrigt som utredningen föreslår för att bevara och rusta upp kulturhistoriskt värdefull bebyggelse utgör goda förutsättningar för ett framgångsrikt resultat på sikt.

5.8.4 Huvudmannaskap för byggnadshyttorna m. m.

Några remissinstanser är kritiska mot utredningens förslag om RAÄ som huvudman för byggnadshyttorna. Utredningen nämner också som tänkbara i sammanhanget byggnadsstyrelsen, domkapitlet i Visby och Gotlands kommun. RAÄ finner själv det lämpligt att staten genom ämbetet i varje fall i ett inledningsskede blir huvudman. Ämbetet anser att verksamheten bör bedrivas i samråd med en referensgrupp med bl. a. representanter för församlingarna och länet/kommunen och i nära samarbete med Gotlands försal som tillsammans med RAÄ:s Gotlandsundersökningar förutsätts svara för antikvarisk expertis och kontroll. Länsstyrelsen i Gotlands län anser att frågan om huvudmannaskapet för byggnadshyttan bör diskuteras vidare. Länsstyrelsen menar att det vore praktiskt och psykologiskt samt i linje med de allmänna decentraliseringssträvandena att förlägga huvudmannaskapet till någon myndighet eller institution på Gotland. Man anser dock inte att någon av dem som utredningen nämner har erfarenhet av den typ av arbete som hyttan skulle komma att behöva. Länsstyrelsen anser att Gotlands försal har det och föreslår att man knyter huvudmannaskapet till försalen. Domkapitlet i Visby anser att byggnadshyttans organisation och administration skall spegla förhållandena på Gotland. I den klassiska bygghyttan spelade kompetensregler och turordningsregler en underordnad roll menar domkapitlet. De beslut som behövs, tas efter beredning i kyrkans egna organ. På Gotland får man räkna med att företrädare för mer än hundra objekt konkurrerar om hyttans resurser. Domkapitlet anser att RAÄ som huvudman enligt utredningens förslag och som beslutande i kyrkobyggnadsärenden får en dubbelställning. Från församlingarna måste det därför enligt domkapitlet vara ett oavvisligt krav att byggnadshyttans verkställande organ – dess "styrelse" – får en stark lokal förankring. Domkapitlet menar att den samrådskommitté som fördelar de ställiga medlen för kyrkorestaureringarna på Gotland kan tjäna som förebild. När det gäller verksamhetsformen föreslår domkapitlet att en stiftelse övervägs redan i samband med hyttans inrättande. Utredningen föreslår att ansvaret för driften bör läggas på RAÄ:s värdbyrå och att byggnadshyttans verksamhet skall drivas i myndighetsform. Domkapitlet menar att det inte framgår hur kompetensfördelningen skall ske mellan värdbyrån och hyttan. Domkapitlet ställer sig tveksam till om myndighetsformen går att förena med den lokalt förankrade styrelse som de föreslår. Domkapitlet pekar på att stiftelsebildning förekommit i flera olika sammanhang inom kulturområdet på senare år och föreslår således att alternativet stiftelse övervägs. LO förutsätter i sitt yttrande att huvudmannaskapet blir regionalt. Statskontoret anser att frågorna om huvudmannaskap och verksamhetsform liksom formerna för finansiering och anställning av berörd personal ävensom villkoren för överlåtelse av befintliga lokaler och redan tillgänglig utrustning behöver klarläggas innan regering och riksdag fattar beslut om byggnadshyttans framtida verksamhet och omfattning.

5.9 Organisations- och anslagsfrågor

Utredningen har uppskattat stödbehovet till 120 milj. kr. per år. bostadsbebyggelsen undantaget.

10 milj. kr. skulle enligt utredningen kunna tillgodoses genom en särskild ram för tilläggs lån för lokaler. Bostadsstyrelsen föreslås som ansvarig för lånefonden.

40 milj. kr. beräknar utredningen för direkt statlig bidragsgivning. Anslaget, som skall styras av den föreslagna bidragsförordningen, föreslås bli hanterat av RAÄ t. v.

Statens bidrag till beredskapsarbeten inom byggnadsvården är bl. a. beroende på sysselsättningsläget inom byggnadsbranschen.

Till dessa direkta bidrag kommer det mera svårberäknade stöd som de föreslagna ändringarna i skattereglerna kan ge.

RAÄ menar att den nivå på det statliga stödet till lån och bidrag, som utredningen föreslår, är rimlig och realistiskt grundad. Ämbetet påpekar att de i sin anslagsframställning för budgetåret 1980/81 framhållit att det i dag finns ett upplagrat vårdbehov av en sådan omfattning att statlig bidragsgivning för 40 milj. kr. är väl motiverad. För det långsiktiga byggnadsvårdsarbetet krävs dock, menar ämbetet, omfattande planeringsinsatser av det slag som initierats i kommunal bevarandeplanering och fysisk riksplanering, utredningen om stadsförnyelseproblematiken och arbetet med regionala och kommunala kulturminnesvårdsprogram.

När det gäller decentralisering av planerings- och bidragsfrågorna ser ämbetet det som en nödvändig förutsättning att länsstyrelserna ges möjlighet att anställa mer personal för arbetet med kulturminnesvård. Man anser det också angeläget att den statliga bidragsgivningen till läns museerna byggs ut i takt med det ökade behovet av insatser inom byggnadsminnesvården.

Ämbetet tillstyrker utredningens förslag om förstärkning av personalen på ämbetets fackbyråer för handläggningen av det ökade antalet låne- och bidragsärenden samt för arbetet med forskning och metodutveckling på byggnadsvårdsområdet.

Statskontoret menar att vissa förändringar och kompletteringar av RAÄ:s organisation och resurser blir ofrånkomliga om utredningens förslag skulle komma att förverkligas inom den närmaste framtiden.

När det gäller organisationen av den statliga bidragsgivningen så har remissinstanserna delade meningar. *Statens kulturråd, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Örebro, Väster-norrlands och Västerbottens län* anser liksom utredningen att bidragsgivningen skall ske centralt via RAÄ, åtminstone till dess en fastare praxis hunnit utvecklas. Flera av dessa remissinstanser betonar att målsättningen måste vara att bidragsgivningen på sikt förs över till regionerna. Kulturrådet menar att ärendena bör delegeras så snart som möjligt. I sin motivering

till detta stödjer rådet sig på ett av den statliga kulturpolitikens mål. att planering, beslut och ansvarstaganden bör decentraliseras. Länsstyrelsen i Uppsala län menar att utredningen föga berört handläggningstiden för byggnadsminnesärenden. Man menar att handläggningen redan nu kräver omfattande förhandlingar, informationsmöten, remisser etc. I ett läge där rivning eller förändring av en skyddsvärd byggnad har aktualiserats ger byggnadsminneslagens bestämmelser om interimistiskt förbud mot rivning eller ändring som kan minska byggnadskulturhistoriska värden. ett mycket knappt tillmätt utrymme för nödvändiga förhandlingar. Enligt länsstyrelsens mening bör 7 § byggnadsminneslagen ändras till överensstämmelse med 35 a § byggnadslagen, så att ett förbud kan utsträckas till att omfatta en tid av tre år med möjlighet till förlängning i ytterligare två år. Länsstyrelsen i Västerbottens län instämmer i att statsbidraget t. v. bör handhas av RAÄ, men anser att samråd med länsstyrelsen skall skrivas in som ett obligatorium. Enligt länsstyrelsen talar även mycket för att en del av statsbidraget redan från början borde få disponeras av länsstyrelserna för utredning och uppföljning av byggnadsvårdsprojekt.

Länsstyrelserna i Södermanlands, Kalmar, Gotlands, Älvsborgs och Jämtlands län. Svenska kommunförbundet och Föreningen Sveriges stadsarkitekter ställer sig tveksamma till förslaget att bidragsgivningen skall ske via RAÄ. De menar att det i dag är länsstyrelserna som beslutar om byggnadsminnesförklaringar och har den regionala kunskapen om den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* föreslår en ändring i 7 § förslaget till bidragsförordning. Man menar att det klart bör framgå, att då länsstyrelsen är beslutande myndighet i byggnadsminnesärenden skall länsstyrelsen delta i beslut om kontroll och avsyning av statsunderstödda vårdarbeten på byggnadsminnesförklarade byggnader. *Länsstyrelsen i Kalmar län* anser att de kommande bidragen bör handläggas på länsnivå åtminstone i de län där kulturminnesvårdsprogram föreligger. *Länsstyrelsen i Gotlands län* anser att bidragsgivningen bör decentraliseras och i huvudsak handläggas av länsstyrelserna. För större och särskilt angelägna projekt bör RAÄ disponera en viss del centralt. RAÄ:s roll bör enligt länsstyrelsen vara att ge råd och anvisningar, att följa utvecklingen i de olika länen samt att fördela bidragsmedlen mellan dem. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* framhåller att handläggningen av bidragsärendena kräver en snabb och smidig rutin. Länsstyrelsen anser det dessutom synnerligen angeläget att bidragsgivningen kan samordnas med kulturminnesvärden i övrigt så att tillämpningen av lagstiftningen, upprättande av vårdplaner och kulturminnesvårdsprogram samt samordning med fysisk riksplanering m. m. kan beaktas vid bidragsgivningen. För att uppnå dessa krav talar allt för att bidragsgivningen måste hanteras regionalt menar länsstyrelsen. För detta talar också, enligt länsstyrelsen, det faktum att det är ute i länen som kunskaperna om byggnadernas kulturhistoriska värde finns. Man menar att dessa faktorer bör tillmätas

större tyngd än strävan att nå central likformighet som genom de geografiska skillnaderna i byggnadsbeståndet ändå aldrig kan bli genomförd. RAÄ:s roll bör enligt länsstyrelsen vara att ge råd och anvisningar och följa utvecklingen inom länen. *Föreningen Sveriges stadsarkitekter* anser att bidragsgivningen bör decentraliseras så att kommunerna får avsevärt större möjligheter att ta egna initiativ i bevarandefrågor. Föreningen anser det därvid särskilt angeläget att man värnar om lokalt värdefulla miljöer för vilka särskilda riktlinjer kan behöva utarbetas på så sätt som föreslås i betänkandet (SOU 1979: 65, 66) Ny plan- och bygglag.

Flera remissinstanser framhåller att ett genomförande av byggnadsvårdsutredningens förslag kommer att innebära en väsentlig utökning av länsantikvariens och läns museernas arbetsuppgifter. Man menar att situationen är pressad redan med nuvarande arbetsuppgifter och att personella förstärkningar måste göras om byggnadsvårdsreformen skall kunna genomföras. *Länsstyrelsen i Uppsala län* framhåller att länsantikvariens arbetsvolym redan är sådan att ytterligare en handläggartjänst vid varje länsstyrelse är nödvändig för att den löpande ärendehanteringens skall fungera. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* menar att utredningens förslag inte bara kommer att medföra krav på sakkunnig medverkan från länsstyrelse och länsmuseum utan också från AMS och byggnadsnämnder. Länsstyrelsen anser det därför naturligt att åtminstone till en början något av de statliga organen tillförs en handläggartjänst. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* anser det att bästa vore om bidragsgivningen kunde ske direkt från länsstyrelserna men att länsantikvarierna med nuvarande arbetsbelastning inte skulle klara detta utan personalförstärkning. *Föreningen Sveriges länsantikvarier* framhåller att länsstyrelsernas personella och ekonomiska resurser för kulturminnesvård från början varit otillräckliga och menar att det nu, några år efter kulturminnesvårdens omorganisation, står helt klart att de mest arbetsbelastade länen omedelbart måste tilldelas medel för ytterligare en antikvarietjänst vardera om syftet med byggnadsvårdsreformen skall kunna genomföras.

Innehåll

	Sid.
Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag ur regeringsprotokollet den 19 februari 1981	3
1 Inledning	3
2 Föredragandens överväganden	5
2.1 Allmänna överväganden	5
2.1.1 Bakgrund	5
2.1.2 Kulturhistoriskt värde	7
2.1.3 Statens ansvar	8
2.1.4 Stödbehovet	9
2.2 Frågan om skydd för den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen	10
2.3 Stödformer	12
Frågan om utvidgat lånestöd	12
2.3.2 Tillämpningen av byggnadsminneslagen	14
2.3.3 Bidragsgivningen	15
2.3.4 Skattefrågor	18
2.3.5 Restaureringsarbeten på Gotland	19
2.3.6 Byggnadshyttan i Bergslagen m. m.	20
2.4 Handläggning av bidragsfrågor m. m.	21
3 Hemställan	22
4 Anslagsberäkningar för budgetåret 1981/82	22
5 Beslut	28
<i>Bilagor</i>	29
1. Sammanfattning av betänkandet (SOU 1979: 17) Kulturhistorisk bebyggelse – värd att värda	29
2. Byggnadsvårdsutredningens författningsförslag	36
3. Sammanställning av remissyttranden över byggnadsvårdsutredningens betänkande (SOU 1979: 17) Kulturhistorisk bebyggelse – värd att värda	45